ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦЦА З 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 7 (2638) • Пятніца, 16 лютага 1973 года • Цана 8 кап.

Ушаччына!
Злыя вятры
Ніколі цябе не мінулі.
Слязу успамінаў сатры,
Салдатаў лясных матуля!

Ты рвалася з тхла да святла,
Палегла сыноў нямала:
Зялёнай калыскай была —
Пеклам блакадным стала.

Сыны не чакалі спагад,
Трывалі,
Стаялі трывала.
Жалезная воля брыгад
Смяротны ланцуг парвала.

Аглухлы ад кананад,
Пот скрывянелы ўцерці
Выйшаў лясны салдат
З блакаднага пекла
ў бяссмерце...

Рыгор БАРАДУЛІН.

Праз некаторы час гэтая фігура героя-партызана, адлітая з металу, узнімецца недалёка ад вёсак Паперына і Новае Сяло, там, дзе ў гады Айчыннай вайны прарвалі кальцо варожай блакады партызанскія брыгады Ушацкай зоны.

Пра работу над мемарыяльным комплексам, прысвечаным слаўнаму подзвігу беларускіх партызан, чытайце на стар. 10.

У НУМАРЫ ЧЫТАЙЦЕ:

ДРУЖБЕ НАРОДАЎ ПРЫСВЯЧАЕЦЦА

У сталіцы Азербайджана адбыліся вечары беларускага мастацтва. З прывітальным словам ад братняй Беларусі выступіла народная артыстка СССР Л. П. Александроўская. У канцэртах прынялі ўдзел народны артыст СССР З. Стома, народныя артысты БССР Г. Макарава, Л. Галушкіна, Н. Давыдзенка, А. Астрамецкі, заслужаныя артысты БССР Р. Красоўская, А. Рыньковіч, П. Кармунін, Г. Аўсяннікаў, Т. Міянсарава, М. Шышкін, салісты тэатра оперы і балета Г. Лебедзева, А. Рудкоўскі, лаўрэат конкурсу мастацкага слова Р. Пятрэнка і іншыя.

У канцэртных залах Баку гучалі беларуская народная песня «Чабарок», песня Ю. Семянякі «Расцвітай, Беларусь», раманс Р. Пукста «Шоўкавыя травы», арыя Алесі з оперы Я. Цікоцкага «Дзяўчына з Палесся». Былі паказаны сцэны са спектакляў тэатра імя Янкі Купалы «Раскіданае гняздо», «Лявоніха на арбіце» і «Рудабельская рэспубліка». Чыталіся творы народных паэтаў БССР Янкі Купалы, Якуба Коласа, Петруся Броўкі, Максіма Танка, Аркадзя Куляшова. Выконваліся арыі з опер і сцэны з балетаў рускай і зарубежнай класікі.

Р. ДЗМІТРЫЕВА.

З БЕРАСТАВІЦЫ

Самай папулярнай у чытачоў дзіцячай раённай бібліятэкі ў гэтыя дні стала кніжка «Расказы пра астранамаў» В. Чысцянова. Гэтаму спрыяла выстаўка, прысвечаная 500-годдзю з дня нараджэння М. Каперніка, а таксама гутарка аб вялікім сыне польскага народа, з якой выступіла перад чытачамі загадчык чытальнай залы Д. Балтрукевіч.

В. ШЫЦІК.

З ЛЕЛЬЧЫЦ

Да свята 50-годдзя ўтварэння СССР працоўныя горада атрымалі выдатны падарунак — новы дом культуры з глядзельнай залай на 400 месц, пакоямі для работы гурткоў. А днямі тут справіла наваселле і раённая бібліятэка. У трох пакоях размясціці больш за 30 тысяч тамоў рознай літаратуры.

□

У Дубровенскім сельскім клубе нядаўна адбыўся агляд-конкурс мастацкіх. вырабаў жыхароў вёскі. У ім было прадстаўлена больш 30 экспанатаў —вышываныя ручнікі, тканыя посцілкі, фігуркі з дрэва, вырабы з лазы.

Асаблівым майстэрствам вызначаюцца работы Еўдакіі і Раісы Астаповіч, Марыі Колас, Ганны Ляхавец.

Н. АТАМАНЧУК, С. ШКРОБАТ.

НАМ ПАВЕДАМЛЯЮЦЬ

З БАРЫСАВА

На Барысаўскім заводзе аўтатрактарнага электраабсталявання створана аматарская кінастудыя. Яна пачала здымаць кіналетапіс аб справах прадпрыемства ў трэцім, рашаючым годзе пяцігодкі, дзе будзе расказана аб спаборніцтве ўдарнікаў і наватараў вытворчасці, аб вучобе, адпачынку і быце машынабудаўнікоў.

□

Заслужанаму настаўніку школы Беларусі В. А. Самцэвічу — 84 гады. За час шматгадовай працы ён сабраў багатую асабістую бібліятэку. У ёй — мастацкая, палітычная, педагагічная літаратура, падшыўкі часопісаў за многія гады. Увесь гэты каштоўны скарб ветэран народнай асветы днямі перадаў Барысаўскай сярэдняй школе № 6.

П. БАРОДКА.

З ГОРАК

15 прэм'ер паказаў гледачам тэатральны калектыў Горацкага дома культуры за 10 гадоў свайго існавання. Сярод іх — «Паўлінка» і «Прымакі» Я. Купалы, «Ганка» У. Галубка і інш.

Апошняя работа калектыву — спектакль па п'есе А. Макаёнка «Трыбунал».

В. ДАШКЕВІЧ.

З САЛІГОРСКА

На мінулым тыдні гасцямі салігорцаў былі беларускія пісьменнікі Міхась Скрыпка і Віктар Дайліда. Яны выступілі перад студэнтамі горнахімічнага тэхнікума імя Марыса Тарэза, пабывалі ў калгасах, сустрэліся з членамі літаб'яднання «Узлёт». На пасяджэнні літаратурнага аб'яднання былі абмеркаваны новыя творы настаўнікаў А. Крывіцкага і В. Дубоўскага, работніцы рудаўпраўлення Ж. Карагі, інжынера М. Лойкі і іншых.

Л. ДЗЕНІСЮК.

З РЭЧЫЦЫ

Днямі ў Азершчынскім доме культуры адбыўся «агеньчык», на які сабраліся прадстаўнікі грамадскасці, удзельнікі народнага хору.

На «агеньчыку» выступіла заснавальніца мясцовага хору, заслужаная дзеяч мастацтваў БССР Таццяна Карнееўна Лапаціна, якая заклікала юнакоў і дзяўчат папаўняць рады ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці, захоўваць лепшыя традыцыі самадзейных спевакоў.

Старшыня сельскага Савета Г. Сярак уручыў удзельнікам народнага хору граматы і каштоўныя падарункі.

Потым прысутныя слухалі выступленне вакальна-інструментальнага ансамбля «Купалінка», створанага пры Азершчынскім народным хоры.

І. САВІЦКІ.

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

Аб назначэнні тав. ДЗЯЛЬЦА М. І. старшынёй Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў Беларускай ССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю

Прэзідыум Вярхоўнага Савета Беларускай ССР **пастанаўляе:**

назначыць тав. **Дзяльца** Міхаіла Іванавіча старшынёй Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў Беларускай ССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Ф. СУРГАНАЎ.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Л. ЧАГІНА.

ВІНШУЕМ!

За шматгадовую работу і заслугі ў галіне савецкага друку Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў Коновалаву Рыгору Васільевічу званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР.

●

За заслугі ў развіцці савецкага выяўленчага мастацтва і ў сувязі з 60-годдзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў народнага мастака Беларускай ССР Цвірко Віталія Канстанцінавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ПРЭМІІ БЕЛАРУСКІМ ПІСЬМЕННІКАМ

Рэдакцыйная калегія часопіса «Дружба народов» штогод прысуджае літаратурныя прэміі за лепшыя аповесць, апавяданне, нарыс і цыкл вершаў аб сучаснасці, за лепшы мастацкі пераклад і за лепшы артыкул аб праблемах развіцця шматнацыянальнай савецкай літаратуры. Нядаўна сталі вядомы прозвішчы пісьменнікаў, якія атрымалі прэміі за творы, надрукаваныя ў 1972 годзе.

Першую прэмію падзялілі Расул Гамзатаў за «Кнігу санетаў» (№ 5) і Алесь Адамовіч за «Хатынскую аповесць» (№ 9).

Лаўрэатам літаратурнай прэміі часопіса стаў і Уладзімір Караткевіч. Адзначана яго апавяданне «Былі ў мяне мядзведзі» (№ 12).

МХАТАЎЦЫ ПРЫЕХАЛІ!

У мінскіх аматараў тэатральнага мастацтва — свята. Афішы абвясцілі пра гастролі аднаго з лепшых тэатраў свету. Сімвалічная «Чайка» зноў завітала ў беларускую сталіцу. А кожная сустрэча з мхатаўцамі пакідае незабыўныя ўражанні і далучае нас да высокага ідэйна-мастацкага харастра.

Адна з першых назваў на гастрольнай афішы лютага 1973 года — «Апошнія» М. Горкага, твор, што належыць пяру заснавальніка літаратуры сацыялістычнага рэалізму. Буравеснік рэвалюцыі, паводле слоў К. Станіслаўскага, быў «галоўным пачынальнікам і стваральнікам грамадска-палітычнай лініі» ў дзейнасці Мастацкага тэатра. І калектыў вось ужо амаль семдзесят пяць гадоў паслядоўна сцвярджае новыя прынцыпы праўдзівага раскрыцця рэчаіснасці ў жыццёвых вобразах, узбагачае метады сцэнічнага асэнсавання з'яў, мастацкі і ідэйны змест творчасці артыстаў, рэжысуры, мастакоў на дасканалым драматургічным матэрыяле.

Вітаючы мхатаўцаў на беларускай зямлі, грамадскасць рэспублікі з пачуццём падзякі ўспамінае праявы глыбокіх і сапраўды творчых сувязей нацыянальнай сцэнічнай культуры з вопытам і адкрыццямі, што належаць МХАТу.

Разгорнем некаторыя старонкі гісторыі. На пачатку станаўлення цяперашняга Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы на яго сцэне каля дзесяці спектакляў паставіў непасрэдны паплечнік К. Станіслаўскага Мікалай Папоў. Ён разам з Ф. Ждановічам і Е. Міровічам закладаў падмурак таго калектыву адданых праўдалюбцаў у мастацтве, які неўзабаве набыў славу выдатнага нацыянальнага тэатра маладой тады Краіны Саветаў. Плённа супрацоўнічалі з купалаўцамі і коласаўцамі вядомыя майстры МХАТа А. Дзікі, І. Раеўскі і І. Судакоў: гэта ім належыць сцэнічная інтэрпрэтацыя п'ес, якія потым карысталіся поспехам і за межамі рэспублікі, пакінуўшы яркі след у гісторыі Першага БДТ і Другога БДТ. Са студыі, у якой выхоўвалася таленавітая беларуская моладзь пад кіраўніцтвам непасрэдных вучняў і супрацоўнікаў К. Станіслаўскага і Ул. Неміровіча-Данчанкі, у 1926 годзе быў створаны Другі БДТ (цяпер Беларускі дзяржаўны драматычны тэатр імя Я. Коласа). Нашы выдатныя рэжысёры і артысты — К. Саннікаў, А. Ільінскі, П. Малчанаў, Л. Мазалеўская, М. Міцкевіч, Ц. Сяргейчык, Я. Глебаўская, С. Станюта, В. Рэдліх — чэрпалі веды з жыватворнай крыніцы высокарэалістычнага мастацтва, і яны цяпер маюць сваіх вучняў. Так нешта запаветнае — мхатаўскае — перадаецца з пакалення ў пакаленне і беларускіх дзеячоў сцэны.

І яшчэ цікавы факт. Яго нельга, вядома, абсалютызаваць, але штосьці знамянальнае ўсё ж адчуваеш у тым, што некалі беларускае прачытанне «Апошніх» пад рэжысурай М. Зорава і І. Раеўскага заваявала прызнанне як класічнае асэнсаванне палітычна вострай п'есы М. Горкага. Гэты спектакль, дарэчы, у час гастроляў Першага БДТ у Маскве іграўся на мхатаўскай сцэне. Сёлета масквічы пазнаёмяць нас з новай трактоўкай гэтага твора, пастаўленага галоўным рэжысёрам тэатра Алегам Яфрэмавым. Аматары сцэнічнага мастацтва будуць мець магчымасць на канкрэтным прыкладзе адчуць, як сучасны МХАТ трактуе класічны твор, пазнаёміцца з маладымі творчымі сіламі, што абнаўляюць трупу не механічна, а ўносяць у традыцыі і вопыт сталага калектыву нешта прыцыпова важнае, свежае.

Мабыць, наогул для тых, хто ведае МХАТ па даўнейшых сустрэчах, цяперашняе знаёмства з яго спектаклямі будзе шмат у чым цікавым і нечаканым па ўражаннях.

Скажам, чэхаўскую «Чайку» мінчане пабачаць у пастаноўцы народнага артыста СССР Барыса Лівanава, мастака яснага грамадзянскага тэмпераменту, знаўцы чалавечай псіхалогіі і кантрапунктаў людскіх канфліктаў. Ролі ў спектаклі выконваюць артысты пераважна так званай новай «змены мхатаўцаў». Не зусім звычайным было супрацоўніцтва з тэатрам былога дзеяча трамаўскага руху, колішняга супрацоўніка Усевалада Мейерхольда, рэжысёра Леаніда Варпахоўскага. Яго пастаноўкі на сцэне МХАТа «Шостага ліпеня» М. Шатрова і «Дзён Турбіных» М. Булгакава выклікалі цікавасць і дыскусійнае водгулле ў колах тэатральнай грамадскасці. «Дні Турбіных» таксама пабачаць цяпер мінчане. Акрамя таго, на афішы пазначана інсцэніроўка твора вядомага англійскага пісьменніка А. Кроніна «Юпітэр смяецца».

Зразумела, мы пабачым далёка не поўны рэпертуар мхатаўцаў. І не з усімі артыстамі, што сёння вызначаюць твар абліччa трупы, абдубудуцца сустрэчы. Гастролі наладжаны, як кажуць, у разгары сезона, і ў Маскве застаецца большая частка спектакляў і артыстаў. Але нават і асобныя работы рэжысуры і выканаўцаў гэтага цудоўнага ансамбля заўсёды нясуць у сабе істотныя рысы творчасці і шуканняў тэатра. Наогул мхатаўцы ніколі не «бяруць» публіку колькасцю, ім даражэй якасць таго мастацтва, што яны дораць нам. І тыя спектаклі, што цяпер будуць паказаны ў Мінску, яшчэ раз засведчаць гэта.

Сцэна са спектакля «Апошнія» ў пастаноўцы Маскоўскага мастацкага акадэмічнага тэатра.

Мінчане прадчуваюць радасць ад сустрэч з мхатаўцамі. Білеты на абвешчаныя спектаклі ўжо «разышліся». На іх збіраюцца калектывамі — рабочыя, служачыя, студэнты, школьнікі.

Вялікую цікавасць да гастроляў праяўляюць дзеячы беларускага прафесійнага і самадзейнага мастацтва. Бо спектаклі такога тэатра — акадэмія для кожнага практыка. Той кантакт, які заўжды бывае новым і атмасферу якога немагчыма прадугледзець, нават у даўно вядомых творах нешта паміж залай і сцэнай адкрывае нам непаўторнае па ўзроўню і майстэрству, трапяткое і значнае. Тым больш, калі такі кантакт з публікай усталёўвае МХАТ, даючы жывы прыклад дынамічнага падыходу да кожнага выступлення перад любой аўдыторыяй. Стабільнае і рухавае ў яго спектаклях служыць высокай мэце — у яркай сцэнічнай форме шырока і паглыблена раскрываць жыццёвую праўду і грамадскія працэсы, адлюстраваныя ў драматургічным творы.

Летась, калі краіна святкавала 50-годдзе ўтварэння СССР, Акадэмічны тэатр імя Я. Купалы меў высокі гонар дэманстраваць у Маскве дасягненні беларускай сцэнічнай культуры. Гэта было падкрэслена і тым, што для паказу лепшых спектакляў беларускіх артыстаў была прадастаўлена славутая мхатаўская сцэна. Там на ўвесь голас гаварыла мастацтва сучаснай Беларусі, выклікаючы гарачыя апладысменты патрабавальнай аўдыторыі. Пэўным чынам лютаўскія гастролі МХАТа ў Мінску з'яўляюцца адказам на тыя выступленні вядучага тэатра Савецкай Беларусі. Такі абмен культурнымі каштоўнасцямі яшчэ і яшчэ раз сведчыць пра ўзаемна карысныя і глыбокія духоўныя сувязі паміж народамі Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. У грамадстве, гістарычны шлях якога асветлены ленінскай ідэяй дружбы ўсіх нацый, такія сувязі таксама пацвярджаюць веліч новай еднасці людзей — савецкага народа, еднасці, што склалася за гады будаўніцтва сацыялізму і камунізму ў нашай краіне. Яе значэнне было падкрэслена XXIV з'ездам Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

...ЗАЎТРА адкрыецца заслона першага спектакля сёлетніх гастроляў МХАТа ў Мінску.

«Сардэчна запрашаем!» — так сустракаюць працоўныя рэспублікі прадстаўнікоў вялікай рускай культуры. Грамадскасць зычыць гасцям поспеху.

СПРАВА, ЯКОЙ ТЫ СЛУЖЫШ

ЖЫВАЯ ВАДА

С. БАРАДОЎСКІ, А. ШАБАЛІН

ЦЯЖКАЕ ВЯДРО на сталёвым тросе лёгка слізгае ўздоўж заплесневелага бетону студні. Глухі ўсплёск, і зноў круціцца, парыпвае калаўрот. Трос шчыльнымі віткамі кладзецца на барабан.

Але вось, нарэшце, паказваецца край вядра. Карычневыя ад загару рукі падхопліваюць яго, ставяць на край зруба.

Скотнікі прагна п'юць, задаволена крэкчуць.

Адзін з іх падыходзіць другі раз.

— Да вечара запасціся хочаш? — жартуюць таварышы.

— Жыць доўга хачу. Гэта ж жывая вада!..

Жывая вада... Вось так сказала паўгадзіны назад Яўгенія Андрэеўна Мелісевіч. Праўда, яна крыху іншы, больш глыбокі сэнс уклала ў гэтыя словы. Маўляў, усё тут сваё, роднае, кожная сцяжынка сходжана, кожнае дрэўца знаёмае, вада і тая асаблівая, ну, проста жывая вада, пап'еш — жыццё падоўжыш...

І мы таксама, успомніўшы гэтыя словы, яшчэ раз падыходзім да студні. А ў памяці зноў паўстае ўсё пачутае ад нашай нядаўняй гасціннай гаспадыні.

ЯК ПЕРАД навальніцай, неспакойна шумелі дрэвы над шырокай і доўгай градой з трускалкамі. Сонца, якое толькі што ўзнялося, схавалася ў густых воблаках, і халодная раса яшчэ апякала рукі і калені. Жэня разагнулася на хвілінку, скасавурылася на вокны панскага дома — здаецца, нікога, — затым зноў схілілася над градкай, рассоўваючы рукамі лісце...

Два дні назад каля іх дома спынілася брычка пана Чарнецкага, тутэйшага памешчыка, і ён сам пастукаў пугаю ў шыбу парабкавай хаты. Бацька таропка выбег на ганак.

— Прысылай дачку ў сад. Заўтра.

Бацька паспрабаваў растлумачыць, што дачцы толькі адзінаццаць і рана яшчэ ёй працаваць. Але Чарнецкі ўжо цяжка ўзлазіў на брычку...

...Да абеду кошык трэці раз напоўніўся да краёў. За думкамі аб доме, аб няхітрых сваіх забавах Жэня і не заўважыла, як ззаду падышла сама гаспадыня. Пані Чарнецкая доўга стаяла, назіраючы за спрытнымі рухамі дзяўчынкі, затым сказала:

— Бачу, ты вельмі старанная дзяўчынка...

Узяла з кошыка жменю ягад, пакачала на далоні:

— Пасля абеду прыходзь у дом, да мяне. Пакаёўкай будзеш...

Пацяклі, бы вада ў павольным ручаі, дні за днямі. Бягом да павеці па дровы, бягом да калодзежа па ваду... Бягом, бягом...

Аднойчы, калі Жэня ўжо крыху асвойталася, — гаспадыня ўсё радзей спынялася за яе спіною, каб паглядзець, як дзяўчынка працуе, — падышоў стары ў пашматанай, да каленяў, саматканай кашулі, басанож, з торбаю цераз плячо. Замармытаў нешта, працягваючы руку. Жэня хутка збегала на кухню, адрэзала лусту хлеба, вынесла. Стары доўга кланяўся, потым пайшоў. Жэня павярнулася, каб пайсці ў дом, і ўбачыла, што на парозе стаіць гаспадыня. Губы яе былі злосна сцяты.

— Прынясеш з дому столькі хлеба, колькі зараз дала. Заўтра ж!

Раніцою Жэня прынесла такі ж, нават крыху большы, кавалак хлеба, дамашняга, цяжкага, ліпучага. Пані Чарнецкая адкусіла кавалачак, усміхнулася:

— Смачна...

І не ведае Жэня, як гэта атрымалася, але не вытрымала і раптам сказала, як часта гаварыў за абедам тата:

— Смачны, таму што зароблены.

Пані Чарнецкая моўчкі ўдарыла Жэню па твары.

Нічога не бачачы перад сабою, дзяўчынка пайшла, спынілася ля студні, пачала прагна піць халодную ваду. І з кожным глытком станавілася лягчэй, нібы гэтая вада тушыла ў грудзях агонь незаслужанай крыўды. Затым выцерла рукавом слёзы і пайшла са двара, як учора той стары-жабрак. У панскі дом ужо не вярнулася. А назаўтра прыйшоў панскі загад адправіць дачку ў даяркі...

— Было гэта ў дваццаць дзевятым годзе, — закончыла свой расказ аб тых далёкіх днях Яўгенія Андрэеўна...

МЫ СЯДЗІМ на памосце перад кароўнікам. Побач блішчаць на сонейку чысценькія, падрыхтаваныя да дзённай дойкі бітоны. Напагатове і даільныя апараты.

— Бачыце, — паказвае Яўгенія Андрэеўна кароўнік. — Адна частка новая, нядаўна пабудавалі. А вось гэтая і ёсць спадчына пана Чарнецкага. Незайздросная, канечне, але пакуль яшчэ служыць. Будаўнікі прыглядаюцца ўжо. Відаць, неўзабаве бурыць будуць...

Сцены панскай «спадчыны» яшчэ моцныя. Добра папрацавалі мужыкі-майстравыя пад пільным вокам панскага аканома Трускаляўскага. Гады прайшлі, пра паноў забылі, а сцены стаяць, як напамінак аб далёкіх і невясёлых днях. Менавіта сюды, у гэты кароўнік, прыйшла Жэня на другі дзень пасля сутычкі з пані Чарнецкай.

— Часта прыходзіў пан Чарнецкі ў кароўнік. Уваліцца нечакана, у велізарным кажуху, сядзе на салому і вачэй не зводзіць, — расказвае Яўгенія Андрэеўна. — Спіна разламваецца, а не разгінайся. Пяройдзеш да другой каровы, і ён устае, бліжэй сядае. І ўсё моўчкі, глядзіць і міргае. Так і прасядзіць усю дойку, як груган.

Расказвае Яўгенія Андрэеўна, і ціхая ўсмешка блукае на яе вуснах. Нібыта не пра сябе расказвае, пра другога чалавека. Нібы не сама перажыла, а прачытала аб усім гэтым. Змылі і сцерлі гады той боль і тыя крыўды.

У саракавым годзе накіравалі Яўгенію Андрэеўну ў сельскагаспадарчую школу. Не давучылася. Вярнулася дамоў, калі гарэлі ўжо на Пружаншчыне вёскі.

Вярнуліся і паны ў сваё старое гняздо. Запомнілася сялянам іх вяртанне...

— Год, і два, і тры, — загінае пальцы Яўгенія Андрэеўна.

Толькі палец загнуць лягчэй, чым той год пражыць.

ПАЧЫНАЕЦЦА ДОЙКА. У кароўніку мільгацяць халаты даярак. І вось ужо пстрыкаюць даільныя апараты. Над каровамі шыльдачкі: «Астра», «Вавёрка», «Звязда»... І напісаныя крэйдай лічбы. Гэта дзённы надой.

Збоку, у невялічкай клетцы, чырвонае, з белай зорачкай на ілбе, цялё. Вось такога ж гадавала Яўгенія Андрэеўна колісь, у сорак пятым. Таксама чырвонае было і з белай плямкай на ілбе. Нарадзілася слабое, вачэй расплюшчыць сіл не мела. Сабраліся даяркі вакол, шкадуюць.

— Прырэзаць трэба, — сказала адна. — Усё роўна не выдужыць. Што яму мучыцца...

— Выратуем, — запярэчыла Яўгенія Андрэеўна. — У нас цяпер жывёлу па пальцах можна пералічыць.

Пасля вайны сабралі ў вёсцы каля дзесятка свіней, ды курэй сорак, ды кароў пяць-шэсць, вось і ўся ферма.

Падышоў тады дырэктар саўгаса, схіліўся над кволым цялём, прыслухаўся да гамонкі жанчын, а пасля крануў за плячо Яўгенію Андрэеўну:

— Лічыш — можна выратаваць?

— Паспрабую, — адказала.

— Вельмі прашу, — сказаў дырэктар, — выратуеш, вялікае дзякуй скажам.

Выратавала.

МНОГА з тае пары сплыло вады, ох, многа... Усяго было — і бяскорміцы, і так неладоў. Здаецца, кінуў бы ўсё і пабег, куды вочы глядзяць. Але любіла паўтараць Яўгенія Андрэеўна, што жыццё, яно не з адных руж. Ну, а хочаш руж, дык не бойся пакалоць рук...

Рукі ў Яўгеніі Андрэеўны маленькія, суханькія, з вузлаватымі моцнымі пальцамі. Гэта ж у апошнія гады машынамі сталі даіць, а раней, дык адно — рукамі.

Слава да Яўгеніі Андрэеўны не прыйшла нечакана. Апошніх гадоў дзесяць - дванаццаць гучала яе імя на раённых і абласных нарадах жывёлаводаў. Мелісевіч лепшая, Мелісевіч перадавая, Мелісевіч б'е рэкорды... Мясцовыя журналісты даўно пералічылі малако, якое яна надаіла, у тоны, падлічылі, колькі чыгуначных цыстэрнаў спатрэбілася б, каб перавезці яго. Многа, цэлыя паязды...

І толькі Яўгенію Андрэеўну ніколькі, здаецца, гэта не турбавала. А калі прыязджалі да яе дэлегацыі з іншых гаспадарак па вопыт, хітра ўсміхалася і на шматлікія пытанні адказвала адной фразай: «Вы, даражэнькія, любіце скацінку, дый усё».

Не будзе ж яна кожнаму расказваць, як у час ацёлаў, бывала, заставалася начаваць на ферме, як пра кожную кароўку сваёй групы ведала ўсё, што толькі можна ведаць пра жывёлу — і які апетыт, і з якога боку падысці, якое слова сказаць.

І яшчэ...

— Я ў гаспадарку прыехала працаваць у пяцьдзесят шостым, — успамінае галоўны заатэхнік саўгаса Алена Канстанцінаўна Хама. — Самі ведаеце, які пасля студэнцкай лаўкі спецыяліст. Гора зялёнае. Я і разгубілася зусім. Дальбог, не ведаю, што і было б, каб не Яўгенія Андрэеўна. Зайшла неяк на ферму, даяркі як быццам і не заўважаюць. А на тварах — ну, які ты, маўляў, спецыяліст, ты спярша падаі, тады ў начальнікі ідзі. А Яўгенія Андрэеўна — проста як маці. Ласкава так усё распытала і неўпрыкметкі пачала ў мяне парады прасіць — як лепш першацёлак раздойваць. Пасля зразумела я, што яна пра ўсё гэта лепш за мяне ведае, а пыталася, каб падбадзёрыць. Ніколі не забуду яе дапамогі. Залатой душы чалавек...

Чатыры гады таму за высокія паказчыкі (ад кожнай каровы сваёй групы Мелісевіч надаіла за год больш за чатыры з паловай тысячы літраў малака) ёй было прысвоена высокае званне Героя Сацыялістычнай Працы.

А праз год здарылася з Яўгеніяй Андрэеўнай бяда — яна цяжка захварэла. Выйшла на пенсію.

Калі прыехалі мы ў гаспадарку, зайшлі ў кантору і спыталі пра Мелісевіч, нехта з прысутных здзіўлена зірнуў:

— З газеты? Дык жа яна на пенсіі ўжо, — і ўсміхнуўся, — вам жа паказчыкі патрэбны, а якія ў пенсіянеркі паказчыкі?

Трэба было чуць, як накінуліся прысутныя на гэтага чалавека.

— Не слухайце яго. Ну і што, калі на пенсіі. Ды яна падменнай выходзіць, калі трэба. Не лічыцца са здароўем. І потым, яна ў нас сапраўдны грамадскі дзеяч — людзі да яе цягнуцца, як да агеньчыка.

Расказалі нам, што Яўгенія Андрэеўна — член парткома, член жаночага савета, член рабачкома...

Усе ў саўгасе ведаюць: слова Андрэеўны — аўтарытэтнае, абы што гаварыць яна не будзе.

Вось і апошні выпадак. Пакрыўдзілі неяк даярку Марыю Аляксеенка з аплатай. Нешта наблыталі, не так налічылі. Пайшла жанчына да начальства. Можа яно было занята ў гэты момант, а толькі вярнулася даярка з пустымі рукамі. Да каго ж пайсці яшчэ — да Андрэеўны, вядома. Выслухала тая ўважліва, паглядзела паперы і... Адным словам хапіла пасля і бухгалтару, і дырэктару. Выплацілі Аляксеенка ўсё спаўна.

Расказваў нам пра ўсё гэта галоўны аграном гаспадаркі Іван Дзянісавіч Крывашэй. Расказваў, і ў голасе яго гучаў гонар, маўляў, вунь якія людзі ў нас. А нам падумалася — бывае ж, часам, пайшоў чалавек на пенсію, і ўсё пайшло з ім, нават не ўспомняць пра яго. А мо ад самога чалавека гэта залежыць? Ад яго жыццёвага зараду, грамадзянскай свядомасці? Так відаць...

МЫ ІДЗЕМ шырокай вуліцай пасёлка. Сярод новых цагляных дамоў, гаспадарчых пабудоў не-не, ды і сустрэнецца пачарнелая ад часу і дажджоў сцяна з выбітымі цаглінамі, з паўкруглымі вокнамі — рэшткі былых панскіх бастыёнаў. Недарэчна выглядаюць яны побач з шырокімі, поўнымі сонца вокнамі новых будынкаў.

Развітваемся са скотнікамі і ідзем па дарозе міма дрэў. Старых дрэў, што некалі хіліліся над доўгай градой з панскімі трускалкамі. Азіраемся яшчэ раз на студню, з якой піла маленькая дзяўчынка Жэня...

Б'е недзе глыбока з-пад зямлі крынічка. Не год і не два — сотні гадоў. І нічым яе не сцішыць, як не сцішыць не зменшыць любві да роднай зямлі ў гэтых людзей — працавітых і добрых.

Саўгас «Белавусаўшчына»,
Пружанскі раён.

КОНКУРСЫ, АГЛЯДЫ

Праходзіць рэспубліканскі агляд творчасці маладых кампазітараў, аб'яўлены ЦК ЛКСМБ, Міністэрствам культуры БССР, Саюзам кампазітараў БССР. У ім удзельнічаюць кампазітары-прафесіяналы. Прымаюцца вакальныя творы (харавыя і сольныя), камерна-інструментальныя, вакальна-сімфанічныя і творы для аркестра (працягласць гучання якіх — не больш дзесяці мінут), напісаныя ў 1971—73 гг.

Агляд працягнецца да 1 красавіка г. г.

У журы агляду — народны артыст СССР Р. Шырма (старшыня), сакратар ЦК ЛКСМБ Г. Анціпаў, народныя артысты БССР А. Багатыроў і Ул. Алоўнікаў, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР П. Падкавыраў і іншыя.

●

ЦК ЛКСМ Беларусі, Міністэрства культуры БССР, Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па тэлебачанню і радыёвяшчанню, праўленне Саюза кампазітараў БССР праводзяць РЭСПУБЛІКАНСКІ КОНКУРС МАЛАДЫХ ВЫКАНАЎЦАЎ.

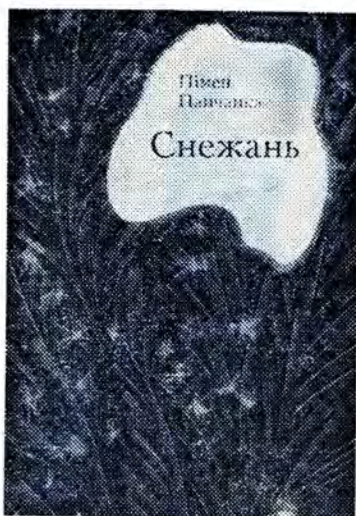
Да ўдзелу ў конкурсе запрашаюцца прафесійныя спевакі, навучэнцы сярэдніх і вышэйшых музычных навучальных устаноў (узрост не больш 28 гадоў).

Кожны ўдзельнік павінен мець у сваім рэпертуары тры песні: аб партыі, Радзіме, камсамоле, песню беларускага кампазітара, напісаную ў 1972—73 гг. і песню па выбару.

Другі тур маладых выканаўцаў адбудзецца ў Мінску, у сакавіку 1973 года. Пераможцам будуць уручаны дыпломы і прызы дзяржаўных і грамадскіх арганізацый Беларусі.

Лаўрэаты рэспубліканскага конкурсу будуць рэкамендаваны для ўдзелу ва Усесаюзным конкурсе маладых выканаўцаў савецкай песні, які адбудзецца ў маі 1973 года ў Мінску.

СУТНАСЦЬ ПАЭЗІІ

ТАК, не сакрэт, вершаў цяпер пішацца вельмі многа. Іх, як кажуць, мора шырокае расплюскалася па часопісных старонках, прылаўках кнігарань... Але ж якой удзячнасцю да аўтара напаўняецца сэрца, калі сустракаеш сярод гэтага кніжнага мора запаветную, сцюдзёную і чыстую крыніцу сапраўднай паэзіі!

Менавіта такой крыніцай з'явілася для мяне новая паэтычная кніга Пімена Панчанкі «Снежань».

Сонца маё,
Сосны мае,
Людзі мае,
Дазвольце хоць раз зажурыцца.
У чабор твой, радзіма,
Хачу я
Прытомленым тварам зарыцца.
Разбягаюцца рэкі мае
На захад, на поўнач,
на поўдзень.
Разлятаюцца дзеці мае—
Хутка іхняга ценю не знойдзеш,—

гэтыя канкрэтна-выразныя, фізічна-адчувальныя радкі з верша «Я аб дзецях, аб дзецях...» вонкава як быццам спакойныя, засяроджаныя. Аднак, дачытваеш верш да канца, і бачыш, што ўвесь твор напісаны надта прачула, шчыра, тэмпераментна, пераконваешся, колькі ў гэтым спакоі схавана паэтычнай сілы, колькі ў ім глыбокіх пачуццяў і думак, вялікай чалавечнасці.

Дарэчы, сапраўдныя чалавечнасць, чуласць да чужога гора і чужой радасці, пачуццё таварыскасці і справядлівасці — гэтыя і іншыя цудоўныя якасці панчанкаўскай паэзіі ў новай кнізе выступаюць найбольш рэльефна і асязальна, акрэслены ярка, шматфарбна. Таму нездарма, звяртаючыся да людзей, у заключных радках верша «Не люблю я слова «пакарыцель»...», паэт зазначае:

Акіян і космас вывучайце
З добрым сэрцам,
А яшчэ прашу:
Пакідайце і буслу, і чайцы
Больш вады і неба на душу.

Тут тая ж самая думка, што і ў вершы «Я аб дзецях, аб дзецях...» — любоў да людзей, трывога за іх лёс, пачуццё адказнасці перад часам, Айчынай.

Крыху раней, у адной са сваіх папярэдніх кніг, П. Панчанка пісаў: «Лечыцца трава ад спёкі ліўнем, людзі ласкай лечацца людской». Успамінаючы гэтыя радкі, нельга не прыгадаць многіх персанажаў з ягоных ранейшых вершаў: і таго снайпера, што гадзінамі ляжаў на белым снезе і які «хацеў бы ў маленькай знічцы адразу пазбіраць усіх сяброў»; і матуль, якія перажываюць вялікую радасць, калі іх сыны-касманаўты вяртаюцца на зямлю; і палярнікаў, што «на хрыбтах начуюць леднікоў»...

Чытаеш такія вершы зборніка «Снежань», як «Іх вечныя агні», «Беларускія шрыфты», «Неспакой» і многія іншыя, і прыходзіш да высновы, што, урэшце, сапраўдная грамадзянскасць патрабуе глыбокага разумення і асэнсавання падзей, якія адбываюцца ў грамадстве. Натуральна і пранікнёна гучаць радкі:

Хоць не парожняя дзяжа ў нас,
І добры хлеб наш не гарчыць,
І Ленін мудрую дзяржаўнасць
Нам даў, што трэба берагчы,

Ды часам думаеш да стомы:
Што нам нясе шалёны век?
А хто такія мы?
А што мы?
Якім ты станеш, чалавек?
(«Ламае час былыя звычкі...»)

У заўсёдным клопаце за заўтрашні дзень П. Панчанка сваімі вершамі сцвярджае, што ў свеце няма месца для ідылій, сузірання, ціхага спакою. Роздум пра чалавека, жыццё, час — сутнасць ягонай паэзіі. Як быццам незнарок развіваючы і па-новаму асэнсоўваючы ранейшую думку, паэт наказвае:

Спяшыце, людзі, новай змене
Любоў і дружбу перадаць.
(«Свой лёс мы самі выбіралі...»).

Паэт напамінае, што ахова прыроды ад вынішчэння — гэта клопат пра будучыя, «лепшыя пакаленні». Бо, як вядома, не толькі для дабра існуюць «аўтаматыкі шарады і хітрай хіміі гушчар», за якімі пільна сочыць «чырвонае вока вайны».

Аднак, як бы трывожна і напружана ні пульсавала думка паэта, вершы яго заўсёды напоўнены зарадам аптымізму, моцнай верай у сілу прагрэсіўнага чалавецтва. Яскравы прыклад — той жа верш «Я аб дзецях, аб дзецях...»:

Хлебаробы, ліцейшчыкі,
Творцы машын вылічальных,
Вам — адданасць мая,
І любоў,
І маё велічанне.
Соль зямлі
І святло вы,
Сумленнасць найбольшая ў свеце;
Толькі вы захаваеце
Праўду,
І пушчы,
І рэкі,
І святыя сцягі...

Таму ён і выбраў сабе ў настаўнікі!

Пімен Панчанка. «Снежань». Вершы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1972.

ПАДАРОЖЖА Ў ЮНАЦТВА

У СВОЙ ЧАС у рэцэнзіі на кнігу В. Быкава «Трэцяя ракета» І. Навуменка адзначыў, што пісаць пра вайну — значыць не толькі маляваць чалавечыя характары, але і ствараць непаўторны вобраз часу.

Гэтыя словы поўнасцю датычаць і творчасці самога пісьменніка. Апаленыя вайной юнацкія гады і сёння хвалююць І. Навуменку. У лепшых сваіх апавяданнях пра вайну пісьменнік ставіць і рашае важныя маральна-этычныя праблемы. Творы яго зліваюцца ў адно мастацкае палатно, героі ўпэўнена ідуць па жыцці. Гэта звычайныя людзі трыццатых гадоў, яны змагаюцца і гінуць за Радзіму ў перыяд ваеннага ліхалецця, лечаць свае незагойныя раны ў пасляваенны час...

Ад апавядання да апавядання захапляе чытача не толькі добрае веданне аўтарам жыцця, але і ўменне перавесці карціны і характары ў паэтычныя вобразы, якія вабяць сваёй сапраўднай мастацкасцю. І ўжо знаёмыя раней, і новыя апавяданні арганічна ўпісваюцца ў кнігу.

Большасць з іх прасякнута той эмацыянальнасцю, лірызмам, якія ўзнікаюць на падставе перажытага аўтарам. У гутарцы «за круглым сталом» у часопісе «Вопросы литературы», дзе абмяркоўваліся праблемы малога жанру (1969 г.), І. Навуменка гаварыў, што ў апавяданнях ён ішоў ад жыццёвага факта, што «рашаючым было — добрае веданне гэтага рамантычнага пакалення, яго ідэалаў, псіхалогіі». Складаныя ўзаемаадносіны аўтара, героя і апавядальніка арганічна ўпісваюцца ў паэтыку лірычнага па свайму характару і дакументальнага па зместу апавядання. Галоўная ўвага пісьменніка канцэнтруецца на аналітычным даследаванні «дыялектыкі душы героя».

Зборнік адкрываецца апавяданнем «Семнаццатай вясной». Пачынаецца яно, як і многія апавяданні і асобныя раздзелы аповесцей аўтара, сцісльным зачынам, які набліжаецца па сваёй сэнсавай ёмістасці да афарызму. Апавяданне і з'яўляецца мастацкім аналізам, доказам сэнсавай формулы зачыну. Успомнім навелу «Эх, махорачка»: «Бывае ў жыцці так, што самая позняя восень вясною здасца». Успомнім «Верасы на выжарынах»: «Вочы, вушы, сэрца, гарачая кроў ёсць у звяроў, у птушак, у жывёл, а мара — толькі ў аднаго чалавека» і г. д.

У «Семнаццатай вясне» юны герой толькі ўступае ў жыццё. Але вайна перакрэсліла ўсе планы, адразу азмрочыла жыццё. Нават бэз страціў свой чароўны пах. А далей у будзённых фарбах і тонах расказана аб самым радавым учынку герояў, аб тым, як яны ўзарвалі мост і забілі паліцая. І герой-апавядальнік зноў пачуў, «як прыемна пахне расцвіўшы бэз». Гэта паэтычная дэталь не толькі праходзіць праз усё апавяданне, але і абрамляе яго, надаючы твору мастацкую закончанасць і выразнасць.

У апавяданні адчуваецца аўтарскі голас, голас нашага сучасніка, ён — у манеры апавядаць, у тонкім і цёплым гумары, які нейтралізуе магчымую напышлівасць юнацкай мары, што лунае на крылах рамантыкі, і апускае героя на зямлю, у рэалізм суровых жыццёвых акалічнасцей. Пры гэтым адчуваецца не толькі ўлюбёнасць аўтара ў сваіх герояў, але і яго чалавечае хваляванне, перажыванні, якія не могуць не выклікаць сустрэчную хвалю пачуццяў у чытача.

Іншыя прыкметы стылю вызначаюць аповесць «Снежань». Аўтар пластычна абмалёўвае характары, выкарыстоўваючы прыём кантрасту, уважлівы да дыялогаў, якія добра перадаюць драматызм падзей. Аповесць увайшла пазней у раман «Сасна пры дарозе». З'ява правамерная, аднак, ці варта было пасля гэтага змяшчаць яе і ў «Выбраным»?

Маральна-эстэтычныя праблемы ў многіх творах зборніка займаюць вядучае месца. Асуджаючы розныя формы праявы недаверу да чалавечай асобы, мяшчанства і разбэшчанасці, перажыткаў мінулага ў свядомасці людзей, І. Навуменка выкарыстоўвае сродкі сатыры. У апавяданні «Соль», прысвечаным цяжкім будням партызанскай барацьбы, глыбокі падтэкст факусіруецца на тэме даверу да людзей і асуджэння чалавечай чэрствасці (вобраз летапісца атрада Дудкі).

Лірычная замалёўка «Месячная ноч» адкрывае ў зборніку новы цыкл апавяданняў. Тут радасць вызвалення і ўступлення ў рады рэгулярнай арміі для барацьбы з ворагам, тут першыя карціны працоўнага гераізму. «Дні незабыўныя, поўныя хмельнай радасці», — гучыць зачын да апавядання «Па махорку». Аднак у апавяданнях аб баявых буднях армейскага жыцця пісьменніку не заўсёды ўдаецца стаць над праўдай факта, адсюль і некаторы схематызм іх сюжэтных пабудоў («Дом над морам», «Ноч у літоўскім гарадку», «Сны»). Аўтарскія рэмаркі і прамыя публіцыстычныя выкладкі часам прыглушаюць у іх лірычнае гучанне тэмы хвалюючага прадчування заканчэння вайны, набліжэння перамогі і радасцей мірнай працы.

Трэці цыкл апавяданняў прысвечаны пасляваеннаму часу. На першы план ставіцца праблема чалавечага шчасця, паўнаты адчування жыцця. Герой праходзіць праверку на трываласць чалавека, на права сумленна і адкрыта глядзець у вочы людзям.

З суровай і бесчалавечнай вайны герой выйшаў, захаваўшы свае самыя запаветныя ідэалы: «Ён думаў пра людзей, пра свет гэтак жа, як і тады, да вайны, можа нават яшчэ больш палымяна і ўзнёсла». У гэтым «мірным» цыкле апавяданняў рамантыка мары і подзвігу ўступае месца імкненню асэнсаваць здзейсненае, разабрацца ў душы героя, апаленай вайною. Філасофскі роздум не толькі над далёкім ваенным мінулым, але і над нялёгкімі пасляваеннымі буднямі выклікае ў апавяданні новыя акцэнты і інтанацыі. Сюжэтны матыў сустрэчы сучаснага і мінулага, як і матыў няўдалага кахання, пастаянна хвалюе мастака.

Аўтар вяртаецца і да гераічных будняў трыццатых гадоў з іх рэвалюцыйным пафасам і ўсенародным энтузіязмам. «Водгулле далёкіх вёснаў» жыве ў сэрцах яго пакалення: «Калі разбірацца глыбей, то мы былі дзеці свайго часу і ў нашых марах было шмат ад яго героікі: перад вачамі стаялі подзвігі папанінцаў, абаронцаў граніцы ля возера Хасан і ракі Халхін-Гол, праслаўленых лётчыкаў».

Нельга не адзначыць, што майстэрства І. Навуменкі ў апошнія гады значна ўзрасло. Пісьменнік уважліва ставіцца да пабудовы сюжэта, дыялогу герояў, партрэта. І, безумоўна, ён цудоўны пейзажыст.

У аповесці «У бары на світанні» ён гаворыць: «Я пабываў у многіх гарадах у нас і за мяжой, хадзіў па карцінных галерэях. Але нідзе так не апаноўваў мяне святочны настрой, як у гэтым бары. Чалавек, мабыць, не падняўся яшчэ над прыгажосцю, якую стварае прырода». Лес у апавяданнях Навуменкі не толькі ўвасабляе сілу і магутнасць, прыгажосць і веліч роднага краю. Герояў немагчыма адарваць ад роднай прыроды, яны з ёю — непадзельнае цэлае з самых ранніх дзіцячых гадоў да глыбокай старасці. Не выпадкова аўтар усклікае: «Маю істоту перапаўняе адчуванне непарыўнасці, еднасці душы і цела з усім гэтым бясконцым і дзівосным хараламі жыцця». Сапраўдны апафеоз прыроды знаходзім мы амаль ва ўсіх апавяданнях і асабліва ў такіх, як «Па грыбы», «Над ціхай Віццю», «Прыпяцкая зона», у аповесці «У бары на світанні».

І. Навуменка — пісьменнік сталы і вопытны. Выданне асобнай кнігай яго выбраных твораў яшчэ раз сведчыць аб тым, што ягоная проза — жыццёвая ў сваёй аснове, напоўненая высокім грамадзянскім пафасам — знайшла шлях да сэрца чытачоў.

Г. СІНЕНКА,
кандыдат філалагічных навук.

Іван Навуменка. «Падарожжа ў юнацтва». Выбранае. Выдавецтва «Мастацкая літаратура», Мінск, 1972.

Леніна,
Праўду
І родны народ:
Ім толькі і можна даверыць
Зямлю,
Рэвалюцыю
І дзяцей.

(«Мае настаўнікі»).

Чытаючы такія ўсхваляваныя радкі, у якім бы настроі і душэўным стане ні быў, адчуваеш, як панчанкаўская ўпэўненасць у сённяшнім дні, яго палымяная вера ў будучае пераліваюцца ў цябе, будзяць незвычайна светлыя пачуцці і напаўняюць цудоўнай бадзёрасцю...

Сэрца паэзіі — у яе змястоўнасці. Будучы паэтам глыбокім і шырокамаштабным, П. Панчанка заўсёды здымае з рэчаў і з'яў іх звыклыя будзённыя маскі, паказвае складанасць свету, яго патаемнае значэнне. Пад пяром П. Панчанкі мастацкасць апрацоўкі надае думцы яснасць, выпукласць, адчувальнасць, мастацкую праўду, менавіта праўду, а не праўдападабенства. А сіла паэта якраз і складаецца з праўдзівага, яркага паказу жыцця. Адметна, што метафары, алітэрацыі, эпітэты і іншыя элементы мастацкай формы ў творах П. Панчанкі ніколі не з'яўляюцца самамэтай. Яго паэтычная мова не робіць уражання спецыяльна прыдуманай, яна — натуральная, непасрэдная. Багатыя пачуцці і перажыванні, вельмі змястоўныя, напоўненыя вялікім сэнсам метафары ў яго не ўскладняюць, а, наадварот, заўсёды аблягчаюць мысленне... Можна сказаць, што сутнасць панчанкаўскай паэзіі менавіта ў тым, каб вяртаць словам іх першароднае, самае чыстае і важкае значэнне.

Уражвае, што ў новым зборніку Пімен Панчанка па-ранейшаму застаецца ўзнёсла-маладым па светаадчуванню, пачуццях, успрыманню жыцця. І галоўнае — у сваёй творчасці паэт не парывае непасрэднай сувязі са сваімі малодшымі сябрамі па пяру. З гэтага выпадку хацелася б цалкам працытаваць верш, які адрасаваны маладым паэтам:

Вы мне нічым не абавязаны,
Жадаю гучнай вам вядомасці.
Але было ўсё ж нешта сказана:
Яно у вашай падсвядомасці.
Я вас не няньчыў і не песціў,
Ды нечы шлях крыху прадбачыў.
А лепшыя складзеце песні—
Не пазайздрошчу, не заплачу.
І на кручок пралаз не клюньце,
Бо прададуць (спярша паліжуць).
І на мае парады плюньце,
А болей кніжак, добрых кніжак.

(«Маладзейшым»).

Разважаючы над гэтымі журботна-светлымі радкамі, міжволі прыгадваецца другі наказ паэта. У «Слове да маладых» Пімен Панчанка пісаў: «Без свайго адчування свету, без сваёй вобразнай паэтычнай думкі і непасрэднасці нельга стварыць паэтычны твор». І далей падкрэсліваў: «Гэта цяжка, для гэтага неабходны талент, веданне жыцця і штодзённая ўпартая праца».

Новая кніга самога паэта — для нас, маладзейшых, яскравы прыклад патрабавальнасці да сябе, да сваёй творчасці. І ўвогуле паэт Пімен Панчанка адзін з тых нямногіх сапраўдных мастакоў, якіх Рамэн Ралан называў «люстэркамі свайго веку».

Мікола ФЕДЗЮКОВІЧ.

Сяброўскія шаржы С. *ВОЛКАВА*

Алесь Яскевіч.

Васіль Зуёнак.

Генадзь Кляўко.

Іван Чыгрынаў.

У ВЯНОК ДРУЖБЫ

Так здараецца даволі часта. Разгорнеш кнігу са знаёмым прозвішчам на вокладцы, і неяк па-новаму адкрыеш для сябе яе аўтара. Як пісьменніка, як чалавека, як грамадзяніна. Новымі гранямі заіскрацца рысы ягонага таленту, засвеціцца дабрыня і шчодрасць сэрца, адкрыецца багацце і хараство душы, эрудзіраванасць, высокае майстэрства — усё тое, без чаго немагчымы сапраўдны мастак слова.

Чалавекам высокай пісьменніцкай культуры быў шчыры прапагандыст нашай літаратуры Яўген Мазалькоў. Таленавіты перакладчык, крытык, літаратуразнаўца ён ніколі не забываў пра «пяючую зямлю» — Беларусь, дзе нарадзіўся, правёў дзіцячыя і юнацкія гады, адкуль пайшоў у вялікі свет жыцця. Глыбока сімвалічна, што кніжка, якая ўвабрала ў сябе ўсё лепшае з крытычнай спадчыны аўтара атрымала такую паэтычную назву.

Перачытваеш нанава яе старонкі (а гэтыя артыкулы і даследаванні добра вядомыя па ранейшых публікацыях), і адчуваеш, што сапраўды наша зямля — пяючая зямля. Аўтар паказвае, малюе нам літаратурную эстафету пакаленняў.

Манаграфічныя нарысы «Янка Купала» і «Якуб Колас», дарэчы першыя для свайго часу даследаванні, прытым найбольш значныя, пра нашых класікаў, якія былі прапанаваны ўсесаюзнаму чытачу, вельмі ўдала дапаўняюцца творчымі партрэтамі Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, Петруся Броўкі. Аўтар заглядае ў лабараторыю і іншых пісьменнікаў. Ён прыкмячае «арганічнае зліццё асабістага з грамадскім» у Пімена Панчанкі, гаворыць пра «баявую, глыбока змястоўную сатыру Крапівы», цёпла расказвае аб творчасці тады яшчэ маладога Марка Смагаровіча.

І нельга не пагадзіцца з Нічыпарам Пашкевічам, аўтарам цікавай і змястоўнай прадмовы да кнігі. «Няма сумнення, — зазначае ён, — што кніга «Пяючая зямля» не толькі прынясе чытачу карысць пазнання, але і многімі сваімі старонкамі дасць яму асалоду, падобную той, якую мы адчуваем пры чытанні добра, лёгка напісанай аповесці».

Тыя ж нарысы пра творчасць Купалы і Коласа напоўнены тонкім, шчырым лірызмам. У іх жыве паэтычнае адчуванне аўтарам прадмета мастацкага даследавання (дарэчы, сам Я. Мазалькоў на пачатку свайго творчага шляху пісаў вершы), выразна заўважаецца асоба крытыка, не простага сузіральніка, а чалавека, які заклапочаны станам літаратуры, які па-сапраўднаму ўлюбёны ў творы тых, пра каго піша.

Менавіта гэты стылявы настрой, светласць думак, паэтычнасць і важкасць выказванняў сведчаць аб высокім крытычным майстэрстве іх аўтара, доўгім творчым жыцці. Невялічкі артыкул пра М. Багдановіча пісаўся яшчэ ў 1940 годзе. Цяпер выйшла пра жыццё і творчасць гэтага паэта шмат цікавых даследаванняў і манаграфій, у тым ліку і на рускай мове Р. Бярозкіна. Слова Я. Мазалькова не страчвае першароднасці свайго гучання.

Гэтаксама чытаюцца сёння і невялічкія крытычныя абразкі пра творчасць Я. Маўра і К. Чорнага, хоць першы напісаны ў 1943 годзе, а другі—у 1947.

Вельмі добра зрабіла складальніца кнігі К. Мазалькова, уключыўшы ў зборнік артыкулы «Шырокім фронтам» і «У вялікай дарозе». У іх аўтар аглядае беларускую прозу 50-х і 60-х гадоў. Я. Мазалькоў робіць цікавыя назіранні над творчасцю І. Мележа, І. Шамякіна і іншых вядомых пісьменнікаў. У артыкулах адчуваецца, што аўтар уважліва сочыць за развіццём літаратуры, з якой перакладае, бачыць асноўныя напрамкі яе, разважае аб стылі і майстэрстве пісьменнікаў.

І ўжо зусім надзённа (мы ж толькі нядаўна адсвяткавалі паўвекавы юбілей Саюза ССР!) гучаць разважанні, думкі, меркаванні Я. Мазалькова ў артыкулах «Вянок дружбы» і «З пачуццём братэрскай любові». У першым чытаем: «Сувязь з вялікай рускай літаратурай, літаратурай усіх народаў СССР — жыватворная крыніца, якая дае бесперапынны і магутны рост беларускай паэзіі». Гэтыя ж думкі развіваюцца і ў другім артыкуле. «Руска-беларускія літаратурныя сувязі, — зазначае аўтар, — якія маюць слаўныя векавыя традыцыі, выпрабаваныя ў агульнай барацьбе братніх народаў за свабоду, за гонар і незалежнасць Савецкай Айчыны, у наш час развіваюцца асабліва хутка і плённа».

Я. Мазалькоў гаворыць аб якасці перакладу твораў беларускіх пісьменнікаў, ён узнімае пытанні павышэння кваліфікацыі саміх перакладчыкаў. Жывы літаратурны працэс у творчасці аўтара раскрываецца поўна і ўсебакова.

Даследчыя артыкулы, рэцэнзіі Яўгена Мазалькова, напоўненыя светлым роздумам аб развіцці беларускай літаратуры, зацікавяць чытача. Яны — каштоўны набытак нашага літаратуразнаўства.

А. ВІШНЕЎСКІ.

Я. Мазалькоў. «Пяючая зямля». Аб беларускай літаратуры. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1972.

ЦІКАВАЯ МАНАГРАФІЯ

Гэтымі днямі выйшла з друку ў выдавецтве «Навука» (Масква) манаграфія доктара гістарычных навук супрацоўніка Інстытута гісторыі АН СССР М. Улашчыка пад назвай «Нарысы па археаграфіі і крыніцазнаўству гісторыі Беларусі феадальнага перыяду».

Аўтар падрабязна спыняецца на прынцыпе адбору і публікацыі дакументаў, прасочвае гісторыю стварэння і дзейнасць археаграфічных устаноў, прыводзіць весткі аб людзях, якія займаліся выданнем дакументаў, дае крыніцазнаўчую ацэнку публікацыям. Эпіграфам да кнігі ўзяты радкі Янкі Купалы:

Ад прадзедаў спакон вякоў
Мне засталася спадчына;
Сярод сваіх і чужакоў
Яна мне ласкай
матчынай.

Кніга праілюстравана малавядомымі фотаздымкамі.

С. КОЙДАНАЎСКІ.

СЛОВА БЯРЭ ЧЫТАЧ

УПЭЎНЕНАСЦЬ

З цікавасцю пазнаёміўся я з другім паэтычным зборнікам маладога паэта Сяргея Панізніка «Палявая пошта». Гэтая назва вызначае і змест самой кнігі. Большасць вершаў, якія змешчаны ў ёй, прысвечаны вайсковай тэме, армейскім будням, савецкім воінам, тым, хто пільна і надзейна стаіць на варце міру.

«Цалую меч» — першы раздзел зборніка. У вершы «Меч» паэт падкрэслівае, што абарона Радзімы — справа пачэсная, справа мужных.

Меч баявы не падуладны слабым,
Яго цяжар не для пахілых плеч...
Клянуся тваёй сілаю і славай,
Дзяржавы нашай справядлівы меч.

Багаты па зместу верш «Раён вучэнняў». У ім вельмі добра паказана своеасаблівая рамантыка армейскай службы. Хвалююць С. Панізніка і агульначалавечыя матывы. Цэлую нізку вершаў ён прысвяціў каханню. «Парасткі сонца» — так называецца гэты лірычны цыкл. Паэт знаходзіць трапныя і свежыя словы для выказвання высокага чалавечага пачуцця. Лепшыя вершы лёгка запамінаюцца («Любоў не судзяць», «Не скінь абдымак мой з плячэй...», «Сустрэча» і інш.).

Аўтар сцвярджае, што каханне — гэта такое пачуццё, якім трэба даражыць і якое трэба ўмець берагчы: «Давай з табою вернемся нанова да першага нясмелага паўслова, дзе спеліцца зажыначная мова на сэрцамі асветленай зямлі».

Раздзел «Чуйнае рэха» — пра дарагія сэрцу паэта родныя мясціны. У іх шмат знаёмага, і ў той жа час уражвае непаўторнасць думкі і шчырасць пачуцця лірычнага героя.

Праўда, у зборніку «Палявая пошта» мяне як чытача не ўсё задавальняе. У некаторых вершах маладога паэта адчувальны запазычаныя матывы, месцамі ён піша да таго ўскладнёна, што нават цяжка зразумець аўтарскую задуму. Вершы ў такім выпадку пачынаюць гучаць ледзь не парадыйна.

Аднак галоўнае іншае. Калі ў зборніку «Кастры Купалля» С. Панізнік зрабіў толькі ўдалую паэтычную заяўку, то ў новай кнізе ён нарадзіўся як паэт. Аўтар упэўнена штурмуе паэтычныя вяршыні. Праўдзівасць, шчырасць пачуцця — вось што характэрна для сённяшняга С. Панізніка як паэта і як грамадзяніна. Калі я чытаю ў яго: «Сем дарожак з дому, да дому — адна. Можна й не вярнуцца... Ці не мая віна?», то адчуваю, што гэта не аўтарская поза, а жыццё — такое, якое яно ёсць.

Армейская служба стала для С. Панізніка справай яго жыццёвага лёсу. Паэт і воін ідуць у адным страі.

Д. ЖУК,
афіцэр.

Мікола
РУДЗЬ

АПОШНІЯ БАРОЗНЫ

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў хуткім часе выходзіць анталогія ўкраінскага апавядання, куды ўвойдуць лепшыя творы больш чым сарака празаікаў як старэйшага, так і малодшага пакаленняў: А. Галаўка, А. Вішні, П. Панча, А. Даўжэнкі, А. Дончанкі, А. Кундзіча, Я. Галана, І. Вільдэ, А. Ганчара, М. Стэльмаха, В. Казачэнкі, Ю. Збанацкага, Н. Рыбака, П. Заграбельнага, Я. Гуцалы, І. Багмута і інш.

Прапануем увазе чытачоў апавяданне Міколы Рудзя з анталогіі.

АРЫШКА заначавала ў маці.

Цярэнцій каторы раз абходзіў сваю сядзібу. Удоўж і ўпоперак. Ад тыну да самага азярка Вішнева, якое даўно абмялела і густа зарасло раскаю.

Ён час ад часу паглядаў на дарогу, прыслухоўваўся, ці не затуркоча дзе Арышчына матацыклетка. Паволі клыпаў мяжою, мацаў нагамі цвёрды дзірван, курыў турэцкі, дробна нарэзаны самасад і глуха кашляў у чорны ад дыму кулак. Цярэнцій прыкметна накульгваў на левую нагу. Кульгаць ён надумаў адразу пасля фронту. Гэтая выдумка яго зрабілася неўзабаве прывычкай. Сёння ж яму асабліва хацелася выглядаць кульгавым і моцна пакалечаным.

Прыпыняючыся на хвіліну, Цярэнцій падцягваў штаны, пажарніцкі пояс, на якім матляліся садовыя пілкі, нажы і розныя бляшанкі. Зямля запарава́ла — клопату па горла, а тут усе ўсхадзіліся з прычыны нейкіх лішак. Трэба будзе пазмагацца. Ужо ён нікому не дасць спуску. Хто б ні явіўся сюды — з плугам ці з сажнем — усё адно!

А прыходзілі ўжо не раз. Цярэнцій з Арышкаю, праўда, тыдні два-тры пасля гэтага дружна працавалі ў калгасе. Потым Цярэнцій ездзіў у раён да таварыша Байбака і Даніі Свірыдаўны, і ўсё аставалася па-ранейшаму, бо Цярэнцій Хекала першым памідорам начальства прывык частаваць... Пагамоняць трохі, бывала, пагамоняць, ды на тым усё і канчалася.

Цяпер, вядома, не так. Не той час. Паразганялі, парастыкалі Цярэнцевых сяброў... Ніводзін не затрымаўся ў наменклатуры, на самыя нізы спусціліся. Ні падтрымкі цяпер, ні заступніцтва, відаць, не дачакаешся. А да Антона, да таго і зусім не патыкайся. Чортам зіркае на ўвесь хекалеўскі род!

З усіх бакоў нападаюць на Цярэнція. Заступаюць яму дарогу да сапраўднага жыцця, не даюць, як кажуць, пажыць для сябе, а не тое што на чужую радасць. Падразаюць Цярэнцевы крылы. Цягнуць яго на шырокія нівы. А навошта яны яму? Вялікая зямля — вялікі і клопат. Сэрца ж Цярэнція не можа змясціць у сабе ні вялікага клопату, ні вялікага болю.

Некалі ён, бывала, размахваўся ад небасхілу да небасхілу. Здавалася, колькі б асягнуў вокам, столькі б і ўзараў, і засеяў, і ўсё да апошняга б каліўца, птушцы на ніве не было б чаго клюнуць, мышы зернятка не адшукаць. Але гэта было даўно, калі яшчэ не быў жанаты, калі па стэпе ездзілі на валах, калі не патыхала бензінам ды маслам, не было працадзён і брыгад.

Па сваёй натуры і душы Цярэнцій і дзяўчыну прыгледзеў, угаварыў, з хутара выцягнуў — Арышку... Спрытная, дужая, за дзень траіх абставіць! Карову падоіць — у выме кроплі малака не пакіне, на вілы капу лёгка падымае, а мех ускіне на плечы — не сагнецца. Меркаваў: жыць будуць дзе-небудзь наводшыбе на ўскраіне стэпу, пад ацынкаваным або чарапічным дахам. Вароты — з вялікай выкаванай зашчапкаю, у двары сабака — муха не праляціць!

Летам праца каля зямлі, а ўзімку цёплая печка, кілбасы.

Гуляй сабе са сватамі ды кумамі, з усёю раднёю — ад Вішнева да Арылі. Калі-нікалі боты паправіш, пасядзіш, паслухаеш, як жонка прадзе, нітку сукае і, каб не задрамаць, ціха напявае сабе пад нос.

На той зямлі і спіна, здаецца, не балела, хоць і спаў менш за жаўрука. А на гэтай вось — без канца і краю — на гэтай і паясніцу ломіць, і галава ад сонца хадуном ходзіць.

Цярэнцій падышоў да разгалістага грушавага кала, які тарчаў каля самае хаты. На ім падсыхалі гляkі, збаны, місы. У паветры стаяў пах адтопленай смятаны, сырадою, свежай духмянай травы, Арышчынай дайніцы. Неўзабаве і калок паляціць к чортавай матары! Малако і тварог давядзецца везці ў малачарню. З пахмелля і сыроваткі ўволю не пап'еш! Да гэтага ўсё ідзе. Антон не Байбак. Гэты давядзе справу да канца, запхне ў камяніцу на два паверхі. З газам. Бывай тады, смажаная на саломцы паляндвічка. Але ж у Маркса пра гэта ні слова. Сам перачытваў. Усё больш пра эксплуататараў.

А Цярэнцій самы закляты іх вораг! Цярэнцій са свае працы жыве. Тое-сёе ў калгасе, а то усё — дома. Ды яно і калгасу не цяжка, калі Цярэнцій на сядзібе сваёй гародніну вырошчвае. Капейкі з грамадскай касы не чапае, вачэй не муляе ў канторы, сам на сябе зарабляе.

І вось дагуляўся гвардыі радавы. Гэтак ён пасля вайны вітаўся: «Гвардыі радавы Цярэнцій!» А пазней, калі прайшлі гады, а з імі і мода, ён ужо гаварыў: «Гвардыі ездавы Цярэнцій!»

Праўда, на конях ён ездзіў нядоўга. Пакуль не прывёз усяго, у чым меў патрэбу ў гаспадарцы, а пасля здаў коней і брычку.

Пайшоў у садова-гародную брыгаду, пачаў з перагною гаршчэчкі штампаваць. І сабе варштацік зрабіў. Перагною дома заўсёды хапае, а ранні памідорам хто не пазайздросціць! Ды Цярэнцій глядзеў яшчэ далей. Змайстраваўшы рухавічок, пачаў пампаваць ваду з Вішнёва. Усю сядзібу трубамі ды шлангамі аблытаў.

Калі часам сусед заглядаў да яго праз паркан — ці не збіраецца Хекала на працу ў калгас, — Арышка, ладзячы ў дарогу матацыклетку, толькі рукамі махала: «Цярэнцій туды не хадок! Пайшла вада — няма ні хвіліны вольнага часу!»

Арышчына маці жыла на чугуначнай станцыі, дзе заўсёды лёгка можна было зарабіць лішнюю капейку. Пасажырскія цягнікі кожны раз спыняліся там на колькі хвілін, і таму, што б чалавек ні падвёз у час — усё хапалі з рук, толькі давай. Ад Казачага Вала да станцыі было дванаццаць кіламетраў. Арышка, рухавая, чырванашчокая, у бушлаце і скураных пальчатках, як не круглыя суткі гайсала на матацыклетцы з каляскаю, нагружанай кашамі, рэшатамі, мяхамі і скрынямі. Ні навальніца, ні бура не маглі затрымаць Арышку, бо там, на прыстанцыйнай плошчы, стаіць родная маці, чакае падвозу, папаўнення асартыменту. Гэта жывая, гарачая справа. толькі паспявай паварочвацца, паглядаць на ўсе бакі! У Казачым, мусіць, ніводзін з трактарыстаў не можа зраўняцца па заробках з Цярэнціем ды Арышкаю. Але Хекалы не забываюцца і на працадні. Калі ўжо няма чаго рабіць на ўласным агародзе, Цярэнцій бярэ пілку і сякеру, долата і свярдзёлак, гэбаль і малаток і падаецца ў будаўнічую брыгаду. Яго спрытныя рукі ўсюды патрэбны, бо ён да ўсяго здатны, усё ўмее рабіць. Ды і калгасу выгадна мець свайго майстра, а не наймаць людзей прышлых, якія за любую паслугу бяруць страшэнныя грошы. Арышка зарабляла на таку. Калі трэба было, яны абое вярталіся з калгаса паволі, не спяшаючыся, каб усе бачылі, што Цярэнцій з Арышкаю напрацаваліся да поўнай стомы. Але як толькі выганялі па сотні працадзён, імпэт адразу прападаў. З такою выпрацоўкаю Цярэнцій мог ездзіць у раён, у вобласць, пісаць у рэдакцыі газет, скардзіцца ў любую інстанцыю, што яму, параненаму на франтах, не даюць спакойна жыць, не даюць з'ездзіць на воды падлячыць нервы, што яго прымушаюць рабіць для Казачага Валу тое, што можа зрабіць толькі малады і дужы чалавек.

Спробы выключыць Цярэнція з калгаса канчаліся толькі спробамі. Цярэнцій заўсёды выходзіў сухі з вады. Ды і не кожны з членаў праўлення ці дэпутатаў сельсавета па сваёй волі ішоў на яго сядзібу. Ад Цярэнція ўсяго можна было чакаць. Калі трэба было, ён мог прыкінуцца прыпадачным, пачынаў ірваць на сабе вопратку. Жартаваць з ім ніяк не выпадала!

Гэта было раней. Цяпер ужо не тое. Учора Цярэнцій нарэшце зразумеў, што усім яго выбрыкам і фокусам—канец. Баразна праляжа на жывым целе яго сядзібы, і адрэзанай скібы больш ніколі не вернеш. І пракладзе тую баразну не хто іншы, а Кірыл Запарожац, яго равеснік, яго друг, яго кум, яго родзіч.

Цярэнцій пабойваўся Кірылы. І ўсё пасля таго кажуха, які ён узяў у ягонай хаце той незабыўнай халоднай восенню. Вядома, Кірыл не будзе чакаць, пакуль Цярэнцій сам адчыніць вароты. Калі Цярэнція не будзе дома (ён ужо гэтак рабіў, калі людзі прыходзілі да яго на сядзібу), Кірыл зробіць усё і без Цярэнція.

На гэты раз, відаць, дагуляўся. А можа, і не. Хіба Кірыл жалезны? Учапіцца, скруціць шыю, няхай носам рые зямлю! Абы толькі сведак не было. Сведкі — паганая справа. Можна апынуцца на лаве падсудных. Праўленцы заўсёды ходзяць толькі са сведкамі. Дэпутаты з імі, улада. Каб не той шалудзівы кажушок, Цярэнцій таксама даўно ўжо хадзіў бы ў дэпутатах. Праз яго, толькі праз яго Цярэнція ні разу не выбралі ў праўленне.— колькі вады за гэты час сплыло ў Дняпро!.. Але калі шчыра казаць, то яна, гэтая ўлада, не дужа яму і патрэбна. Галоўнае, каб не адрэзалі лішку, каб не заглядалі ў ягоны агарод. Навошта яму тое дэпутацтва...

О, здаецца, хтось кліча! Так, гэта Кірылаў голас. Грукоча ў чужыя вароты, нібы ў свае ўласныя, нахабнік.

Пакуль Цярэнцій ад мяжы падышоў к хаце, Кірыл паспеў ужо зняць з завесаў вароты і па-гаспадарску паставіць іх збоку. Ён не шукаў ні выкаванай у кузні клямкі, ні патаемнай зашчапкі. Скінуў усё разам «Гэта ўжо сапраўднае беззаконне», — падумаў Цярэнцій.

Кірыл з'явіўся без сведак. Адзін. З сажнем, пугаю і параю гнядых у плузе. Усё зразумела: ніякіх размоў, ніякіх угавораў і перакананняў. Хоча таго Цярэнцій ці не хоча, правядзе плугам баразну — і будзь здароў!

Цярэнцій маланкаю падляцеў да гнядых, учапіўся за лейцы і, адварочваючы конскія галовы ад сябе, ад зямлі, густа аблытанай трубамі, зычна крыкнуў: «Назад!»

Кірыл усю вайну прайшоў разведчыкам. Ён спрытна перахапіў Цярэнцевы рукі і ледзь прыкметна іх крутнуў. Рукі адразу выпусцілі лейцы, сам жа Цярэнцій толькі вочы вылупіў ад нечаканасці.

— Добры дзень, Цярэнцій! — быццам нічога і не здарылася, спакойна сказаў Кірыл.

— Добры дзень! — буркнуў у адказ Цярэнцій.

Востры, насцярожаны позірк з-пад навіслых броваў бліскаў рашучасцю і непрымірымасцю.

— Прыехаў, куме?

— Прыехаў, куме...

— Пракладаць баразну?

— Пракладаць баразну.

— Па самы парог?

— Не, не па самы парог. Пятнаццаць сотак табе, а рэшту нам, далучым да масіву. Агароджу з боку стэпу — прэч. Я буду пракладаць баразну, а ты перанось усю гэтую старызну, каб мне не запрашаць камсамольцаў на суботнік.

Маладжавы, чубаты, з насмешлівымі вачамі-чарнаслівамі, Кірыл аглядаў сядзібу. Вельмі ж смешная была ў Цярэнція агароджа. Штыкеціны афарбаваны ў розны колер, у свой час павыдзіраныя з грамадскіх платоў, з агароджаў у суседніх сёлах, калі Цярэнцій яшчэ ездзіў на брычцы. Старыя фанерныя лісты, іржавая бляха, пабіты шыфер, паламаныя лыжныя палкі, нейкія дзіравыя скрыні, падкрылак са збітага ў вайну самалёта...

Чаго толькі не нацягаў у двор Цярэнцій! Паміж старых начовак, у якіх маткі некалі купалі немаўлят, паміж пагнутых, перагарэлых духовак, у якіх выпякалі вясельныя пірагі, тарчала разарваная руля зенітнага кулямёта. Дзесьці ў стэпе падабрала Арышка... З аднаго гэтага жалезнага лому можна было б у мартэне зварыць паўнаважкую плаўку!

Усё гэта складалася ў кучы, нарошчвалася адно на адно, вышэй ды вышэй, звязвалася дротам, кабелем, кавалкамі тросу. Увязваў Цярэнцій па усіх правілах, на гады. Ніякія буры, што часам налыталі на Казачы Вал, не маглі паваліць узведзеных гаспадаром заслонаў,— адно моцна ўрасло ў зямлю, другое пружыніла, трэцяе матлялася, але нішто не паддавалася ніякаму націску.

Цярэнцій усяляк стараўся адвесці ўвагу няпрошанага госця ад сваіх складаў, што ўзвышаліся паміж сядзібаю і калгасным полем.

— Ты, куме Кірыл, крыху не так зрабіў...

— Што гэта, куме Цярэнцій, я крыху не так зрабіў?

— Ды не з таго пачынаеш...

— А з чаго трэба пачынаць?

— З газы ды з запалак...

Вочы ў Цярэнція бліснулі злымі агеньчыкамі.

— Трэба як след абліць усё газаю, пачынаючы ад хаты, хлява і птушніка, а потым чырк запалкаю... Пах—і няма! А папялішча—трактарамі, трактарамі! Да самае гліны! Пераараць, перавярнуць па-свойму... Быў Цярэнцій Хекала, заснавальнік калгаснага ладу ў Казачым, сумленны мічурынец — і няма! Нават следу не асталося!

Кірыл паглядаў з-пад брыля на Цярэнція і маўчаў. Няхай гаворыць.

— Перавярнуць трактарамі... І ўсё?

— Не, не ўсё. На месцы парнікоў пасеяць грэчку. Цудоўны дасць ураджай. Можаш мне паверыць. Скасіць, змалаціць, потым змалоць... А Марына твая блінцоў напячэ...

— І ўсё?

— Не, не усё. Першым блінцом ты падавішся!

— Дзякуй за добрае слова, куме Цярэнцій.

— Ешце, што зарабілі, куме Кірыл.

Кумы — першы стройны, высокі, крышку сіваваты, а другі несамавіты, з лупатымі вачамі — кідалі адзін на аднаго грозныя позіркі.

Коні стаялі збоку і толькі здзіўлена круцілі галовамі: маўляў, на сядзібах заўсёды якая-небудзь марока ці звада будзе. Прабяжыш тры баразны, а выстаіш як ні ўвесь дзень.

Цярэнцій паправіў на галаве шапку, сеў на тоўстае хваёвае бервяно, прыкрыўшы задам выбітае таўро: «Прамень».

Сеў на бервяно, паправіў шапку і Кірыл.

— Гм, так,— сказаў Цярэнцій.

— Гм, так-так,— сказаў Кірыл.

— Значыць, будзеш адразаць?

— Буду адразаць.

— А ты сваё адрэзаў?

— Адрэзаў сваё. Даўно адрэзаў. Апошнюю баразну правёў адразу, пасля таго як вашага Сідара са старшынь пагналі...

— І не смылела табе сэрца, калі адразаў?

— І не смылела мне, калі адразаў.

— Ну і што, лягчэй зрабілася на душы?

— Так, лягчэй зрабілася.

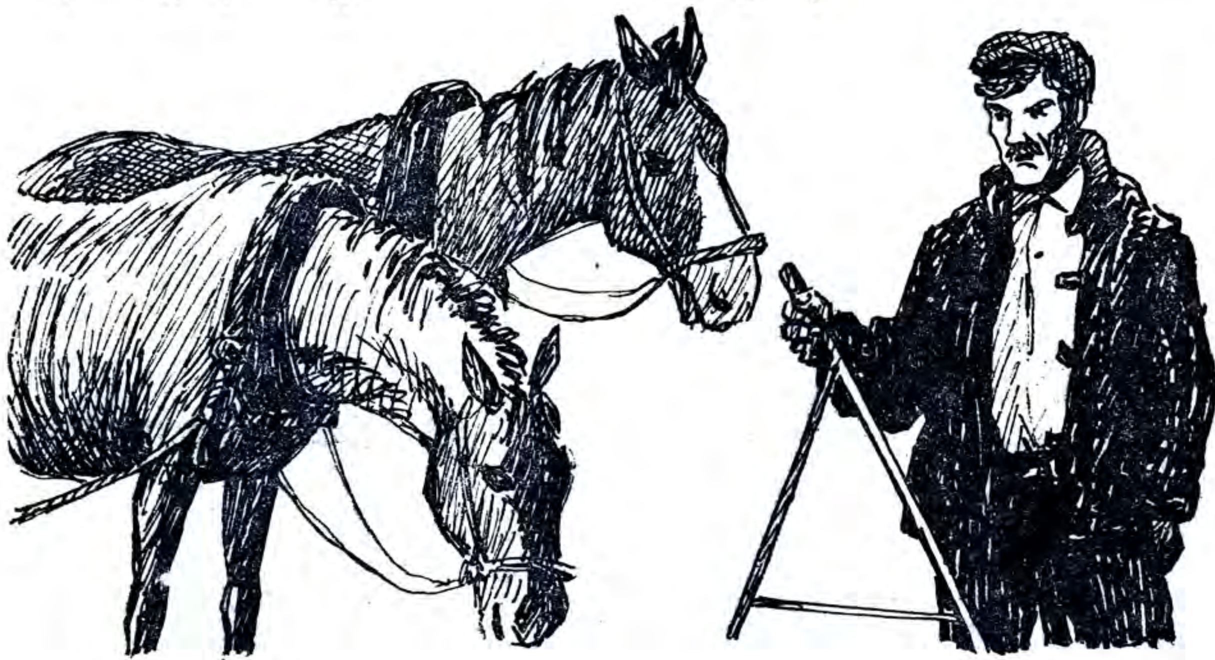
— Як сто шаптух пашаптала?

— Як сто шаптух пашаптала.

Цярэнцій не верыў, нікому б на свеце не паверыў, каб не заныла сэрца ў чалавека, калі плуг не прыразае, а адразае скібу за скібаю ад тае паласы, на якой хоць раз давялося капнуць рыдлёўкаю, пасадзіць расаду, дачакацца ўраджаю. З лёгкай душою аддаць гэта, на яго думку, можа толькі той, хто ні разу ў жыцці не пасаліў зямлі сваім потам, хто не бачыў, як апоўдні абуджаюцца ўсходы і сілаю сваёю прыкметна прадзіраюць зацвярдзелую скарынку глебы.

— І за ўсё жыццё ў цябе ні разу не заныла пад сэрцам, куме Кірыл?

Кірыл Запарожац устаў, выпрастаўся, стукнуў сажнем па бервяну, нібыта збіраўся мераць усё тое, што прынесла яму боль на вяку. Пільным позіркам правёў па-над усімі парканамі, загароджамі, паветкамі; акінуў вачамі ўвесь далягляд ад Казачага Валу да Арылі; ад Вішнева да сініх лугоў за Дняпром; ад Цярэнцевага жалеза да стэпавых узмежжаў, зазубленых франтонамі калгасных

Мал. А. САПЕТКІ.

фермаў і радыёантэнамі трактарных вагончыкаў; ён сягаў сваім поглядам яшчэ далей, туды, дзе хвалямі шугала зялёнае мора азіміны, дзе стэп зліваўся з небасхілам, дзе межы пазначаны ўжо прыгранічнымі слупамі суседніх дзяржаў...

— Заўсёды ныла пад сэрцам, куме Цярэнцій,— ціха адказаў Кірыл.— Ныла маім продкам, калі яны з Вішнева хадзілі ў паходы на лютага турка; ныла бацьку майму, калі ў семнаццатым ён штурмаваў Зімні... Дужа ныла і мне, калі я за адзін дзень абмалочваў усю сваю збажыну...

— Прыгадала бабка дзевера,— нядбайна махнуў рукою Цярэнцій.— Ты б яшчэ з князя Уладзіміра пачаў...

— Ты спытаў, я адказваю... Асабліва ж моцна ныла на Волзе, калі каўтаў гарэлую гліну і чорны попел, калі пазногці абдзіраў, чапляючыся за бераг... Страшэнна ныла, куме Цярэнцій.

Цярэнцій панура апусціў галаву, ён ужо шкадаваў, што зачапіў за жывое.

— Не знаходзіў сабе месца і тады, калі ваш Сідар са сваімі дружкамі паскудзіў, нявечыў поле, чыніў здзек над зямлёю. Добра яшчэ, што не ў аднаго мяне ўсё ў душы пераварочвалася, а то б Сідар увесь стэп запаскудзіў! Яшчэ і цяпер у сне жахаюся ад пустазелля.

— А ты зірні на Месяц,— уставіў Цярэнцій,— там, кажуць, усё зарасло чартапалохам. Папакутуй і за Месяц! Можа, і там барозны правядзеш...

— У цябе не папытаю. Калі трэба будзе, правяду і на Месяцы!

— Бачу, прамоўца з цябе выйшаў сусветнага маштабу. Мая ж сядзіба — з макавае зярнятка. Табе тут і разгарнуцца няма як.

Кірыл ніжэй на вочы насунуў шапку.

Ніжэй насунуў і Цярэнцій.

— Тупай туды, адкуль прыйшоў,— кінуў Цярэнцій. — А за вароты і вывіхнутую руку, — ён пачаў нервова церці левую руку,—расквітаемся ў судзе.

Кірыл прамаўчаў. Цярэнцій да раніцы мог сам сабе гузакоў набіць, абярнуць паркан... спляжыць сабаку, паскардзіцца ў раён на самаўпраўства і разбой.

— Цяжка мне з табою, куме Цярэнцій.

— А мне з табою тым больш, куме Кірыл.

— Ішоў бы ты ў брыгаду. Ёсць дзе паказаць сябе мічурынцу. У людзей на вачах. З імі і пасумуеш, з імі і пасмяешся.

— У мяне век вераб'іны... Куды ўжо мне па брыгадах хадзіць... З мяне хопіць!

А дзеці? Хіба яны ніколі ўжо не вернуцца ў Казачы?

— А што ім тут рабіць? Слухаць Антона і чакаць, калі ён райскі яблычак падасць! Дзеці ўжо не вернуцца сюды.

Кірыл памаўчаў. Потым сказаў:

— Гэта падобна на вас, Хекалаў. Вельмі падобна! У дваццаць дзевятым ты плюнуў на Казачы Вал, на зямлю, сеў на брычку і падаўся за Дняпро. На завадскі конны двор. Наняўся фурманам...

— Гэта ўжо мой клопат быў... Есці лебяду з мякінай ці ездзіць фурманам.

— Ты лебяды не нюхаў. Лебяду гатаваў я... На нагах не стаяў, хістаўся, а ў стэп ішоў. Зямлі не пакінуў. Малачко з каласкоў высмоктваў, але ачуняў урэшце рэшт. Ураджай вырасцілі... Хлебам усіх надзялілі...

— Кожнаму сваё..

— Так, кожнаму сваё. У сорак сёмым ты зноў пакінуў гаспадарку на Арышку, а сам падаўся за Дняпро. Лайдачыў да таго часу, пакуль Сідар старшынёю не стаў. А я зямлі не пакінуў. Я з пустазеллем, з Хекаламі ваяваў. Стагнаў, а з баразны не сышоў!

— Благога каня і дурань ганяе.

— Гэта праўда.

І Кірыл рашуча ўзяўся за сажань.

— А каб благому каню не муляла пад хамутом, бяры сажань і сам ідзі адмервай. Я пагляджу на твае вераб'іныя поспехі.

— Адмервай ўжо сам... Толькі не забывай, што я і з пятнаццаці сотак па два ўраджаі буду здымаць. І табе і ўсёй тваёй брыгадзе нават не снілася, што ў мяне ўродзіць. Адмервай!

— На ўсё свой час. А зараз выходзь на працу.

— Па сіле магчымасці.

— Тады адрэжам..

— З мяне і пятнаццаці хопіць.

— Адрэжам па самы парог.

— А я лімоны пачну вырошчваць. У дзежках, у збанах. Паўхаты пад лімоны адвяду.

— Адводзь хоць і ўсю хату, але працуй у брыгадзе...

— Па сіле магчымасці.

— Тады пакажам дарогу з Казачага. Выкінем прэч, каб не смярдзеў сваёй спекуляцыяй.

Кірыл прывязаў лейцы да слупа і, не азіраючыся, не слухаючы Цярэнцевай балбатні, рашуча падаўся ў бок агарода.

Ён ішоў павольнаю ступою, нібыта нёс у гэтую хвіліну на сваіх плячах увесь цяжар і адказнасць за зямлю — ад дзён штурму Зімняга да выгнання Сідара Хекалы.

Кірыл прымінаў стрэлкі леташняй цыбулі, што паднялася з-пад перагнойнай падушкі, прыгінаў галіны, на якіх яшчэ не праклюнуліся лісточкі, без жалю абмяраў Цярэнцеву сядзібу, тую яе частку, якую паводле пастановы калгаснага сходу трэба было адрэзаць і далучыць да зялёнага масіву, што падступаў да самага жалезнага засloнку і пераліваўся ў аблямоўцы прыфермскага травастою.

Цярэнцій цішком падкраўся, схапіў сажань і заступіў дарогу Кірылу.

— Зямля адыходзіць ад цябе, Цярэнцій. Пусці!

— Не даводзь да граху!

— Дай сюды сажань!

— Не даводзь да граху, кажу!

— Твае правы страчаны... Адыдзі!

— Вось мае правы!

Цярэнцій адным рухам сарваў пажарніцкі пояс з усімі прычындаламі, кінуў на градку, разадраў на сабе старэнькую кашулю ў палоску, тыцнуў голым, з сінім шрамам, локцем у Кірылаў падбародак.

— Крамянчуг нюхаў?

— Ведаю пра гэта, — спакойна адказаў Кірыл і, узяўшы сажань, пайшоў далей.

— Сандамір! — Цярэнцій чорна-каштанавымі пальцамі пачаў стукаць сябе паміж рэбрамі.

— Ведаю, — паўтарыў Кірыл, перастаўляючы сажань.

— Мала!? Гэта што, незаконныя пячаткі?!

Цярэнцій увесь ажно калаціўся ад злосці і блытаўся ў Кірылавых нагах.

— Рэйхстаг! І гэтага мала?!

— Мала, куме Цярэнцій, — ледзьве стрымліваючы гнеў, сказаў Кірыл.

Сажань ляжаў на зямлі. Кірыла трымаў Цярэнцеву руку вышэй кісці і, здавалася, адбіваўся ад яго, як ад злога, цупкага чартапалоху.

— Колькі я адмераў? — ці то сам у сябе, ці то ў Цярэнція перапытаў Кірыл. — Дзевяць па тры... Дваццаць сем... Мала!

Цярэнцій ўжо не мог зразумець, чаго мала Кірылу: адмераных сажнем сотак ці паказаных пячатак вайны на целе.

— Пячаткі, Цярэнцій, у цябе, вядома, ёсць, хоць і запозненыя. Што было, тое было. Аднак ёсць яшчэ адна пячатка на табе... Ты ведаеш якая.

Шчокі ў гаспадара запалалі агнём. Кірыл адчуў, як рука ў Цярэнція адразу абвяла, і ён выпусціў яе.

— Я правяду апошнія барозны, — гучна сказаў Кірыл. — Болей ужо не будзе ні адрэзкаў, ні прырэзкаў... Вось што.

— Куды ўжо болей, — ціха прамямліў Цярэнцій. — Увесь я зрэзаны... Жывога месца не асталося...

— А тае чорнае пячаткі ты яшчэ не змыў... Па той бок свае агароджы не змыў. А пара!

Цярэнцій матлянуў разадранай кашуляй і зноў тыцнуў перабітым локцем у твар Кірылу.

— У цябе пальцаў не хопіць, каб падлічыць мае раны, — суровым голасам вымавіў Кірыл. — Ды толькі я іх нікому не паказваю. Ні ўладзе, ні нават Марыне. Раю і табе... Мяне фрыцы тапілі ў Волзе, а ты з плячэй мае маці сарваў мой кажушок, куме Цярэнцій. З хворай сарваў і аднёс, каб прыкрыць галазадых акупантаў. Няхай мацней б'юць кума Кірылу!

Цярэнцій маўчаў унурыўшыся. Ён тупарылым наском бота старанна разграбаў зямлю, тую, што прырэзаў ад стэпу за сілаю адабраныя кажухі ў салдатак з Казачага Вала. Можна было падумаць, што ён шукае штосьці даўно згубленае і ніяк не можа знайсці. А знайсці трэба.

— Было гэта, куме Цярэнцій?

— Было, куме Кірыл.

— А я табе да сённяшняга дня ні гу-гу. Ні я, ні ўлада...

— Я за сваё разлічыўся...

— Разлічыўся і адгарадзіў сябе ад белага свету. Расплюшчыш на світанні вочы, і першая думка ў цябе пра тое, што ў агароджы... А што за ёю, па другі бок, — табе напляваць.

— А хто ж падумае пра мяне?

— Жывеш толькі для сябе, Цярэнцій... Нельга жыць аднаму... Ты не воўк.

Цярэнцій усё яшчэ разграбаў зямлю тупым наском бота. Добрая была зямля. І ўгноена, і потам паліта. Вырошчваць бы на ёй вінаград... Ён часам чытае біблію. Сапраўды, на той зямлі, што была куплена за трыццаць срэбранікаў, нічога не радзіла. Не ўмелі дагледзець, як след. А ў Цярэнція ўсё так і шугае, дзе б ні пасадзіў! Ён умее!

Кірыл ціха пляснуў у далоні, — трэба справу рабіць, а не языком малоць. Ён накіраваўся да коней, якія застаяліся ўжо без работы. Вядома было і так: як ні адрэж — уздоўж ці ўпоперак, вузка ці шырака — Цярэнцію гэта разане па самым сэрцы. Бінт ад раны, рана ці позна, усё роўна аддзіраюць. А што б узяць Цярэнцію лейцы ды самому правесці коней. Можа б, і адлягло.

— Правядзі, куме, коней.

— Гэта імем якога закону? — ніяк не мог супакоіцца Цярэнцій.

— Імем тысячы самых працавітых людзей з Казачага Вала.

— Рабі ўжо сваю справу сам. Ды хутчэй!

Кірыл Запарожац моцна тузануў лейцы. Коні нацягнулі пастронкі і дружна крануліся з месца.

Плуг заглыбіўся ў мяккую зямлю, і лямех адвярнуў ажно сінюю ад чарнаты скібу. Глеба была добра ўгноеная, дагледжаная. Нічога не скажаш, Цярэнцій ведаў, як весці гаспадарку.

У баразну кінуліся лавіць чарвякоў пародзістыя куры. Аднекуль прыляцеў грак, азірнуўся на бакі і паважна пайшоў за плугам, схуднелы за зіму, з бліскучымі пацеркамі вачэй, абведзенымі шызымі абадкамі.

Працавалі ўсе. Адзін толькі Цярэнцій стаяў без справы на зямлі, па якой увесну сорак трэцяга года цяжка перастаўлялі ногі пакалашмачаныя, аброслыя шчаціннем, схуднелыя фрыцы...

Можа не трэба было прыразаць гэтай зямлі. Можа не трэба было і адгароджвацца? Хто ж бярэцца за рыдлёўку, калі стэп спрэс здратаваны штыкамі, перааараны жалезным плугам вайны?! Аднаму такая зямля шчасця не прынясе.

Цярэнцій Хекала стаяў, як укапаны, і пазіраў на ўсё змрочнымі вачамі. Кірыл, штораз набліжаючыся да яго, казаў:

— Імем тых, што не вярнуліся з Волгі...

— ...Загінулі на Доне...

— ...Зложылі галовы за Одэрам...

Пад Цярэнцевымі нагамі ўсё хадуном хадзіла. Адвальваліся, падалі, здавалася, вышэй за хату, чорныя скібы, пругка білі яго пад самыя грудзі, на вачах разрасталіся да вялізнага крутога вала і хавалі пад сабою Арышчыну сцежку, цешчаў прылавак на станцыі, дарогу ў гарады каля сцюдзёнага мора, дзе дужа выгадна можна прадаць яблыкі... А ўжо яе ні на якой матацыклетцы не пераскочыш. І толькі за высокімі валамі, якія падступалі да самай сенажаці, перакочваліся цераз агароджу незабыўныя галасы братоў Сідара, Байбака...

Лямех, вырываючыся на завароце з зямлі, сляпіў вочы і нагадваў нейкі вялізны дыск, што зачапіў глыбіню, да якой так і не дабраўся Цярэнцій. А Кірыл усё араў. Брылём шапкі ён, здавалася, чапляў сонныя хмары, якія ціха плылі над Вішневам.

— Імем унукаў тваіх! — даляцела з канца поля.

Цярэнцій крыва ўсміхнуўся. Вочы яго зрабіліся глыбокія-глыбокія, бровы сышліся над пераноссем. Непаслухмянымі пальцамі ён дастаў дробку нарэзанага турэцкага тытуню, згарнуў цыгарку, закурыў. Потым неяк няўпэўнена пачаў зашпільваць пажарны пояс з пілкамі, нажамі і рознымі бляшанкамі, падцягнуў штаны.

— Брэшаш, куме Кірыл: усё будзе, як і было!

Кірыл не пачуў Цярэнцевых слоў. Ды гэта ўжо і не мела ніякага значэння. Цярэнцій вымавіў іх аднымі губамі. Хто-хто, а ён добра ведаў, што адрэзанае скібы яму ўжо ніколі не вярнуць.

З украінскай пераклаў Л. САЛАВЕЙ.

Таццяна АРЛОВА, кандыдат мастацтвазнаўства

З ПАЭТЫЧНАЙ КРЫНІЦЫ

«ПТУШКІ НАШАЙ МАЛАДОСЦІ» І. ДРУЦЭ У РУСКІМ ТЭАТРЫ БССР ІМЯ М. ГОРКАГА

ШУКАЮЧЫ цікавую нацыянальную п'есу, тэатры звяртаюць увагу на гэты твор малдаўскага драматурга, відаць таму, што ў ім на канкрэтным жыццёвым матэрыяле закрануты агульначалавечыя праблемы. Іон Друцэ напісаў п'есу, у якой ёсць што рабіць акцёрам, бо філасофскі роздум аб жыцці і смерці аднолькава хвалюе людзей розных узростаў, розных тэмпераментаў і рознага эмацыянальнага вопыту. Сапраўды, ці можа каго-небудзь пакінуць абыякавым шчырае імкненне аўтара і яго герояў зразумець, чаму турботы аб «хлебе надзённым» часам адсоўваюць на другі план мары аб прыгожым.

У аднаго з герояў І. Друцэ ёсць такія словы: «Нічога, быў бы хлеб надзённы, а без буслоў пражывем». З гэтым не можа пагадзіцца цётачка Руца. Яна лічыць, што не пражывем, таму што развучыліся любіць сваю зямлю, развучыліся любіць адзін аднаго. Уласна кажучы, у гэтым сэнс твора. Спрэчка-дыспут: ці развучыліся?..

Птушкі маладосці — буслы ў цёткі Руцы і жаваранкі ў Павела Русу — гэта мары нашага юнацтва. І калі цётачка Руца — сама прырода, яе наіўнасць і хараство, а Павел Русу — нібы ператтваральнік стыхій, мары ў іх і мэты аднолькавыя — шчасце людзей. Па-свойму ідуць яны да гэтага. Цётачка Руца лечыць чалавечыя душы, а Павел Русу дае людзям хлеб.

Аўтар неяк па-свойму разглядае тэму працы. Можа здацца, што Павел Русу ў апошнія хвіліны жыцця церпіць маральнае крушэнне. Усё жыццё ён працаваў, жыў сярод людзей, а напаследак застаецца адзінокім. Няўжо жыццё пражыта дарэмна? Не, тысячу разоў не! Аўтар спрачаецца з агульнай формулай «праца — радасць», ён нібыта нагадвае нам: «праца — і цяжкая ноша, якая патрабуе чалавека ўсяго, без астатку».

Гэтую ўмову цалкам падзяляе і рэжысёр Ю. Міроненка. Калі глядзіш яго спектакль, нібы працягваеш роздум аб працы, пачаты Іонам Друцэ. Нейкая дзіўная сіла вядзе яго героя кожную раніцу туды, дзе ягоны боль, ягоны гнеў і ягоная адзіная радасць — праца. І калі б адабралі гэта ў яго, ён не змог бы існаваць. Праца — жыццё, а ў жыцці хапае і радасцей, і турбот.

Як толькі Павел Русу не змог працаваць, яго адразу падсачыла смерць і толькі тады, перад смерцю, ён нейкім чынам падвёў вынікі свайго жыцця і сваёй працы. Азірнуўся і з горыччу пераканаўся, што за працай шмат чаго не ўбачыў.

Ю. Міроненка будуе спектакль як споведзь герояў. Споведзь кожнага не столькі перад гледачом, колькі перад самім сабой. Кожны хоча ўразумець, чаму так, а не інакш, склалася яго жыццё. І таму на гэтай споведзі — не адзін Павел Русу. Тут і ягоны брат Андрон, і Арціня, і Дакіца, і малады скрыпач, і, вядома ж, цётачка Руца.

Абраная рэжысёрам форма спектакля-споведзі вымагае ад кожнага выканаўцы бязмежнай шчырасці. Яны, па сутнасці, застаюцца сам насам з гледачамі. У большасці сцэн уся рэжысёрская задума накіравана на тое, каб толькі артысты вялі тэму спектакля. Таму, напрыклад, калі ў думках сваіх Павел Русу гаворыць з Чалавекам у акулярах (І. Ражба), дзяўчынай (Я. Пастрэвіч), маладым салдатам (Д. Мазура) і маці (З. Асмолава), рэжысёр дае акцёрам поўную свабоду. Ніякіх выяўленчых сродкаў сучаснага тэатра — толькі акцёр, яго думкі, яго вочы. Трэба адзначыць, што тут партнёры Ю. Ступакова (Павел Русу) не заўсёды добра падтрымліваюць яго. Яны вядуць адно асабістыя тэмы сваіх персанажаў. А трэба, мабыць, працягваць, дапаўняць тэму Павела. Мне здаецца, што Іон Друцэ таму і вывеў гэтыя персанажы, што яны былі важнымі ў лёсе Павела. Кожная сустрэча — нейкая вяха. А гэта і вызначала сэнс ягонай барацьбы.

Ва ўсіх успамінах Павела ёсць адзіны рэжысёрскі пралік — занадта ўжо прамыя, рэальныя, вочы ў вочы, адносіны паміж героямі. Трэба было гледачу растлумачыць, што гэта — сон, гэта — успамін, а не рэальнасць. Я не заклікаю да нейкіх абстрактных вымудраў. Канкрэтнасць павінна існаваць, таму што думкі, мары, сны Павела надзвычай канкрэтныя. Толькі дакрануцца да дзяўчыны, якую кахаў, Павел, напэўна, не можа. Вось тут «адмежаванне» павінна быць абавязкова.

Тых, да каго звяртаецца Павел у апошнія хвіліны свайго жыцця, фактычна няма на свеце. Яны ўжо зрабілі ўсё, што маглі. І таму яны маюць права патрабаваць ад нас адказнасці за нашы ўчынкі. З жорсткасцю і болем гаворыць Павелу Русу малады салдат: «Ты павінен быў падумаць, перш чым даць згоду быць старшым. А раз ты згадзіўся, ты павінен усё змагчы».

Ва ўсіх гэтых частках спектакля саліруе Павел Русу, і Ю. Ступакоў стварае характар вельмі складанага чалавека, бязлітаснага да сябе і да іншых. Ёсць такія людзі, якія ўсё жыццё працуюць і не вельмі турбуюцца аб тым, што думаюць пра іх усе астатнія. Яны вельмі цяжкія і няўмольныя ў асабістым жыцці. Яны часам прыносяць гора блізкім. Сапраўдная іх каштоўнасць пазнаецца пасля смерці, калі справа жыве ў вучнях. Тады ўсё асабістае адыходзіць на другі план, становіцца нязначным.

На апошняй споведзі ў Павела Русу пытаюцца:

— Ці любіў ты сваіх бліжніх?

І ён адказвае:

— Не ведаю. У мяне бліжніх было надта многа — тысячы тры...

Гэта вялікае шчасце, мець столькі блізкіх. Не маці, не жонку і дзяцей, а ўсю вёску, з якой разам аралі і сеялі, закладвалі сады і вінаграднікі, будавалі фермы, праседжвалі ночы на сходах, дзялілі хлеб і тое, што было на стале разам з хлебам.

І таму няма ў Павела Русу жалю. Можна было б жыць цікавей, для сябе асабіста, але ён палічыў за лепшае ўсё рабіць для іншых.

Герой Ю. Ступакова вонкава не вельмі абаяльны, ніколі не ўсміхаецца, ні з кім не заігрывае. Ён фізічна дужы. У яго вялікія цяжкія рукі працоўнага чалавека. А вочы сумныя. Ён гаворыць нетаропка, быццам адважвае думкі.

І яшчэ адна споведзь — споведзь жывых, не сны-ўспаміны, а жыццё, якое ідзе, бяжыць, нягледзячы на тое, што Павел з ім развітваецца. Тут рэжысёр не скупіцца на фарбы, на выразнасць. Ён насычае гэтыя сцэны яркай выдумкай. Жыццё цячэ. Нехта любіць, нехта нараджаецца, нехта памірае...

Шчырыя ўсплескі фантазіі рэжысёра Ю. Міроненкі і мастака В. Галубовіча — і вось перад гледачамі фарбы, дэталі, традыцыі, абрады сённяшняй малдаўскай вёскі.

Пануе ў большасці карцін-эпізодаў цётачка Руца. Трэба адзначыць, што выкананне гэтай ролі актрысай Г. Абуховіч — адна з вялікіх удач спектакля.

Па сутнасці, і для тэатра і для самой актрысы цётачка Руца — мастацкае адкрыццё. Відаць, па-рознаму можна выконваць гэтую ролю — бліжэй да Друцэ, альбо далей ад Друцэ. Роля складаная. Руца — жанчына з народа, але не звычайная. У ёй ёсць прастата вясковай жанчыны, але і нейкая ўнутраная інтэлігентнасць, якая ўзвышае цётачку Руцу. У яе сваё складанае ўнутранае жыццё. Мабыць яе ўпартасць і яе адзінота — ад гэтага, ад пастаяннага працэсу мыслення. Вось чаму ўжо само прызначэнне на ролю Руцы актрысы з дадзенымі Г. Абуховіч было правільным.

Рэжысёр і актрыса ішлі на эксперымент. Трэба было неяк пераламаць сваю акцёрскую прыроду. Да сустрэчы з Руцай Г. Абуховіч толькі зрэдку выконвала ролі жанчын з народа. Таму даводзілася шукаць асаблівую прастату, новыя спецыфічныя рухі і яшчэ шмат чаго, каб яе гераіня была падобна на жанчыну з малдаўскай вёскі. Але не гэта галоўнае. Лепшыя рысы акцёрскага выканання — у раскрыцці ўнутранай мудрасці вясковай жанчыны. Цётачку Руцу называюць і знахаркай, і нават вядзьмаркай. Большасць лічыць яе звычайнай упартай дзівачкай. Але ўсё ж ідуць да яе за парадай. Чаму? Актрыса так тлумачыць незвычайны аўтарытэт сваёй Руцы:

— Руца нікога не ашуквае. Яна шмат чаго бачыла, шмат за чым назірала, шмат пра што думала. А таму яна шмат чаго ведае, і ўсе яе дзівы перш-наперш трэба шукаць у жыццёвым вопыце.

Напрыклад, калі Руца — Абуховіч варожыць, альбо дае свае гаючыя травы, яна не на карты і нават не на травы ўскладае надзеі, а на словы, што дадае пры гэтым. Яна лечыць людскія душы лепш за ўсякіх дактароў.

Мне асабліва спадабалася ў выкананні актрысы сцэна вяселля. Колькі такіх абрадаў бачыла Руца на сваім вяку! А гэта вяселле не вельмі вясёлае. Шмат слёз праліюць і нявеста, і яе сяброўкі, і яе маці. Руца спачувае гэтым людзям і хоча зрабіць усё, каб ім было добра. Таму яна тут не як славуты «вясельны генерал», а як магутны дырыжор. Гэта яна, Руца, задае тон вяселлю ў хаце Арціны. Дзе трэба — падбадзёрыць, дзе трэба — загадае, пакрычыць, пажартуе. І калі ўсё атрымалася так, як хацелася, Руца беражліва і асцярожна закручвае ў фартух стомленую скрыпку юнага Габулікі і, сагнуўшыся, ідзе дадому, пастарэлая, стомленая, змучаная. Шмат каларытных фарбаў знайшла актрыса, каб сыграць гэтую сцэну.

Магчыма, тое, што робіцца ў спектаклі, не зусім «паводле Друцэ». Друцэ — самабытны мастак. Яго паэтыка патрабуе асаблівага почырку і ад тэатра. Мне, напрыклад, здаецца, што тэатру не зусім удалося перадаць своеасаблівы гумар малдаўскага драматурга і яго своеасаблівы погляд на малдаўскага селяніна. І. Друцэ любіць сваіх герояў і часта па-добраму пасмейваецца з іх. Рэжысёр больш захапіўся філасофскімі праблемамі.

У спектаклі «Птушкі нашай маладосці» адчуваецца выразны рэжысёрскі почырк Ю. Міроненкі. Гэта другая яго работа на сцэне тэатра імя М. Горкага, але ўжо можна ўбачыць, што, як мастак, малады рэжысёр мае сваю грамадзянскую тэму, багатую фантазію і любімыя выяўленчыя прыёмы. Хацелася б зрабіць папрок у адрас кіраўніка пастаноўкі Ф. Шэйна. Варта было ўсё-такі дапамагчы маладому рэжысёру адмежаваць у спектаклі галоўнае ад другараднага, больш дакладна акрэсліць кампазіцыю, як кажуць, расставіць знакі прыпынку. Адным словам, правесці звычайную, будзённую работу, якую праводзяць усе галоўныя рэжысёры тэатраў, выпускаючы спектакль свайго калегі і нават не называючыся кіраўнікамі пастаноўкі. Відаць, гэтай работы праведзена не было, а таму амаль што ўсе карціны іграюцца, як самыя галоўныя. Гэта дэзарыентуе гледача, пакідае адчуванне нейкага цяжару. А запаволеныя рытмы ўсіх успамінаў Павела надаюць спектаклю адценне змрочнасці.

Увогуле ж спектакль атрымаўся.

І, відаць (паўтараю словы І. Друцэ), «малдаўскім буслам у беларускім небе» суджана шчаслівае жыццё.

УТВОРЧЫМ аб'яднанні «Летапіс» студыі «Беларусьфільм» створана новая хранікальна-дакументальная стужка «Палескія калядкі» па сцэнарыі З. Мажэйка і Н. Сава. Адразу скажам, што аўтарская задума была цікавай і намер добрым. Бо мелася на ўвазе паказаць на экране звычай, які стагоддзямі жыў у народзе, быў шырока распаўсюджаны. Праўда, ва ўмовах сацыялістычнага ладу, пад уздзеяннем новага жыцця, адносіны людзей да каляд паступова пачалі змяняцца і ў сучасны момант гэта з'ява даволі рэдкая.

Ці рэлігійнае свята каляды?

Вось што гаворыцца аб гэтым у Беларускай савецкай энцыклапедыі: «Каляды — назва першага дня кожнага месяца ў рымлян — народнае зімовае свята дахрысціянскага паходжання ў беларусаў і іншых славянскіх і неславянскіх народаў. У гадавым крузе народных аграрных абрадаў і святкаванняў храналагічна займалі першае месца».

І далей:

«Царква дастасавала да старажытных каляд святы нараджэння Хрыста і вадохрышча, таму за калядамі замацаваўся перыяд з 24 снежня да 6 студзеня с. ст.» (Беларуская савецкая энцыклапедыя. т. 5, стар. 283—284. Мінск, 1972).

Дакументалістаў перш за ўсё цікавіў этнаграфічны, народны бок каляд, яны паглыбляліся ў гісторыю, асэнсоўвалі факты і даводзяць, што ў святкаванні, па сутнасці, няма нічога святога, што гэта не што іншае, як своеасаблівая народная гульня.

Пры слове «каляды» нашаму пакаленню прыгадваюцца дзіцячыя гады, расказы дарослых.

Каляды... Своеасаблівы гучнагалосы «гардымель» пад акном якой-небудзь хаты. Маладыя хлапцы і дзеўкі спяваюць шчадроўныя песні, жадаюць гаспадыні, гаспадару, іх дзецям (абавязкова паасобку) дабра.

Нярэдка выкрываюцца тыя або іншыя заганы гаспадароў, скажам, у вядзенні гаспадаркі, адносінах да суседзяў, або, наадварот, праслаўляюцца характэрныя (і добрыя!) рысы ў іх характарах, звычках.

Гаспадыня адорвае тых, што сабраліся пад акном, хлебам і салам, або цукеркамі, або кілбасамі, нават, здараецца — гарэлкай; ці то проста вынясе ў бутэльцы, ці то — пакліча ў хату (на апошняе спевакі згаджаюцца неахвотна — не хочуць «рассакрэчваць» сябе!).

РАЗВЕДКА Ў НОВЫМ ЖАНРЫ

Адбылася прэм'ера — у канцэртным выкананні прагучала Другая сімфонія Генрыха Вагнера. Гэта своеасаблівая разведка кампазітара ў новым для яго жанры: твор напісаны для камернага аркестра.

Хоць многія рысы Другой сімфоніі маюць на сабе адбітак добра знаёмай нам індывідуальнасці гэтага мастака, ёсць у ёй і нешта зусім арыгінальнае. Тут Г. Вагнер як бы адмовіўся ад падкрэслена манументальных форм, буйных аркестравых гучанняў, ён аддае перавагу лаканізму выказванняў і стрыманасці ў раскрыцці пачуццяў. Без рэзкіх кантрастаў «святла» і «змроку», без напружанага драматызму аўтар раскрывае змястоўную гаму эмацыянальных перажыванняў лірычнага героя. Сімфонія амаль цалкам вытрымана ў ясных фарбах з іх шматлікімі адценнямі — ад светлага роздуму ў Інтрадзе да ўзрушаных і радасных гучанняў ў фінале.

Ужо назвы чатырох частак сімфоніі — Інтрада, Саната, Інтэрлюдыя і Ронда — настройваюць слухача на ўспрыманне твора неакласічнага сты-

---

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы паказаў прэм'еру камедыі «Таблетку пад язык» Андрэя Макаёнка. Паставіў спектакль рэжысёр Б. Луцэнка ў мастацкім афармленні Б. Герлавана. Музыка Д. Смольскага.

Фота Ул. КРУКА.

Каравай — артыст В. Белахвосцік. Дзед Цыбулька — заслужаны артыст БССР А. Аўсяннікаў. Аксана — народная артыстка БССР Г. Макарава. Тамара — артыстка Г. Бальчэўская.

А СТУЖКА — ДАКУМЕНТАЛЬНАЯ

Увесь гэты спектакль разыгрываецца ў пераднавагоднюю ноч (па старому стылю) з наступленнем прыцемкаў, калі толькі-толькі заблішчаць яшчэ слабым святлом лямпы-газоўкі, ды ўгараюцца на комінку смаловыя карчы...

Зразумела, цяпер засталіся толькі ўспаміны пра тыя абрады. Праўда, бывае, сустрэнеш калі-нікалі на вёсцы моладзь, што спрабуе — часцей за ўсё жартамі — наладзіць гэткі калядны канцэрт. Здараецца, з чаркаю нават. Атрымліваецца звычайная вячорка, пагулянка. Дарослыя ж «не прымаюць» такога аднаўлення. Зніклі, адышлі ў нябыт каляды — як прапала і лучына на комінку, а пазней — і газавая лямпа-бліскалка. Ці варта сумаваць па ўсім гэтым? Хіба толькі трошкі. Не па лучыне, зразумела. Па песнях, па тых «гуртах» жанок, што збіраліся разам ці то ў каго ў хаце, ці то на прызбе або бярвеннях, яшчэ не складзеных у зруб, і спявалі.

Але ж, відаць, само жыццё ўладарна распраўляецца з многімі традыцыямі, «спісвае» іх у гісторыю. І нічога тут не зробіш.

Вось чаму, калі глядзіш гэты фільм, акрамя розных успамінаў, з'яўляецца і адчуванне, нібы табе паказваюць не жыццё, а інсцэніроўку.

Стваральнікі каляровай стужкі ў самым пачатку «растлумачваюць» гледачам, што такое каляды: «Гэты даўні звычай прыйшоў да нас з тых далёкіх часоў, калі нашы продкі славяне ўрачыста адзначалі «паварот» сонца на лета, а зімы на мароз (гэта якраз у першай палове студзеня). У нашы дні каляда жыве ў народзе, як вясёлы зімовы карнавал і спаборніцтва, дзе кожны можа паказаць свой спрыт, сваё майстэрства ў слове, гульнях і спевах».

Сказаўшы гэта, аўтары фільма «прымушаюць» жыхароў палескіх вёсак Клятная, Тонеж, Моталь, Тышкавічы і Глушкавічы іграць ролі «каляднікаў». Амаль усіх удзельнікаў гэтага спектакля (іншага слова для характарыстыкі экранных падзей і не падбярэш) яны апранулі ў кажухі і выправілі на вуліцу. І перад намі вядомая з мінуўшчыны «каза», знаёмыя прыпеўкі, жартаўлівыя рэплікі-пажаданні гаспадарам.

Праўда, здымкі атрымаліся па-аператарску ўдалыя, колер сакавіты, яркі. Падкупляюць прастатой сваіх паводзін і «персанажы», асабліва кранаюць душу самабытныя галасы.

...Каляды ў разгары. Святочнае шэсце па прыцярушанай снегам вуліцы змяняецца паказам на экране партрэтаў асобных выканаўцаў, потым смачна сервіраваным сталом (добрая палавіна прысмакаў на ім ці не з гарадскога гастранома?).

Пачынае гучаць песня і мы трапляем пад уладу сапраўды народнага мастацтва, непаўторнага самавыказвання і самавыяўлення ўдзельнікаў у старадаўніх песнях, адзначаных людской мудрасцю, кемлівасцю, а яшчэ, бадай, дабратой: імкненнем дагадзіць бліжняму, зрабіць яму прыемнае. Такое, зрэшты, адбываецца, відаць, яшчэ і таму, што з некаторымі «выканаўцамі» — героямі стужкі — мы ўжо знаёмы, ды не абы як, а добра знаёмы.

Гэта зрабіла раней тая ж Зінаіда Мажэйка (адзін з аўтараў сцэнарыя) некалькі гадоў назад, калі запісвала іх галасы на магнітафон, каб потым перадаць па радыё. Ды і Вера Палтаран адвяла значнае месца тонежскім спевакам у сваім вядомым нарысе «Дзівасіл»...

Выходзіць, што каляды тут, як быццам, і ні прычым. Проста харошыя людзі з глыбінь нашага Палесся выдатна спяваюць, заможна жывуць і дасціпна жартуюць. І ім, безумоўна, цяжка было справіцца з той задачай, якую паставілі перад імі па ўласнай ініцыятыве кінадакументалісты. Бо ўсё-такі цяжка (ды ўрэшце ці патрэбна?) аднаўляць тое, што стала здабыткам гісторыі, што ў большасці існуе ва ўспамінах старых людзей, да таго ж далёка не ўсіх.

Як заканамерны вынік усяго гэтага, сам фільм у час дэманстрацыі быццам сцвярджае адваротнае — ён нібы сам па сабе разбураецца. Кожная сцэна, узятая паасобку, складае нейкае цэлае, нават завершанае. А разам — выключаюць адна другую.

Істотныя перамены адбыліся ў побыце сучаснай вёскі. Гэта працэс няспынны. Магчыма, што ў тым жа Тонежы штосьці са старога яшчэ адмерла не зусім, захоўваецца па інерцыі. Дык ці азначае гэта, што мы павінны аб'явіць тэрміновую «мабілізацыю» па захаванню рэштак старых рытуалаў, навязваць самадзейным артыстам тое, ад чаго яны ж самі ў паўсядзённым жыцці даўно адвярнуліся! Ды яшчэ выдаваць гэта за яву...

Фільм, скажу яшчэ раз, глядзіцца добра. Ён атрымаў і станоўчыя водгукі пераважна тых гледачоў, якія захапляюцца яркім відовішчам і шануюць мінуўшчыну. Але суадносячы стужку з рэальным сённяшнім днём (а так рабіць прымушае жанр — хранікальна-дакументальны!), бачыш, што кінематаграфісты недакладна вызначылі характар паказу, яны не паведамілі нам пра творчае «аднаўленне», пра інсцэнізацыю.

Гледачы могуць узяць усё адлюстраванае напавер і палічыць, што недзе ў рэспубліцы і дагэтуль вось так, як гэта паказвае экран, і «калядуюць» людзі. Сямідзесятыя гады дваццатага стагоддзя, і раптам такі азарт у абрадавых гульнях! А на самой справе — імітацыя, «падробка» пад сённяшні дзень.

Калі пройдзе пэўны час, калі хтосьці з нашчадкаў паглядзіць гэты фільм, то без каментарыя да стужкі, мабыць, і не зразумее, чаму гэта кінематаграфісты такім чынам здымалі сучаснікаў касмічных падарожжаў. Трэба было, абавязкова сказаць з экрана: вы глядзіце рэстаўрацыю, а не яву. Гэтага, на жаль, не сказана.

Віктар ПОЛЯК.

УРОК МАСТАЦТВА

У Віцебску адбыліся чарговыя заняткі універсітэта тэатральнага мастацтва, створанага ў Беларускім дзяржаўным драматычным тэатры імя Януба Коласа.

Каля шасцісот рабочых і служачых горада з цікавасцю слухалі лекцыю кандыдата філалагічных навук С. Майхровіча пра творчасць народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна. Адзначыўшы месца яго твораў у літаратурным працэсе, лектар вызначыў тыя моманты ў прозе І. Шамякіна, якія робяць яе надзённай, прыдатнай для сцэнічнага ўвасаблення.

Глыбокая праблемнасць, вострая канфліктнасць і партыйнасць кніг І. Шамякіна прыцягвае да іх сімпатыі чытача. Прысутныя змаглі пераканацца ў гэтым паглядзеўшы спектакль «Снежныя зімы» (інсцэніроўка І. Шамякіна і Ул. Ганчарова паводле аднайменнага рамана; пастаноўка лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР С. Казіміроўскага). Афармленне спектакля — мастак А. Салаўёў), цікавая ігра акцёраў і прыязнасць глядзельнай залы стварылі ў тэатры атмасферу цікавасці і захаплення.

Ролі ў гэты вечар выконвалі народныя артысты БССР Ф. Шмакаў, І. Матусевіч, А. Шэлег, З. Канапелька і іншыя.

«ТРЫБУНАЛ» НА ТАТАРСКАЙ СЦЭНЕ

Імя Андрэя Макаёнка добра знаёма тэатралам Татарскай АССР. Спектакль, пастаўлены па яго п'есе «Трыбунал», з вялікім поспехам ідзе на сцэне Казанскага рускага драматычнага тэатра імя Качалава.

Нядаўна адбылася прэм'ера «Трыбунала» ў Дзяржаўным татарскім драматычным тэатры горада нафтавікоў — Альмецьеўска. Пастаноўку ажыццявіла народная артыстка ТАССР З. Туішава.

Ф. ІСЛАМАЎ.

лю. Характар музычных вобразаў і графіка іх развіцця таксама падкрэсліваюць імкненне кампазітара выкарыстаць пэўныя неакласічныя тэндэнцыі па-творчаму, пазбягаючы стылізацыі. І гэта зразумела, бо ў сімфоніі раскрываюцца настроі чалавека сённяшняга дня, перадаюцца прыкметы нашага часу.

Гэтыя асаблівасці твора добра адчулі Мінскі камерны аркестр і яго кіраўнік Юрый Цырук. Таму, відаць, і слухачы так ярка адчулі шчырую тугу, што агортвае лірычнага героя (Інтрада), а пасля гэтага мы нібы трапляем у атмасферу народнага свята, дзе гучыць успамін і пра драматычныя старонкі нядаўняга мінулага, магчыма, вайны (Саната). Зноў лірычны ўспамін набывае фарбы першай часткі — і ў часе свята для нас ніхто не забыты, нішто не забыта (Інтэрлюдыя). Калі слухаеш фінальную частку сімфоніі — Ронда, выразную, афарбаваную ясным эмацыянальным перажываннем героя твора, адчуваеш у музыцы ўпэўненасць у пераможным руху жыцця наперад, да новых здабыткаў і адкрыццяў, аптымістычны погляд на рэчаіснасць.

Зыходзячы са спецыфікі камернага аркестра, кампазітар цікава размеркаваў ролі асобным групам і саліруючым інструментам. Так, напрыклад, прываблівае ў Інтрадзе жалобная мелодыя ў партыі скрыпкі, якая пазней яшчэ больш пяшчотна гучыць у партыі габоя на фоне «крокаў» чэмбала. А як лёгка і хораша перададзены імклівы бег струнных у Санаце! Тут звяртае на сябе ўвагу і струнны квартэт, што дапаўняецца «рэплікамі» габоя, валторны і літаўраў. Гучанне чэмбала арганічна ўліваецца разам з пявучай мелодыяй салірующай скрыпкі ў развіццё вобразаў Інтэрлюдыі. Уражвае і энергічная пульсацыя «фона» нізкіх галасоў аркестра, якая падкрэслівае элементы маршавага характару ў Ронда.

Пасля першага знаёмства з Другой сімфоніяй Г. Вагнера бачыш і адчуваеш многа арыгінальных творчых знаходак кампазітара ў галіне поліфаніі, рытму. Але галоўная каштоўнасць твора — у яго эмацыянальнай напоўненасці, у яснасці мастакоўскага мыслення. І ў гэтай сімфоніі аўтар паказаў, што яму дарагі пошук і што ён знаходзіць сродкі, якія памагаюць яму гаварыць пра сучаснасць мовай шчырай і пераканаўчай.

Мабыць, больш дэталёвы аналіз будзе патрэбны тады, калі наша грамадскасць зноў сустрэнецца на канцэртнай эстрадзе з гэтым цікавым творам. Першыя ўражанні, якімі мы і падзяліліся, застаюцца ў душы надоўга. Але музыка тым і адметная, што яе «тэкставыя» і «падтэкставыя» глыбіні ўспрымаюцца пасля таго, як мы маем магчымасць праслухаць яе не адзін раз. Трэба спадзявацца, што Мінскі камерны аркестр неўзабаве дасць паўторны канцэрт, у праграме якога будзе і Другая сімфонія Г. Вагнера. Такі канцэрт будзе мець шматлікую аўдыторыю.

А. ВАЛАТКОВІЧ.

НА ЭКРАНЕ — Вольга КОРБУТ

У адрас студэнткі Гродзенскага педінстытута, алімпійскай чэмпіёнкі Вольгі Корбут прыходзяць сотні пісьмаў з розных краін свету.

Дарэчы, адрас — не зусім дакладны выраз, таму што пішуць ёй людзі, якія ведаюць толькі, што Вольга — з Савецкага Саюза. І на канвертах можна прачытаць: «СССР, Кіеў, Корбут», «СССР, Каўказ, Корбут» або проста: «СССР — Вользе Корбут». Адно пісьмо было адрасавана так: «Гродна, каля Мінска, Белая Расія, Корбут». Што і казаць, пасля Алімпійскіх гульняў у Мюнхене яна стала ўсеагульнай любіміцай.

Нядаўна ў Гродна прыехала кінагрупа англійскай тэлекампаніі «Гранада» ў складзе рэжысёра Джона Шэпарда і аператара Джорджа Тэрнера. Сумесна са здымачнай групай АДН яны будуць здымаць фільм пра Вольгу Корбут.

Вось што расказаў рэжысёр:

— У Савецкім Саюзе я не ўпершыню. Быў у Маскве, на Каўказе. Зняў фільм пра Ленінград. І вось цяпер — Гродна.

Імя Вольгі Корбут папулярна не толькі ў вашай краіне, але і ў нас. Вольга пакарыла гледачоў сваім майстэрствам, грацыяй, непасрэднасцю.

Перш чым прыехаць у СССР, я два месяцы вывучаў матэрыялы аб яе спартыўнай кар'еры. У гэтым мне дапамагла Ларыса Латыніна, якая з'яўляецца кансультантам нашага фільма. Мэта нашай работы расказаць пра савецкую гімнастку, а таксама пра яе трэнера Рамуальда Кныша, які мне вельмі падабаецца як чалавек і як спартсмен. Я не чакаў, што ў Гродна такі цудоўны спартыўны комплекс: у ім і праходзяць цяпер нашы здымкі.

У нас, у Англіі, за навучанне, за трэніроўку трэба плаціць. Так што далёка не ўсе могуць развіваць свае здольнасці.

Цяпер мы здымаем Вольгу на трэніроўках. Пабываем таксама ў Гродзенскім педінстытуце, дзе яна вучыцца, здымем яе і дома.

Мы хочам паказаць жыццё савецкай спартсменкі такім, якім яно з'яўляецца на самой справе, таму нічога не інсцэніруем, ні ў што не ўмешваемся ў час здымак.

У красавіку — маі фільм будзе паказаны па тэлебачанні ў Англіі, Савецкім Саюзе, а таксама ў іншых краінах.

В. ЛУКАШЭНКА.

Гродна.

Святлана — артыстка В. Кліменка. Ломцаў — заслужаны артыст БССР П. Дубашынскі. Вера — артыстка А. Ельяшэвіч. Крэндзялёў — заслужаны артыст БССР С. Хацкевіч. Паляніца — артыст А. Луцэвіч. Скаромны — артыст У. Кудрэвіч.

ТУТ БОЙ КІПЕЎ...

ЛЯ МАКЕТА МЕМАРЫЯЛА УШАЦКАЙ АПЕРАЦЫІ

ЧЫСТЫ, бялюткі снег ляжыць сёння на гэтай высотцы... Вырвецца з-за недалёкага лесу вецер, узляціць на грэбень узгорка і закурыцца, затрапеча на сумётах ці то снежны пыл, ці то дзіўнае белае полымя...

Ціха-ціха шапаціць па невялікім полі пазёмка. І калі выпадзе такое імгненне, што раптам заціхне ўсё навокал, мроіцца ў яе шапаценні і далёкае працяглае «Ўра!», і ледзь чутны стогн, і хрыплыя воклічы рукапашнай....

Амаль трыццаць год назад на схіле гэтага пагорка, на полі, што недалёка ад вёсак Паперына і Новае Сяло, прарываліся з жалезнага кальца блакады 16 партызанскіх брыгад Полацка-Лепельскай партызанскай зоны.

Вясной 1944 года, прадчуваючы хуткае наступленне Савецкай Арміі, фашысты вырашылі пакончыць з партызанскай арміяй, якой камандаваў Ул. Лабанок.

Некалькі дывізій эсэсаўцаў, спецыяльныя карныя батальёны і зондэркаманды, артылерыю, авіяцыю, танкі сцягнулі яны для таго, каб узламаць, раздавіць партызанскую абарону, каб агнём і свінцом выпаліць «партызанскую заразу» з Ушаччыны. Амаль два месяцы сцягвалася кальцо блакады. Два месяцы вялі народныя мсціўцы кровапралітныя баі, выматваючы сілы ворагаў, адцягваючы на сябе ўсё новыя і новыя падраздзяленні гітлераўскіх войск.

Але сілы былі няроўныя. Нягледзячы на дапамогу Савецкай Арміі, якая падтрымлівала партыётаў авіяцыяй, суседзяў-партызан, якія намагаліся прабіцца на дапамогу Ушацкаму злучэнню з захаду, поўдню і поўначы, становішча блакіраваных брыгад рабілася ўсё больш цяжкім.

Тады камандаванне партызанскай арміі вырашыла ісці на прарыў. Гэта было дзёрзкае рашэнне, бо яшчэ ніколі за ўсю гісторыю Вялікай Айчыннай вайны супраць партызан не было сцягнута столькі войск і тэхнікі, яшчэ ніколі партызанам не даводзілася дзейнічаць у такой блізкасці да франтавой паласы.

Партызаны вырашылі прабівацца ў самым нечаканым напрамку — амаль у лоб двух моцных гарнізонаў.

Гэта была жудасная ноч!..

Прарваўшы вогненнае кальцо, партызанскія брыгады выходзілі з акружэння, выводзячы з сабой мірных жыхароў — старых, жанчын, дзяцей...

Летам 1974 года, у гадавіну славутага прарыву партызанскай арміі з блакады, на полі, якое было заліта крывёю народных мсціўцаў, паблізу вёсак Паперына і Новае Сяло ўзнімецца велічны помнік партызанам-героям, над стварэннем якога цяпер працуюць народныя мастакі Беларусі скульптары З. Азгур, А. Анікейчык і архітэктары, лаўрэаты Ленінскай прэміі Ю. Градаў і Л. Левін, народны архітэктар СССР Ул. Кароль.

Я сустрэўся з аўтарамі помніка ў майстэрні архітэктараў...

— Ідэя стварэння помніка, — сказаў З. Азгур, — нарадзілася ў час сустрэчы былых партызан на месцы прарыву. Уладзімір Елісеевіч Лабанок, былы камандзір партызанскага злучэння, які прысутнічаў на гэтай сустрэчы, прапанаваў нам з Уладзімірам Адамавічам Каралём падумаць над праектам помніка, які ўвекавечыў бы слаўны подзвіг партызан.

Мы запрасілі да работы над помнікам А. Анікейчыка, Л. Левіна, Ю. Градава. Праз некаторы час быў выпрацаваны праект, з якім мы ўсе былі згодныя. Трэба сказаць, што вельмі шмат зрабілі нашы малодшыя калегі Анатоль Анікейчык, Юрый Градаў і Леанід Левін. Яны параілі пераарыентаваць помнік, зрабілі эскізны варыянт асноўнага пластычнага элементу — фігуры партызана. Разам з імі вырашылі мы пасадзіць на былым полі бою і мемарыяльны дубовы гай, які будзе сімвалізаваць моц і непахіснасць кожнай з шасцаці брыгад партызанскай арміі.

— Увесь ансамбль, — уступае ў гаворку Ю. Градаў, — будзе пабудаваны такім чынам, што глядач як быццам пройдзе па тым шляху, па якім ішлі на штурм фашысцкіх гарнізонаў партызаны. Высокія каменныя сцены, звужаючыся, перакрываючы краягляд, падвядуць людзей да дзвюх стэл — нібы сімвала разарванага кальца блакады. Паміж стэламі будзе адкрывацца постаць партызана, што застыў у апошнім напружанні, у дынамічным руху. А далей — шырокая панарама на поле, на якім разгарнуўся бой, на лясы, што цямнеюць непадалёк, на дзве вёскі — іх штурмавалі партызаны, на невялічкую рачулку, якая, па ўспамінах удзельнікаў прарыву, была чырвоная ад крыві.

— Асноўны эмацыянальны акцэнт, — гаворыць А. Анікейчык, — зразумела, фігура партызана. Яна будзе размешчана крыху нечакана, спіной да гледача, які ўвойдзе на тэрыторыю мемарыяла, але гэта здаецца нам апраўданым, бо людзі ж будуць ісці па тым шляху, па тым «калідоры», які ён, партызан, прабіў сваімі грудзьмі. Зразумела, гэта патрабавала ад нас, скульптараў, знайсці такое пластычнае вырашэнне фігуры, пры якім яна чыталася б з усіх пунктаў.

Фігура партызана, нібы выхапленага з шэрагу атакуючых у момант апошняга парыву наперад, амаль навісае над мемарыяльным полем. У ёй і трагедыя, і боль, і рашучасць, і вялікае пачуццё самаахвярнасці ў імя перамогі, у імя жыцця тых тысяч людзей, якіх трэба выратаваць, вывесці з блакады.

— Працуючы над фігурай, — працягвае сваю думку А. Анікейчык, — мы намагаліся зрабіць яе сімвалам жыццесцвярджэння, бо ў самім прарыве, у тых пачуццях, якія вялі партызан на подзвіг, не было адчаю, безвыходнасці. Яны ішлі на смерць дзеля жыцця, дзеля таго, каб, вырваўшыся з кальца, зноў і зноў біць нямецкіх захопнікаў.

На полі ля вёсак Паперына і Новае Сяло былі пахаваны героі-партызаны, якія загінулі, прарываючы кальцо блакады. Цяпер тут стаіць невялікі абеліск, ляжаць пліты з імёнамі загінуўшых.

Брацкая магіла — яшчэ адзін элемент мемарыяльнага ансамбля. Сотні імёнаў, высечаных на камені, будуць сведчыць аб тым, што лёгкіх перамог не было, што за кожную з іх аплочана па самым высокім рахунку—жыццём і крывёй лепшых савецкіх людзей.

Помнік ушацкай аперацыі будзе размешчаны сярод шырокага абсягу палёў, лясоў, якія павінны ўвайсці ў агульны лад ансамбля. Архітэктары Ю. Градаў і Л. Левін маюць немалы вопыт выкарыстання ландшафту ў стварэнні буйных мемарыяльных комплексаў. Неаднаразова адзначалася крытыкай, што менавіта арганічная сувязь з наваколлем з'яўляецца адным з найбольш эмацыянальных фактараў уздзеяння на гледача ў папярэдняй рабоце архітэктараў — мемарыяльным комплексе ў Хатыні; арганічна «ўпісваецца» ў асяроддзе сталічнага сквера і помнік Янку Купалу, у стварэнні якога яны таксама ўдзельнічалі.

— Лес, у якім збіраліся ў кулак партызанскія злучэнні, — тлумачыць Л. Левін, — поле, па якім яны ішлі на штурм, невялікая рачулка, якую фарсіравалі, нават балотца, уздоўж якога прабіваліся наперад, мы намагаліся ўключыць у ансамбль як самастойныя фактары, якія будуць «працаваць» на агульнае ўражанне. Такое рашэнне здаецца нам правільным таму, што і балотца, і лес, і поле, хоць і маўклівыя, але сведкі тых слаўных падзей...

Мы стаім ля макета мемарыяла, які неўзабаве будзе ўзводзіцца, і яшчэ і яшчэ раз праходзім у думках па тым шляху, па якім з цягам часу пойдуць яго наведвальнікі, — з шашы, паміж дзвюх высокіх каменных сцен, туды, дзе ў разрыве стэлы вырастае фігура героя-партызана. Праходзім на мемарыяльнае поле, на якім над брацкай магілай шумяць дубы, азіраем шырокі разлог, які адкрываецца адсюль, і зноў, у каторы раз, углядаемся ў твар партызана.

Ён вельмі выразны, гэты твар. Знясілены цяжкімі баямі, якія працягваліся амаль два месяцы, змучаны голадам, бяссонніцай, ён усё ж такі застаецца тварам чалавека, які ўпэўнены ў сваёй перамозе, у перамозе сваёй справы.

Відаць, кожны, хто прыйдзе сюды аддаць даніну пашаны героям, будзе ўяўляць сабе яго, гэтага сімвалічнага партызана, па-свойму, але кожны знойдзе ў ім і нешта такое, што будзе блізкім менавіта яму, бо вобраз, які стварылі З. Азгур і А. Анікейчык, — збіральны, у ім увасобілася ўсё тое, чым дарагі для кожнага з нас вобраз народнага мсціўцы, героя-партызана.

І перад тым, як развітацца з аўтарамі мемарыяльнага помніка ўшацкім партызанам, задаю апошняе пытанне:

— Які вы мяркуеце выкарыстаць матэрыял?

Адказвае А. Анікейчык:

— Толькі вечны. Бронзу, камень... Подзвіг беларускіх партызан дастойны таго, каб пра яго памяталі праз стагоддзі!

А. БЕЛАВУСАЎ.

КОНКУРС НА ЛЕПШЫ ПРАЕКТ МАНУМЕНТА МАЦІ-ПАТРЫЁТКІ

У адпаведнасці з пастановай Савета Міністраў БССР ад 16 кастрычніка 1972 г. Міністэрства культуры БССР аб'явіла адкрыты конкурс на стварэнне праекта-манумента ў горадзе Жодзіна ў гонар савецкай маці-патрыёткі Анастасіі Фамінічны Купрыянавай і яе дзяцей, чацвёра з якіх загінулі ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Праект манумента ў Жодзіна павінен адлюстроўваць подзвіг савецкіх жанчын у будаўніцтве сацыялізму і абароне яго заваёў, у выхаванні самаадданых барацьбітоў за гонар, свабоду і незалежнасць нашай Радзімы.

Вынікі конкурсу будуць падведзены ў жніўні 1973 года. Праекты манумента павінны быць прадстаўлены аўтарамі журы конкурсу да 1 жніўня.

УМОВЫ КОНКУРСУ

Праект манумента для разгляду журы неабходна прадставіць у наступным аб'ёме: мадэль манумента ў зададзеным маштабе, фрагмент скульптурнай кампазіцыі або фігура памерам 1 м; архітэктурныя чарцяжы: генплан, план участка, фасады, перспектыва; тлумачальная запіска з каштарысна-фінансавым разлікам.

(Праекты, прадстаўленыя на конкурс не ў поўным аб'ёме, разглядацца не будуць).

Кошт помніка не павінен перавышаць 150 тыс. рублёў.

Для пераможцаў конкурсу ўстаноўлены прэміі:

Адна першая прэмія—1.000 рублёў.
Адна другая прэмія—750 рублёў.
Адна трэцяя прэмія—500 рублёў.

НАШЫ МАЙСТРЫ МАСТАЦТВА

КАЛІ ЁСЦЬ ШТО СКАЗАЦЬ...

Мікалай Гуціеў... Вядомы графік, працаўнік кнігі. Колькі іх аформлена мастаком? Аформлена па-майстэрску, з фантазіяй, з адменным густам. Я бяру ў рукі казкі А. Пушкіна, «Трагедыі» В. Шэкспіра, «Амок» Я. Маўра, «Аповесць аб ясным Стахоры» Міколы Садковіча, кніжку-малютку вершаў Я. Купалы, «Вечары на хутары паблізу Дзіканькі» М. Гогаля, якія аформіў М. Гуціеў раней, бяру ў рукі і новыя яго кнігі, «сігналы», разглядаю макеты...

Любы жанр мастака — казкі. Імкнучыся акунуцца ў свет казачнай фантастыкі, ён ідзе за маленькім чытачом і разам з ім раскрывае вобразную структуру тэксту.

— Мікалай Цімафеевіч, у чым, на ваш погляд, галоўная задача мастака пры рабоце над дзіцячай кнігай?

— Наблізіць маленькага чытача да разумення мастацтва. Зацікавіць яго пытаннямі, якія ўзнікаюць пры вобразным успрыняцці свету. У дзіцячай кніжцы таленавіта выкананая ілюстрацыя можа навесці дзіця на правільнае разуменне твора, прабудзіць першую цікавасць да мастацтва. Выдатны мастак, «сааўтар» С. Маршака У. Лебедзеў гаварыў: «Многія мастакі, якія працуюць над дзіцячай кнігай, у гэтай рабоце вырашаюць тыя ж задачы, што стаяць перад імі ў іх мастацкай працы наогул... Мастацтва павінна быць для дзіцяці такім жа арэшкам, як і для дарослага, толькі трэба, каб у арэшка, прызначанага для дзіцяці, не была вельмі цвёрдая шкарлупіна».

Я праглядаю кніжку, якая толькі што выйшла ў свет, — беларускую народную казку «Цудоўная дудка». Пяць гадоў назад М. Гуціеў афармляў першае выданне гэтай кніжкі. Сёння ж, вярнуўшыся да яе зноў, мастак поўнасцю перапрацаваў «унутраны арганізм» афармлення, узбагаціў яго колерам, знайшоў больш цэласную эмацыянальна-вобразную і стылістычную завершанасць.

Каляровая дэкаратыўнасць ілюстрацый «Цудоўнай дудкі» бярэ свае вытокі ў беларускіх народных традыцыях, а ўнутраная самадысцыпліна і душэўнае напружанне павышаюць іх эмацыянальнасць. Гэтага не дасягнуць адной тэхнічнай дасканаласцю. Ілюстрацыі М. Гуціева не толькі перакладаюць на мову малюнка змест казкі, яны развіваюць і паглыбляюць змест, паэтызуюць, узбагачаюць яго.

Працу над кніжкай мастак нязменна пачынае са спробы ахапіць усю тэму, і толькі потым пераходзіць да дэталей, да прыватнасцей. Гэты метад дазваляе стварыць афармленне, якое будзе выглядаць адзіным мастацкім творам, цэласным увасабленнем творчай задумы. Так, мастак шмат і доўга працаваў над аблічкам кніжкі А. Якімовіча «Каваль Вярнідуб», шукаючы яе архітэктоніку, прыводзячы ў суладдзе рытм і маштаб ілюстрацый, шрыфт, макет...

Не апошнюю ролю ў мастацкім афармленні казкі адыграў і матэрыял. Метад «накладання» акварэлі на тлустую пастэль, які мастак упершыню ўжыў у ілюстрацыях да беларускай казкі «Ільюша, Іванаў сын» амаль 10 гадоў назад, дае чароўную, празрыстую мяккасць фактуры.

— Якія вашы прынцыпы ўзаемасувязі мастацтва ілюстрацыі з тэкстам літаратурнага твора?

— Адзін з іх — дакладнае перайманне таго, што адлюстравана ў кнізе пісьменніка. Ён вызначаны неабходнасцю ўвесці чытача ў дух, лад эпохі. Ім я карыстаўся, калі працаваў, напрыклад, над ілюстрацыямі да кнігі «Люба Лук'янская» К. Чорнага. Але калі я хачу перадаць падтэкст кніжкі або пашырыць тэкст дадатковымі элементамі, як у «Цудоўнай дудцы», я намагаюся пабудаваць ілюстрацыі на асацыяцыях. А ў цэлым ілюстра-

Ансамбль для дзяўчат. Аўтар І. Булгакава.

ПАКАЗ калекцыі мод, створанай Рэспубліканскім домам мадэлей да міжнароднай выстаўкі 1972 года ў Загрэбе (Югаславія), выклікаў у мінчан жывую цікавасць. Калекцыя, якую складае каля 140 мадэлей, — вынік карпатлівай працы вялікага калектыву мастакоў і мастацтвазнаўцаў, канструктараў і краўцоў Дома мадэлей.

...Пад мелодыю беларускай народнай песні з'яўляюцца прыгожыя дзяўчаты ў доўгіх ільняных сукенках з накінутымі на плечы вялікімі хусткамі-«шаліноўкамі». Уласна з гэтых мадэлей, створаных І. Булгакавай, і пачынаецца паказ групы вырабаў з ільну. Беларускія ільняныя вырабы даўно ўжо заваявалі прызнанне на міжнародных выстаўках. Сукенкі, касцюмы, фартушкі, купоны, што ствараюцца на прадпрыемствах мастацкай прамысловасці БССР, экспартуюцца ў розныя краіны свету. А некаторыя японскія фірмы набылі нават патэнты на выраб нашых сукенак з ільну. Таму зразумелая тая ўвага, якую праявілі і ў гэтай калекцыі беларускія мадэльеры да прыгожага, практычнага, пругкага, параўнальна таннага матэрыялу.

Мадэлі жаночых кароткіх сукенак, створаныя Р. Красновай з ільну, —

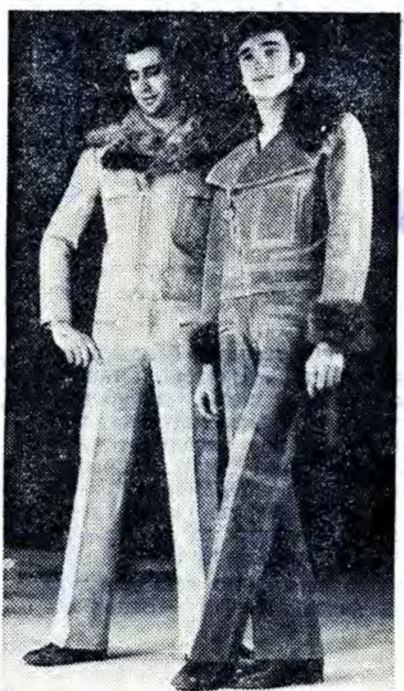
І СУЧАСНАЕ, І ТРАДЫЦЫЙНАЕ...

традыцыйныя па сілуэце, простыя па формах. Выразнасць ім надае стрыманы аплікацыйны дэкор, які арганічна ўваходзіць у агульны кампазіцыйны лад мадэлі, стварае ўражанне святочнасці і ўзнёсласці.

Логікай задумы, мастацкай выразнасцю, закончанасцю вызначаюцца ільняныя касцюмы для падлеткаў і юнакоў, якія прапануе гледачу Ул. Булгакаў, аўтар усіх мужчынскіх мадэлей калекцыі. З тонкім густам, памайстэрску мастак падкрэслівае і выяўляе прыродныя якасці ільну і натуральнай замшы ў маладзёжных камплектах з курткамі. Мужчынскія ансамблі, створаныя ў спартыўна-элегантным стылі, — гучныя па колеры, насычаныя па каларыце.

Вялікая і разнастайная група мадэлей створана са стракатых набіўных паркаляў і сацінаў вытворчасці Баранавіцкага баваўнянага камбіната. І. Булгакава, Т. Няфёдава, Р. Краснова знайшлі новыя, часам нечаканыя варыянты спалучэння ў адной мадэлі розных па малюнку, але блізкіх па фактуры і колеры тканін-кампаньёнаў. Модная форма паркалёвых сукенак утвараецца выразнай гульнёй складак, зборак, зашчыпаў, разнастайнай формай рукавоў і каўняроў, якія надаюць сукенкам мажорнасць і выклікаюць пачуцці весялосці.

На жаль, тканіны, вырабленыя на Баранавіцкім баваўняным камбінаце, ні характарам малюнкаў, ні каларытам не адрозніваюцца ад шырока вядомых традыцыйных іванаўскіх паркаляў «мільфлёраў». Відаць, характар выкарыстаных мадэльерамі тканін пазбавіў і мадэлі, увогуле выкананыя на высокім прафесійным узроўні, рысаў адметнасці і самабытнасці. Мусіць,

Камплекты для юнакоў са «спілка» натуральнай замшы. Аўтар Ул. Булгакаў.

для таго, каб ствараць цікавыя і арыгінальныя тканіны, мастакам Баранавіцкага баваўнянага камбіната варта звярнуцца да вывучэння традыцыйных узораў старажытнай беларускай крашаніны (набойкі), да народнай разьбы па дрэву, што сустракаецца на прасніцах і ліштвах, да фарбаў і малюнка распісных куфраў, рэчаў хатняга начыння. Усё гэта можа служыць асновай малюнка набіўных тканін.

Завяршаецца дэманстрацыя калекцыі паказам ансамбляў па матывах беларускага фальклору, і гэта адразу ж уносіць у атмасферу паказу павышанае эмацыянальна-вобразнае гучанне, святочнасць. Уся гэта група мадэлей створана Інай і Уладзімірам Булгакавымі з сялянскіх даматканых дываноў-радзюжак, поўных той унутранай цеплыні і сувязі з чалавекам, што ляжаць у аснове лепшых узораў народнага дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва Беларусі. У жаночых сукенках і летніх паліто відно імкненне мадэльераў традыцыі народнага мастацтва ўвасобіць у арганічнай сувязі з навейшымі патрабаваннямі сучаснай моды. Захоўваючы ў асноўных рысах модны сілуэт і некаторыя модныя элементы канструкцыі (форму рукавоў, каўнераў і інш.) мастакі стварылі эмацыянальныя, цікавыя і арыгінальныя мадэлі. Вобразная выразнасць сукенак і паліто дасягаецца яркасцю беларускіх тканін, рытмам насычаных традыцыйных каляровых спалучэнняў, а таксама ўмелым выкарыстаннем фактуры матэрыялу, ужываннем тканых і вязаных паясоў і галаўных павязак. Пераасэнсоўваючы сучасную еўрапейскую моду, мастакі імкнуцца ў той жа час пазбавіцца эклектыкі і стылізатарства нацыянальных форм касцюма. Мастакі паказваюць, якім чынам традыцыі народнага мастацтва могуць уваходзіць у сучаснае жыццё, наколькі відавочны працэс гарманічнага і натуральнага «ўрастання» яго ў сучасны быт.

Аднак, нягледзячы на поспех калекцыі і ў Маскве, і за мяжой, у ёй усё ж адчуваецца павярхоўнасць разумення мастакамі традыцый беларускай народнай вопраткі, яе асноўных прынцыпаў пабудовы і мастацкага аздаблення. Сведчанне гэтаму — скарыстанне толькі аднаго прыёму, уласна трохнітова-тканых паласатых тканін, што прывяло да некаторай аднастайнасці ў асартыменце мадэлей, бязлікасці ільняных, асабліва вітальных сукенак, менавіта ў якіх і павінна б найбольш востра гучаць фальклорная тэматыка беларускай моды, да нецікавасці многіх вячэрніх і святочных убораў.

Прычына хібаў загрэбскай калекцыі — беднасць сабранага фальклорнага матэрыялу ў творчых папках мастакоў Беларускага дома мадэлей, у адсутнасці этнаграфічнага музея і глыбокіх навуковых даследаванняў у галіне беларускага народнага касцюма.

У цэлым жа калекцыя ўспрымаецца цэласна і цікава. Адчуваецца высокі прафесіяналізм беларускіх мадэльераў. Пры ўсім інтэрнацыяналізме сучаснай моды мастакам удалося паказаць часцінку таго, што нясе ў сучасную моду беларуская культура.

Міхась РАМАНЮК.

цыя заўсёды ў нейкай меры пошук падтэксту. Выбар падтэксту выяўляе індывідуальнасць мастака, яго асабісты вопыт і думку. Таму і нараджаюцца розныя ілюстрацыі на адну і тую ж тэму...

Ілюстраваць — ці азначае гэта растварыць сябе ў вобразным свеце пісьменніка? Не, мастак павінен заставацца самім сабою. Вядома, што кнігу кожны чытае па-свойму. Зразумець глыбінную задуму пісьменніка і ў той жа час растлумачыць яе выяўленчымі сродкамі, можа толькі чулы, патрабавальны майстар.

Дзве кнігі займаюць у творчасці М. Гуціева асаблівае месца. Гэта кніга Ф. Шлыка і П. Шопа «У імя Радзімы», мастацкае афармленне якой складаецца з дакументальных замалёвак, выкананых у гады Вялікай Айчыннай партызанам М. Гуціевым, і зборнік партызанскага фальклору «Лясныя песні», ілюстраваны мастаком на падставе тых жа замалёвак, кампазіцый, сатырычных плакатаў ваеннай пары.

Разглядаю альбом з партызанскімі накідамі (у майстэрні іх не так ужо шмат — большасць зараз захоўваецца ў Музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны). Накіды памечаны 1943 годам. Партрэты камбрыга Ул. Лабанка, камандзіра атрада К. Яцко, самага маладога партызана брыгады Юры Смалякова, інструктара Віцебскага падпольнага абкома камсамола Валі Радкевіч, разведчыка Нічыпара Журко, камандзіра аддзялення дыверсійнага атрада Аляксандра Цыкіна. Фота з сатырычных лістовак-плакатаў тых гадоў...

— Спачатку гэтыя плакаты я маляваў ад рукі, а потым у нас з'явілася друкарня. Я пачаў рэзаць плакаты на ліноліуме, які сарвалі з падлогі ў адным разгромленым нямецкім штабе. «Паляванне» за ліноліумам было мэтай спецыяльнай аперацыі.

Усе, відаць, добра памятаюць станковую серыю лінагравюр М. Гуціева аб партызанах Беларусі, якая экспанавалася на многіх выстаўках. У яе ўваходзілі кампазіцыі з партрэтамі Ул. Лабанка, Ф. Дуброўскага, Д. Караленкі, своеасаблівы групавы партрэт партызан Б. Званкова, М. Дзідэнкі, В. Віткі, В. Нікіфарава, Н. Журко, эпізоды партызанскіх засад. У гэтых лістах мастак імкнуўся прааналізаваць падзеі свайго партызанскага юнацтва, выявіць галоўнае ў іх, паказаць канкрэтных людзей, герояў-партызан.

Але змест гравюр — глыбей і шырэй таго, што непасрэдна паказана аўтарам. Пластычнае апавяданне М. Гуціева аб партызанах гучыць як роздум аб часе і аб сабе, аб сябрах-таварышах, загінуўшых і жывых.

Я пытаюся ў Мікалая Цімафеевіча аб яго далейшых задумах у гэтай серыі.

— Цяпер працую над трыма лістамі, якія з'явяцца працягам графічнай аповесці аб партызанах. Вось камандзір злучэння Ул. Лабанок перад вылетам на самалёце да месца бою — быў у нас такі самалёт, замацаваны за брыгадай. А гэта — дыверсія на элеватары ў пасёлку Чашнікі. Трэці эскіз — «З гарматы — па цягніку». Такі факт быў, напэўна, толькі ў нас у брыгадзе... Увесь тэматычны цыкл будзе своеасаблівымі гісторыка-дакументальнымі старонкамі, аб'яднанымі задумаю, тэмай, нарэшце, маёй памяццю...

Што сцвярджае мастак, што адстойвае, з чым змагаецца, чым захапляецца, у імя чаго ўзяўся за разец або аловак, пяро ці пэндзаль — вось галоўныя пытанні, якія паўстаюць заўсёды, калі глядзіш творы мастацтва. М. Гуціеў дае ясны і пэўны адказ. У гэтай пэўнасці — зарука далейшага паглыблення яго творчасці.

М. Гуціеву ёсць што ўспомніць, ёсць што расказаць людзям.

Б. КРЭПАК.

ПРЫНЯТЫ Ў САЮЗ АРХІТЭКТАРАЎ

БЕРАЗЕНЬ Леанід Ляонцьевіч. Нарадзіўся ў 1940 годзе ў Магілёве. Закончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе ў інстытуце Белкамунпраект. Распрацаваў праекты будынкаў Фрунзенскага раённага аддзела міліцыі, тэхнікума савецкага гандлю ў Мінску, кінатэатра і санаторыя «Беларусь», праекты рэканструкцыі медыцынскіх і навуковых установ у Мінску.

ВАРАКСІН Мікалай Уладзіміравіч. Нарадзіўся ў 1933 годзе ў Ленінградзе. Закончыў Беларускі дзяржаўны універсітэт. Кандыдат гістарычных навук. Працуе дэканам архітэктурнага факультэта Брэсцкага інжынерна-будаўнічага інстытута. Надрукаваў шэраг навуковых работ па гісторыі архітэктуры Беларусі і спецыфіцы развіцця архітэктуры як мастацтва.

ВАСІЛЕВІЧ Іван Ігнатавіч. Нарадзіўся ў 1941 годзе ў Мядзельскім раёне. Закончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе ў інстытуце Мінскпраект. Па яго праектах пабудаваны будынкі інстытутаў Белгіправодгас і Сельгастэхпраект, жылыя дамы, будынкі культурна-бытавога прызначэння па Ракаўскай шашы ў Мінску.

ДОЎГІХ Ніна Рыгораўна. Нарадзілася ў 1936 годзе ў Варонежскай вобласці. Закончыла Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе ў інстытуце Белкамунпраект. Аўтар праектаў электрастанцый у Вільнюсе, Магілёве, Куйбышаве, Гродна, праектаў рэканструкцыі цеплаэлектрацэнтралей у радзе гарадоў Беларусі, праектаў школ, бальніц, спартыўных лагераў.

ДЗЯМЕНЦЬЕВА Людміла Васільеўна. Нарадзілася ў 1945 годзе ў Краснаярскім краі. Закончыла Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе ў інстытуце Белкамунпраект. Аўтар праектаў спальнага корпуса і генплана перспектыўнага развіцця Лепельскага санаторыя, сталовай і спартыўнай залы ў Мінску, жылога дома з магазінам у Мазыры, інтэр'ераў грамадскіх будынкаў у Смаленску.

ЖЛАБО Мікалай Фёдаравіч. Нарадзіўся ў 1935 годзе ў Гомелі. Закончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе ў інстытуце Белкамунпраект. Спецыялізуецца ў галіне ландшафтнай архітэктуры. Удзельнічаў у распрацоўцы праектаў міжзаводскага парку ў Мінску, саду імя 50-годдзя Кастрычніка ў Віцебску, генеральнага плана парку ля Кургана Славы на 21-м кіламетры Маскоўскай шашы.

КАЛНІНЬШ Альберт Пятровіч. Нарадзіўся ў 1928 годзе ў Мінску. Закончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе ў інстытуце Белніігіпрасельбуд. Па яго праектах забудоўваюцца многія сельскія пасёлкі ў Беларусі і Казахстане. Прымаў удзел у праектаванні эксперыментальна-паказальных саўгасаў «Леніна» і «Чырвоны бор».

КАЛЮЖНЫ Віктар Цімафеевіч. Нарадзіўся ў 1941 годзе ў Алма-Аце. Закончыў Новасібірскі інжынерна-будаўнічы інстытут. Працуе ў Гомельскім аддзяленні інстытута Белгіпрагандаль. Распрацаваў праекты планіроўкі грамадска-гандлёвага цэнтра і шэрагу мікрараёнаў у Новасібірску, гандлёвага цэнтра і рэстарана «Слава» ў Гомелі, кааператыўнага гандлёвага будынка ў Рэчыцы.

КОТАЎ Валерый Генадзевіч. Нарадзіўся ў 1940 годзе ў Рыбінску. Закончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе ў інстытуце Белкамунпраект. Распрацаваў праекты спартыўнага комплексу завода электрахаладзільнікаў у Мінску, клуба з залай на 500 месц у г. п. Свіслач, будынка Дома творчасці пісьменнікаў пад Мінскам, будынка Беларускага тэлеграфнага агенцтва.

ФІЛАРМАНІСТЫ ЕДУЦЬ У РАЁН

Афішы, афішы... Іх бачыш, калі праязджаеш па гарадах і вёсках, калі бываеш у дамах культуры, у клубах, навучальных установах, у калгасах і саўгасах. З прыемнасцю чытаеш імёны вядомых артыстаў, назвы буйнейшых мастацкіх калектываў рэспублікі. Філармонія Беларусі праводзіць вялікую работу па прапагандзе музычнай культуры, мастацкага слова, харэаграфіі, арыгінальных жанраў сярод самых шырокіх колаў слухачоў рэспублікі і за яе межамі. Тысячы канцэртаў, лекцый, творчых сустрэч вядучых майстроў мастацтва прыносяць грамадскасці задавальненне глыбокай ідэйнасцю, яркай мастацкай формай.

Аднак часам бывае, што асобныя канцэрты, або лекцыі-канцэрты не адпавядаюць узрослым запатрабаванням нашых слухачоў. Адказнасць за гэта нясуць не толькі філармонія, але і тыя ўстановы культуры рэспублікі, якія недастаткова ўважліва ставяцца да арганізацыйнага боку такіх творчых мерапрыемстваў.

Зразумела, немагчыма расказаць на газетных старонках пра ўсе выступленні ўсіх калектываў. Але, бывае, два ці тры канцэрты могуць засведчыць пэўнае становішча.

ПАБЛІЗУ АД СТАЛІЦЫ

Па прапанове дырэктара-распараджальніка лектарыйнага аддзела Беларускай дзяржаўнай філармоніі І. Мысліўчыка было вырашана пазнаёміцца з дзейнасцю адной канцэртна-лектарыйнай брыгады. Яна абслугоўвала ў студзені некаторыя раёны Мінскай вобласці. У 17 гадзін 30 мінут у вестыбюлі філармоніі збіраюцца ўдзельнікі: А. Парэцкі — лектар, ён жа піяніст-акампаніятар, спевакі Ганна Крачко (лірычнае сапрана), Сяргей Градзюшкоў (тэнар), Барыс Казанцаў (барытон) і скрыпач Анатоль Эмдзін. Адміністратар брыгады — Святлана Петрашкевіч.

Маленькі «рафік» хутка адольвае адлегласць ад Мінска да Радашковіч — і перад намі раённы Дом культуры. Але тут чамусьці ў разгар зімы рамонт памяшкання. Брыгада накіроўваецца ў Радашковіцкую сярэднюю школу № 3. Сказаць, што тут нас чакалі — нельга. Хоць афіша паведамляла аб пачатку лекцыі-канцэрта а 19-й гадзіне, толькі каля 20-й у школьнай зале сабралася некалькі дзесяткаў вучняў старэйшых класаў разам з настаўнікам спеваў і загадчыкам Дома культуры. Пытаюся: дзе сталыя наведвальнікі? У Радашковічах жа праводзіцца цыкл лекцый-канцэртаў. Чую даволі дзіўны адказ: «...Мусіць, адзначаюць стары Новы год...»

Такім чынам, лекцыя пачалася ў амаль пустой зале. Гэта, безумоўна, не спрыяла натхненню яе ўдзельнікаў. Да таго ж піяніна было зусім не настроена...

Аднак артыстам, як і лектару, трэба выконваць свой абавязак.

Тэма лекцыі вельмі адказная: «Беларуская музычная культура». На маю думку, лектар павінен быў даць слухачам сціслы і ў той жа час змястоўны агляд дасягненняў музычнай культуры рэспублікі. Можна было раскрыць характэр і асаблівасці буйнейшых твораў нацыянальнага опернага і балетнага жанраў, сімфанічнай музыкі. А якое багацце — здабыткі песеннай і народнаінструментальнай творчасці! Дзейнасць мастацкіх калектываў Беларусі, творчасць удзельнікаў мастацкай самадзейнасці — таксама невычэрпная скарбніца. А калі гаварыць пра канцэртную частку, то слухачы спадзяваліся пачуць найбольш яркія, характэрныя ўзоры беларускай музыкі, каб яны эмацыянальна, вобразна падмацоўвалі думкі лектара А. Парэцкага.

На жаль, нічога гэтага не атрымалася. Лекцыйная частка (дарэчы, заняткі праводзіліся па праграме універсітэта музычнай культуры, як пра гэта абвяшчалася з самага пачатку) была блытанай, не ахапіла нават мінімальнага кола пытанняў узнятай тэмы. Высветлілася, што лектар, не кажучы пра слабаватае веданне праблем, аб якіх расказваў, не валодае элементарным уменнем весці размову з аўдыторыяй. Яго не слухалі ў зале, перашэптваліся...

Канцэртная частка была выпадковай па рэпертуару. Ні адзін выканаўца не пазнаёміў слухачоў з фрагментамі опернай ці балетнай музыкі, найбольш характэрнымі ўзорамі камернай творчасці. Чамусьці не чуваць было найбольш яркіх рамансаў беларускіх кампазітараў, папулярных у краіне песень. Затое выконваліся нумары, якія не маюць амаль ніякага дачынення да тэмы лекцыі. На першы план, напрыклад, была выстаўлена фантазія для скрыпкі беларускага кампазітара Д. Камінскага на тэмы песень ленінградца А. Пятрова.

Творам, якія выконваліся, лектар не даваў патрэбных каментарыяў. Частка з іх прагучала і на пасрэдным мастацкім узроўні. Відаць, перад выездам неабходных рэпетыцый не праводзілася. Хто што помніў, тое і выконваў...

Элементы выпадковасці могуць мець месца ў рабоце любога мастацкага калектыву. Каб набыць больш яснае ўражанне аб дзейнасці брыгады пад кіраўніцтвам А. Парэцкага, я выправілася праз некалькі дзён у Чырвонаслабодскі дом культуры Салігорскага раёна. Там таксама абвешчана была прадугледжаная планам лекцыя-канцэрт. На гэты раз заняткі праводзіліся на тэму «Музыка і літаратура».

...У Чырвонаслабодскім доме культуры ёсць усе ўмовы для правядзення заняткаў. Глядзельная зала на 300 месцаў, добрая сцэнічная пляцоўка, акустыка — усё адпавядае сучасным патрабаванням. Сабралася тут значна больш слухачоў, чым у Радашковічах. Але чамусьці ніхто не зняў вопратку, а некаторыя нават «забыліся» зняць шапкі, хоць у зале было цёпла. «Забылася», відаць, і дырэкцыя Дома культуры, што піяніна трэба настроіць і не дазваляць, каб яно стала своеасаблівым сховішчам выпадковых рэчаў. Ніхто не паклапаціўся аб крэслах. Артысты вымушаны былі шукаць іх па ўсіх пакоях...

Нарэшце, пачалася лекцыя. На канкрэтных прыкладах А. Парэцкі расказаў пра сувязь музычнага мастацтва і літаратуры. Ён закрануў пытанні праграмнасці кампазітарскіх твораў, не маючых пісьменніцкіх тэкстаў, растлумачыў, як у такіх выпадках аўтар выкарыстоўвае паэтычны ці празаічны сюжэт пры напісанні аднайменнага музычнага твора (напрыклад, «Антар» — сімфанічная сюіта М. Рымскага-Корсакава, уверцюра-фантазія «Рамэа і Джульета» П. Чайкоўскага і да т. п.), як музыка надае крылы вершаванаму слову або літаратурнаму вобразу.

Аднак лектар чамусьці не прывёў ніводнага прыкладу сувязі літаратуры і музыкі менавіта ў беларускай кампазітарскай творчасці. І на гэты раз разглядалася вельмі абмежаванае кола твораў класічнай спадчыны і сучасных, якія сталі аб'ектам музычнага тлумачэння.

Больш высокай, чым у папярэдняй лекцыі-канцэрце, была якасць музычнага выканання. Удала іграў на фартэпіяна сам лектар А. Парэцкі фрагменты з «Антара» М. Рымскага-Корсакава, «Рамеа і Джульеты» П. Чайкоўскага па В. Шэкспіру. Цёпла ўспрымалі слухачы выступленні спявачкі Тамары Ткачовай («Хабанера» Ж. Бізэ і раманс «Ноч» А. Рубінштэйна), Барыса Казанцава (асобныя нумары з вакальнага цыкла «Прыгожая мельнічыха» Ф. Шуберта). Віртуозна выканаў скрыпач Анатоль Эмдзін «Танец з шаблямі» з балета «Гаянэ» А. Хачатурана. Пранікнёна прагучалі ў яго раманс Д. Шастаковіча з музыкі да кінафільма «Авадзень» і «Вальс Наташы» з оперы «Вайна і мір» С. Пракоф'ева па раману Л. Талстога. У выкананні спевака Сяргея Градзюшкова прагучаў твор Г. Свірыдава «Пад'язджаючы пад Іжоры» (словы А. Пушкіна), раманс Назара з оперы «Сям'я Тараса» Д. Кабалеўскага па вядомаму раману Б. Гарбатава «Нязкораныя».

Сустрэча артыстаў філармоніі са слухачамі ў Чырвонай Слабадзе пакінула лепшае ўражанне, чым у Радашковічах. Іх праграма і рэпертуар былі больш змястоўныя. Праўда, і тут як лектар, так і артысты не скарысталі ўсіх магчымасцей, не данеслі да слухачоў універсітэта культуры тое, што прадугледжана праграмай. Чамусьці аказаліся «ў загоне» вакальныя ансамблі, пры дапамозе якіх можна было б ажывіць заняткі.

Ніхто не збіраецца рабіць абагульненні на падставе тых недахопаў, з якімі давялося сустрэцца пры знаёмстве з дзейнасцю брыгады А. Парэцкага. Не варта і пераносіць дакоры на ўсе лектарыйныя групы Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Але знаёмства адбылося па прапанове яе кіраўніцтва і, значыць, дае падставу меркаваць, што гэтая брыгада лічыцца сярод лепшых...

Тым часам нас чакаў яшчэ адзін маршрут яшчэ з адным філарманічным калектывам.

УСПАМІН... ЦІ НАДОЎГА!

...У калгаснікаў Маладзечанскага раёна — свята: у раёне падводзяцца вынікі дасягненняў мінулага года. І вось у доме культуры калгаса «Светлы шлях» адбываецца ўручэнне ўзнагарод і каштоўных падарункаў перадавікам сельскагаспадарчай вытворчасці. Гучаць прамовы, словы ўдзячнасці, духавы аркестр. Афіцыйная частка скончана. Абвяшчаецца, што пасля перапынку адбудзецца вялікі канцэрт артыстаў Беларускай дзяржаўнай філармоніі...

Разам з удзельнікамі сходу сяджу ў зале. Выступаюць артысты ансамбля «Беларускі сувенір». Выконваюцца вершы, песні, гумарэскі, танцы, інструментальныя п'есы, акрабатычныя нумары. Спачатку здаецца, што канцэрт не выкліча асаблівых нараканняў: у праграме ў пэўнай прапорцыі прадстаўлены творы розных жанраў, ёсць выразныя па ідэйнай накіраванасці, выкананыя на досыць здавальняючым узроўні нумары.

Але ж пачнем з таго, што праграме канцэрта дадзена назва «Беларускі сувенір». Як вядома, сувенір гэта тое, што дораць людзям на доўгі ўспамін. Такім чынам, «Сувенір» па сэнсе — назва, якая да многага абавязвае. Зместам праграмы павінны быць творы, якія маюць сапраўды высокую ідэйна-мастацкую якасць, творы, якія выконваюцца на сапраўды высокім творчым узроўні.

Але канцэртны сувенір артыстаў нашай філармоніі, па задуме яго стваральнікаў, не толькі памятны падарунак: ён павінен быць нацыянальным па характары, арыгінальным. Вось з гэтым крытэрыем і паспрабуем прааналізаваць, што было падорана артыстамі перадавікам сельскай гаспадаркі Маладзечаншчыны на «доўгі ўспамін» аб знамянальным для іх дні.

Па сутнасці прамыя адносіны да ўрачыстасці дня ў канцэрце меў толькі адзін твор — верш «Гаспадарам зямлі» С. Грахоўскага ў прафесійна ўпэўненым выкананні Ганны Рыжковай. Узбагаціла праграму таксама выступленне В. Кучынскага (дарэчы, ён не належыць да складу ансамбля «Беларускі сувенір» і быў запрошаны на гэты канцэрт персанальна), які выдатна выканаў творы Д. Тухманава «Расія», І. Лучанка «Верасы», М. Фрадкіна «За таго хлопца». Прынесла радасць слухачам і песня «Белая Русь» Юрыя Семянякі, што прагучала ў канцэрце ў выкананні Вольгі Шутавай. Астатнія ж творы праграмы «Беларускага сувеніра» ўключаны ў яе зусім выпадкова і нічога «сувенірнага» не маюць. Напрыклад, «Ой, мая ж галава» М. Наско, «Гэй, музыканты» Л. Лядавай, «Мне без валёнак бяда» Р. Панамарэнкі і г. д. Мусіць, тое, што танцавальная група выконвае харэаграфічную замалёўку «Беларускі сувенір», і падказала аўтарам праграмы абагульніць яе такой назвай. Праўда, тыя ж танцоры выконваюць таксама харэаграфічны нумар «Рускі сувенір». Значыць, мелася на мэце наогул падараваць аўдыторыі яркія канцэртныя нумары — як жа тады з назвай канцэртнай праграмы?

Зразумела, назва — гэта не «жалезны каркас». Хай будзе канцэртная праграма разнастайная. Добра, што геаграфічныя рамкі яе не абмяжоўваюцца штучна. Ды толькі чакаеш, што складальнікі і пастаноўшчыкі праграмы не будуць збіраць, як у мех, лёгкія для выканання і не надта ж якасныя нумары. Ці ж абавязкова ў «сувенірным выданні» паўтараць тое, што часта гучыць па радыё, запісана на пласцінкі, паказваецца па тэлебачанні?

Пэўныя закіды трэба зрабіць і па якасці выканання большасці нумароў. Калі я паглядзела на праграмны лісток канцэрта для калгаса «Светлы шлях», дык убачыла на ім візы галоўнага рэжысёра Беларускай дзяржаўнай філармоніі, загадчыка літаратурнай часткі, загадчыка музычнай часткі, зацверджаныя подпісам мастацкага кіраўніка ўстановы. Гэта наводзіць на думку, што праграма канцэрта «Беларускі сувенір» была праслухана і абмеркавана названымі аўтарытэтнымі таварышамі. А яны маглі б заўважыць, напрыклад, што ў выкананні В. Шутавай нумароў пад эстрадны інструментальны ансамбль не ўсё па-мастацку якасна: адчуваецца недастатковы вопыт спявачкі ў выступленнях з такім калектывам, ды і характар твораў не адпавядае якасці іх інструментоўкі. Мы ведаем спявачку па эстрадных канцэртах, і песні, якія звычайна выконвае В. Шутава ў народнай манеры пад баян, гучаць і ўспрымаюцца лепш, чым пры суправаджэнні канцэртнага ансамбля.

Інструменталісты акампаніравалі і астатнім спевакам па-дзяжурнаму: адчуваецца розная ступень падрыхтоўкі ўдзельнікаў. І выхады артыстаў ансамбля да спевакоў не мізансцэніраваны, яны яшчэ не зусім навучыліся трымаць сябе на сцэне.

Наўрад ці творчая індывідуальнасць спевака У. Зямірава адпавядае тым творам выразна маладзёжнага плана, якія яму давялося выканаць у канцэрце... Трымацца ў «амплуа» закаханага юнака спеваку яўна цяжка...

Можна зрабіць і іншыя заўвагі ансамблю «Беларускі сувенір». Аднак і прыведзеных, мабыць, хапае, каб насцярожыцца і выказаць калектыву сур'ёзныя прэтэнзіі...

Вядома, прафесійны ўзровень большасці салістаў і калектываў Беларускай дзяржаўнай філармоніі забяспечвае высокую якасць канцэртаў, у тым ліку і лекцый-канцэртаў.

Нават калі мы дазволім сабе думаць, што літаральна ўсе выезды філарманічных брыгад у раёны адбываюцца так, што заслугоўваюць ацэнкі «5», што толькі два канцэрты, аб якіх тут ішла гаворка, ацэнкі вышэй «2» не заслугоўваюць, то і тады кіраўніцтва гэтай канцэртнай установы мае прычыну для трывогі.

«Даравальных» выпадковасцей у мастацтве не бывае. І глядач, адчуўшы горыч і расчараванне на адным з вечароў, будзе потым шукаць сабе які-небудзь іншы занятак. Пасрэднасць на сцэне адштурхоўвае і нараджае абыякавасць да такіх «мерапрыемстваў».

Так, сённяшні наш слухач — рабочы, калгаснік, служачы — эстэтычна вырас і лепш разумее ролю музычнага мастацтва. З радасцю і задавальненнем сустракаецца ён з калектывамі, створанымі Р. Шырмай і Г. Цітовічам, з Беларускім дзяржаўным сімфанічным аркестрам пад кіраўніцтвам Ю. Яфімава і Дзяржаўным народным аркестрам БССР пад кіраўніцтвам І. Жыновіча, з Мінскім камерным аркестрам пад кіраўніцтвам Ю. Цырука, з папулярнымі эстраднымі брыгадамі В. Вуячыча, Н. Багуслаўскай, М. Шышкіна, лектарыйнымі групамі... Лепшыя творы музычнай культуры дзякуючы філармоніі робяцца здабыткам тысяч і тысяч прыхільнікаў музыкі. Аб гэтым сведчаць шматлікія ўдзячныя словы ў яе адрас.

Хай бы наша канцэртная ўстанова радавала ўсіх гледачоў і заўсёды па-сапраўднаму высокаідэйнымі, змястоўнымі, цікавымі, добра прадуманымі і дасканалымі па выкананні канцэртамі. І каб кожны канцэрт рабіўся радаснай прэм'ерай, быў для слухачоў сувенірам не толькі па назве на праграмнай старонцы. Тады ён ніколі не будзе адно толькі чарговым «мерапрыемствам» дзеля парадных справаздач філармоніі.

Л. КРУШЫНСКАЯ,
спец. карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва».

У рэдакцыю паступіла пісьмо ад студэнткі Мінскага педагагічнага інстытута імя М. Горкага І. Мацюховай, у якім яна піша: «...Сярод мастацкіх калектываў, адзначаных прэміяй Ленінскага камсамола Беларусі за 1972 год — віцебскі ансамбль «Маладосць». У нумары вашай газеты за 19 студзеня 1973 года апублікаваны шэраг здымкаў з выступленняў гэтага калектыву. Пажадана на старонках «Літаратуры і мастацтва» прачытаць таксама артыкул пра гэты цікавы, відаць, калектыў...».

Рэдакцыя звярнулася да музыказнаўцы І. Нісневіча з просьбай адказаць чытачу.

ШЛЯХ ДА ВЫШЫНЯЎ

КАЛІ ВАМ хочацца пабачыць цудоўную маленькую харэаграфічную паэму пра чысціню пачуццяў, жаночы гонар, нараджэнне кахання — наведайце канцэрт народнага ансамбля песні і танца «Маладосць», калі Лілія Іванова і Анатоль Буглай разам з дзявочай танцавальнай групай выконваюць «Жураўліную казку». Вас, як і астатніх гледачоў, ахопіць магія сапраўднага мастацтва — уладара ўсіх струн чалавечага сэрца. А як узрушвае непаўторнае характво «Купалінкі», «Лебядзіначкі», «Пастаўскіх карункаў», іншых карагодаў з рэпертуару танцораў «Маладосці», удаласць, сакавіты гумар, віртуознасць і яркасць малюнкаў у «Крупчанскай кадрылі», «Вяселлі на Віцебшчыне», «Прыдзвінскай рапсодыі», «Кавалях», «Стайкаўскай ураджайнай», дзе ў спаборніцтва талентаў уступаюць і хор, і аркестр ансамбля!

Так, меў рацыю глядач М. Даўговіч, калі пасля канцэрта віцяблян на Рыжскім узбярэжжы, прыслаў у ансамбль «Маладосць» наступныя радкі захаплення іх выдатным майстэрствам: «Я ветэран Вялікай Айчыннай вайны, персанальны пенсіянер, у час вашага канцэрта стаў маладзейшым. Выступленне захапіла сваёй экспрэсіяй, жыццярадаснасцю. Жадаю вам вялікіх творчых поспехаў. Да пабачэння на Рыжскім узбярэжжы». І поспех гэтага канцэрта — не шчаслівы выпадак у творчай гісторыі выхаванцаў мастацкай самадзейнасці Віцебскага палаца культуры Упраўлення бытавога абслугоўвання насельніцтва.

З 1960 года—часу нараджэння «Маладосці» — калектыў даў больш за тысячу канцэртаў. Яго майстэрства брала «ў палон» аматараў мастацтва ў Маскве, на ВДНГ і на заводах, у палацах культуры Мінска, у Рызе і Пскове, Смаленску і Клайпедзе, Ліепаі і розных гарадах Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, дзе праходзілі шматдзённыя гастролі віцебскіх артыстаў. Адны толькі падарункі, вымпелы, ганаровыя граматы, адрасы, дыпломы розных устаноў, прадпрыемстваў, калгасаў, гарадоў краіны і ГДР, якімі ўзнагароджаны ансамбль «Маладосць», каб зрабіць іх экспазіцыю для шырокай грамадскасці, патрабуюць вялікага пакоя і многіх стэндаў і вітрын. «Маладосць» з'яўляецца таксама ўладальнікам і самых вышэйшых адзнак дасягненняў у мастацтве — звання лаўрэата Усесаюзнага фестывалю, прысвечанага 50-годдзю Вялікага Кастрычніка, лаўрэата Усесаюзных фестываляў да 50-годдзя ВЛКСМ, прафесійных саюзаў і пераможцы Усесаюзнага агляду культасветустаноў, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна, а таксама конкурсу Усесаюзнага тэлебачання. Што датычыцца поспехаў «Маладосці» на рэспубліканскіх аглядах і іншых творчых спаборніцтвах, дык тут цяжка нават нагадаць усе яе перамогі — стольні іх.

Калі ж гаварыць пра багацце рэпертуару калектыву, дык прыйдзецца назваць звыш 200 песень, да 180 танцаў, 25 вакальна-харэаграфічных кампазіцый, дзесяткі сольна-інструментальных і аркестравых нумароў, вершы і фрагменты з паэм, якія аб'ядноўваюць праграмы ансамбля ў адзінае тэматычнае мастацкае відовішча.

Ужо адны гэтыя лічбы даюць падставы захапляцца творчымі маштабамі «Маладосці». Але за лічбамі крыецца яшчэ і выдатная якасць большасці нумароў, якія выконваюцца ансамблем. І калі пры адборы вакальных або інструментальных твораў мастацкае кіраўніцтва калектыву карыстаецца ў ў асноўным яркімі ўзорамі класічнай і сучаснай кампазітарскай музыкі, здабыткамі народнай творчасці, што вытрымалі выпрабаванне часам, дык харэаграфічны бок праграмы «Маладосці» — гэта вынік сапраўды даследчай і наватарскай працы ансамбля. Сцэнічная распрацоўка нацыянальнага харэаграфічнага фальклору знаходзіцца тут на адметнай вышыні. Нагадаем, акрамя названых вышэй нумароў з праграм калектыву, таксама і «Полечку-віцябляначку», карагод «Дубок», танцавальную сцэну «У сваты», мужчынскую сюіту «Дудары», дзе, як слушна адзначае мастацтвазнаўца Ю. Чурко, слоўнікавы запас сродкаў выразнасці, багацце лексікі цалкам падначалены чысціні нацыянальнай структуры танцаў.

Хто ж тыя чараўнікі, што дораць людзям такую радасць сваім натхнёным мастацтвам? Зразумела, назваць у кароткіх нататках імёны ўсіх 110 удзельнікаў народнага ансамбля песні і танца «Маладосць» немагчыма. Але як не адзначыць на дзіва музычную спявачку, сапраўднага майстра выканання лірычнай песні Галіну Калініну, яе сябровак Марыю Ператрухіну, Зінаіду Бондараву, Святлану Сапоненка, без якіх не праходзіць ніводны канцэрт «Маладосці». Ганарыцца калектыў майстэрствам такіх выканаўцаў, як Інэса Серыкава, Ганна Ліўшыц, Алёна Ціханава, Эрнст Лятохін, Міхась Мартыноўскі, Руслан Белавусаў, Уладзімір Дойлін, якія пасля напружанай працы на заводах гадзіннікавых дэталяў, заточных станкоў, радыёдэталей, у вагонным дэпо, шпіталі, школах, кожны вечар прыходзяць у ансамбль, каб зноў і зноў адшліфоўваць кожны рух, прыгажосць малюнкаў, паварот мелодыі, дыкцыйную яснасць у сваіх непаўторных нумарах у розных праграмах «Маладосці».

Паўтару зноў, тут названы імёны толькі лепшых з лепшых удзельнікаў славутага віцебскага ансамбля, а заслугоўваюць добрага слова і астатнія таленавітыя ансамблісты «Маладосці». Разам з тым трэба заўважыць, што вялікі плён іх высакароднай дзейнасці ў мастацтве неадрыўны ад вычлючна мэтанакіраванай і адухоўленай работы, якую праводзяць кіраўнікі калектыву з першых дзён яго нараджэння. Спачатку гэта былі прафесійна дасведчаны музыкант і таленавіты кампазітар С. Рабунскі і энтузіяст самадзейнага мастацтва, малады хормайстар Г. Сакалова. Потым да іх далучыўся такі буйны спецыяліст-харэограф, як заслужаны дзеяч культуры БССР, былы балетмайстар ансамбля песні і танца Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі І. Серыкаў. Яго ўплыў на творчае жыццё «Маладосці» аказаўся выключна каштоўным, і ўжо шэраг гадоў І. Серыкаў з'яўляецца мастацкім кіраўніком «Маладосці». А хормайстар тут Л. Пашанцаў, кіраўнік аркестра — А. Смірноў.

Іван Арцёмавіч з'яўляецца таксама аўтарам і пастаноўшчыкам большасці вакальна-харэаграфічных кампазіцый і асобных танцаў, што адлюстроўваюць багаты духоўны свет сучаснай Віцебшчыны.

ТАК, сапраўды добрае мастацкае кіраўніцтва мае ансамбль «Маладосць». Віншуючы ўсіх яго ўдзельнікаў і кіраўнікоў з прысуджэннем калектыву ганаровага звання лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, мы верым, што плённую работу па эстэтычнаму выхаванню моладзі спевакі і танцоры з Віцебскага палаца культуры будуць працягваць і надалей. Шлях да новых вышыняў творчасці заўсёды будзе іх вабіць. І яны пераможуць яшчэ шмат разоў.

І. НІСНЕВІЧ.

За тры гады сцэнічнай дзейнасці драматычны калектыў Светлагорскага палаца культуры энергетыкаў заваяваў вялікую папулярнасць у раёне. З поспехам прайшло ўжо больш 50 выступленняў калектыву. Кіруе ім загадчыца палітыка-асветнага аддзела палаца культуры Ада Якаўлеўна Кузьмянкова.

На здымку — акцёры тэатра на чарговай рэпетыцыі.

Фота А. НІКАЛАЕВА. (БЕЛТА).

«ПАКУЛЬ ПАТРЭБЕН ЛЮДЗЯМ...»

У гэты дзень трыста рабочых і служачых Беларускага аўтазавода атрымалі запрашальныя білеты. Змест іх быў такі: «Паважаны таварыш! Праўленне палаца культуры запрашае Вас на творчы вечар старэйшага работніка палаца культуры Аляксандра Данілавіча Самусевіча». Пад партрэтам юбіляра стаяла лічба «60».

Трыццаць пяць год на педагагічнай рабоце А. Самусевіч. У дні вайны быў на фронце, у авіяцыі. У 1944 годзе пасля цяжкай кантузіі вяртаецца ў родную Беларусь, настаўнічае на Случчыне. А калі ў Жодзіна пабудавалі Беларускі аўтазавод, пачаў працаваць у палацы культуры. Спачатку кіраваў лялечным тэатрам мініяцюр, потым узначаліў дзіцячы сектар.

Дзеці — народ дапытлівы, і гэту іх дапытлівасць Аляксандр Данілавіч стараецца задаволіць. Стварыў каля дзесятка гурткоў. Два з іх — «Юны ўмелец» і авіямадэльны — узначаліў сам, для астатніх падабраў умелых кіраўнікоў з аўтазавода. Арганізаваў лялечны тэатр для дзяцей.

Пры дзіцячым сектары арганізаваўся клуб «Юны тэхнік». Увойдзеш у памяшканне, вочы разбягаюцца. Здаецца, апынуўся ў казачным церамку. Аляксандр Данілавіч націскае на кнопку, і церамок напаўняецца музыкай.

— Гэту мадэль зрабіў я сам, — гаворыць кіраўнік. — А вось работы Каці Гульцяй і Толі Санітарава.

Ён паказвае радыёпрыёмнікі на паўправадніках «Рамонак» і «Космас», зробленыя гуртакоўцамі, мадэль «Цырк у лесе». Націскаеш на кнопку, і цырк ажывае: гойдаюцца на арэлях мядзведзі, апісвае дугу зайчык, дзяўбе дрэва дзяцел...

Увагу прыцягвае незвычайны гадзіннік. Яго цыферблат разлічаны адразу на суткі — 24 гадзіны. Гадзіннік паказвае дату, дзень, месяц, год. Працуе ад электрычнай сеткі. На цыферблаце літары: САД.

— Чыя вытворчасць? — пытаюся ў настаўніка.

— Мая, — адказвае ён і тлумачыць: — САД — гэта мае ініцыялы: Самусевіч Аляксандр Данілавіч.

Кожны дзень запоўнены ў кіраўніка нястомнымі пошукамі новага.

— Марым стварыць мадэлі аўтамабіляў, якія выпускае Беларускі аўтазавод. А яшчэ будзем працаваць над канструкцыямі новых прыбораў, радыёпрыёмнікаў, якія прымяняліся б ў самалётах, на суднах.

Аляксандр Данілавіч паказвае работы гуртакоўцаў, выпаленыя на дрэве: «Ленін у маленстве», «Ленін і дзеці», «Чапаеў», «Флагман Кастрычніка» («Аўрора»).

— Гэтыя работы экспанаваліся на выстаўках у Аўстрыі, Канадзе, Балгарыі, а аўтары іх узнагароджаны дыпломамі. Я і сам крыху малюю...

Аляксандру Данілавічу больш за шэсцьдзесят. Час ужо і адпачываць, адчуваецца стома, баляць старыя раны. Але няма калі думаць пра спакой.

— Пакуль я патрэбен людзям, не магу ісці на пенсію...

А. ПЯТРОВІЧ.

ТВОЙ ПАМОЧНІК—КНІГА

Скрыль-Слабадская сельская бібліятэка Пухавіцкага раёна абслугоўвае хлебаробаў калгаса «Іскра». У гэтым калгасе нямала людзей, чыя працоўная слава даўно пераступіла межы раёна — І. Клімовіч, знатная даярка, М. Клюндзюк, старшыня калгаса і іншыя. І яшчэ адзін чалавек, пра якога душэўна гавораць працаўнікі сяла,— Зінаіда Іванаўна Мазанік, сельскі бібліятэкар. Зінаіда Іванаўна — сябра і дарадца многіх жыхароў калгаса. Літаратурныя вечары, выстаўкі, дастаўка кніг проста ў поле, на рабочыя месцы, выступленні па мясцовым радыё — усё ў яе падначалена аднаму: прывіць сяльчанам любоў да кнігі. Многа робіць яна, каб выхаваць у моладзі павагу да сельскагаспадарчай працы.

Для ўсіх катэгорый чытачоў у бібліятэцы складзены групавыя планы чытання: «Што чытаць паляводу», «Што чытаць механізатару», «Што чытаць даярцы», «Для вас, спецыялісты сельскай гаспадаркі», «Малады чалавек і закон».

Праводзяцца агляды літаратуры. Афармлены кніжныя выстаўкі «Вывучай літаратуру па сваёй прафесіі», «Новае ў навуцы пра сельскую гаспадарку».

Важны ўчастак работы бібліятэкі — прапаганда сельскагаспадарчых ведаў і перадавога вопыту.

І таму так часта прыходзяць сюды спецыялісты сельскай гаспадаркі і радавыя хлебаробы. Тут можна заўсёды знайсці літаратуру аб укараненні новай тэхнікі і перадавога вопыту ў сельскагаспадарчую вытворчасць, прачытаць пра вопыт перадавых механізатараў, пра майстроў высокіх ураджаяў.

А. ПЕРАПЯЛІЦА.

ЗАЙМАЮЦЦА КІРАЎНІКІ АГІТБРЫГАД

У Гродна закончылі работу курсы, на якіх займаліся 25 рэжысёраў агітбрыгад раённых, сельскіх дамоў культуры і клубаў абласцей.

За час заняткаў яны падрыхтавалі праграмы: «Амерыка без заўтрашняга дня» і «Ім славу гучную пяем» — аб перадавіках сельскай гаспадаркі Прынёманскага краю.

Ул. ДЗЁМІН.

САМАБЫТНАСЦЬ

ДА 80-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ МАКСІМА ГАРЭЦКАГА

МАКСІМ ГАРЭЦКІ ўвайшоў у літаратуру як прадаўжальнік дэмакратычных традыцый Я. Купалы, Я. Коласа, Зм. Бядулі і іншых пісьменнікаў. Ён унёс у літаратуру сваё, адметнае — як у выбары тэмы, так і ў яе мастацкім увасабленні.

Пісьменніку ішоў толькі шаснаццаты год, калі ён атрымаў права вучыць сялянскіх дзяцей. Але ён хацеў прадоўжыць адукацыю і ў 1909 годзе паступіў у Горацкае землямерна-агранамічнае вучылішча. З першых твораў М. Гарэцкага, дзе шмат аўтабіяграфічнага, можна ўявіць, якой вялікай цягай да ведаў, да культуры вызначаецца гэты этап яго жыцця.

Пачаткам творчага шляху пісьменніка, калі не браць пад увагу невялікія нататкі ў «Нашай ніве» ў 1912 годзе, трэба лічыць яго апавяданне «У лазні», змешчанае ў той жа газеце 25 студзеня 1913 года. Першы ўжо твор М. Гарэцкага сведчыць аб спробе ўзняцца да філасофскага разумення жыцця і яго сэнсу. Пісьменніка цікавіла складаная праблема ўзаемаразумення інтэлігенцыі і народа. Яна знайшла сваё далейшае развіццё ў першым зборніку апавяданняў «Рунь» (1914 г.).

Імкненне да абагульнення, жаданне выйсці з рамак апавядання і стварыць аповесць з развітым сюжэтам было характэрна для М. Гарэцкага ўжо ў першы перыяд яго творчасці. Невыпадкова, што ў 1914 годзе з'яўляецца яго драматызаваная аповесць «Антон», твор складаны, у якім цікава спалучаецца празаічны і драматычны пачатак. Перапляценне розных жанравых форм, выключная ўвага пісьменніка да драматычнага канфлікту, да буйнага характару, які раскрываецца ў складаных жыццёвых акалічнасцях, — усё гэта вяло да стварэння вялікага эпічнага палатна, якім з'явіцца раман «Віленскія камунары». Але яшчэ да пачатку работы над раманам (1930—1931 гг.) пройдзе больш дзесяці гадоў напружанай творчай працы і цяжкіх жыццёвых выпрабаванняў.

Першая імперыялістычная вайна з'явілася этапам не толькі ў жыцці пісьменніка, але і ў яго творчасці. Будучы непасрэдным яе ўдзельнікам, Гарэцкі сутыкнуўся са з'явай, якая супярэчыць самой прыродзе чалавека. Антываеннай тэме прысвячае пісьменнік сваю дакументальна-мастацкую кнігу «На імперыялістычнай вайне» і апавяданні «Літоўскі хутарок», «Генерал», «На этапе». Пісьменнік пранік глыбока ў прыроду і сутнасць вайны як грамадскага і сацыяльнага зла. Выступаючы супраць крывавай бойні, М. Гарэцкі інтуітыўна прадчувае будучыя бітвы за вызваленне чалавека.

У 1916 годзе пісьменнік пачынае работу над раманам «Крыж», але не заканчвае яго. Аповесць «За што?» («Ціхая плынь») была створана Гарэцкім на рубяжы дзвюх эпох. Прыступіў ён да працы над аповесцю ў канцы 1917 года, а закончыў ужо ў савецкі перыяд. Асобным выданнем яна выйшла ў 1930 годзе. Мяккая і лірычная па характары і сумная па змесце, аповесць расказвае пра вясковага хлапчука Хомку, жыццё якога бессэнсоўна абрываецца на вайне. «За што?» — трагічна гучыць фінал аповесці.

Вывучаючы творчасць М. Гарэцкага, здзіўляешся той настойлівай паслядоўнасці, з якой пісьменнік вырашаў сваю творчую задачу: стварэнне рамана. У 1926 годзе выйшла аповесць «А ў чым яго крыўда», у аснову якой леглі апавяданні, напісаныя яшчэ да рэвалюцыі.

Кастрычніцкая рэвалюцыя застала М. Гарэцкага ў Смаленску, дзе ён супрацоўнічаў у газеце «Известия Смоленского Совета». Пісьменнік адразу ж актыўна ўключаецца ў грамадскую працу. Разумеючы значэнне мовы для развіцця нацыянальнай культуры, Гарэцкі пачынае складанне руска-беларускага і беларуска-рускага слоўнікаў, якія вытрымалі некалькі выданняў.

Неўзабаве М. Гарэцкага запрасілі працаваць у бальшавіцкую газету «Звязда». Пісьменнік пераязджае спачатку ў Мінск, а затым ў Вільна. Польская акупацыя на некалькі гадоў адарвала Гарэцкага ад роднай зямлі. Але і тут ён працягвае пісаць: супрацоўнічае ў прагрэсіўных газетах, друкуе свае апавяданні і публіцыстычныя нататкі. Выходзяць два выданні яго «Гісторыі беларускай літаратуры» (1920—1922 гг.).

Праследаванне польскімі уладамі, арышт, турма, высылка ў Латвію—так складвалася жыццё пісьменніка ў гэтыя цяжкія гады.

І толькі вяртанне ў 1923 годзе на радзіму, у Савецкую Беларусь, зноў дало яму магчымасць жыць і працаваць у поўную сілу. Шматгранная дзейнасць М. Гарэцкага гэтага перыяду цалкам накіравана на развіццё нацыянальнай культуры беларускага народа. Пісьменнік чытае лекцыі на рабфаку Беларускага універсітэта, у Горацкай сельскагаспадарчай акадэміі, апрацоўвае фальклорныя запісы («Народныя песні з мелодыямі», 1928), дапрацоўвае «Гісторыю беларускай літаратуры» (трэцяе выданне выйшла ў 1924 г.), робіць першую спробу напісаць гісторыю літаратурнай арганізацыі «Маладняк» («Маладняк» за 5 гадоў», 1928), перакладае лепшыя творы рускай савецкай літаратуры («Разгром» А. Фадзеева, апавяданні М. Горкага і інш.).

Але як бы высока ні ацэньвалася ўся дзейнасць гэтага чалавека, у гісторыю М. Гарэцкі ўвайшоў перш за ўсё як «мастак вялікага і самабытнага таленту, не падобнага ні на чый іншы ў беларускай літаратуры» (М. Лужанін). М. Гарэцкі, будучы сучаснікам глыбокіх і складаных працэсаў і змен у грамадстве, не ўсё зразумеў правільна і не пазбег некаторых памылак у сваіх ацэнках.

Памёр пісьменнік у сакавіку 1939 года.

Раман «Віленскія камунары», апублікаваны толькі пасля смерці пісьменніка, увабраў у сябе ўсе жыццёвыя ўражанні і творчыя пошукі пісьменніка. Ён ахоплівае вялікі гістарычны перыяд, ад прыгоннага права да перамогі ідэй Кастрычніка. Дакументальнасць падзей, якія адбываюцца ў рамане, дазваляе назваць яго летапісам двух народаў, беларускага і літоўскага. Стрыманая, крыху сухаватая проза М. Гарэцкага заўсёды была насычана вялікім ідэйным зместам, які і з'явіўся рухаючай сілай апавядання.

«Віленскія камунары» і незакончаная «Камароўская хроніка» пашырылі наша ўяўленне аб шляхах развіцця беларускай прозы 30-х гадоў. Першы раман ужо выдадзены двойчы на рускай, на ўкраінскай і літоўскай мовах.

Творчасць пісьменніка заняла трывалае месца ў нашай літаратуры.

Э. ЗОЛАВА,
навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР.

ДА СТАГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ Ф. І. ШАЛЯПІНА

ЗАХОЎВАЕЦЦА Ў МІНСКІМ АРХІВЕ

Шаляпін. Гэтае імя ўваскрашае слаўныя старонкі магутнага рускага опернага мастацтва.

Нядаўна ў Дзяржаўным архіве фотафонакінадакументаў БССР выяўлена дваццаць невядомых і малавядомых шаляпінскіх здымкаў.

Як апынуліся яны менавіта ў Мінску, пакуль невядома. Магчыма, хто-небудзь з мінчан пабываў пасля вайны за мяжой, набыў там гэтыя здымкі, а ўжо ад яго яны трапілі на захаванне ў наш архіў.

Паўтараю, здымкі ўсе замежныя. Самыя раннія адносяцца да 1926 года. Мы бачым артыста з жонкай у Н'ю-Йорку ў дзень 50-годдзя артыста. А вось яшчэ адзін сямейны здымак, ён датаваны больш познім часам — 1935 годам і зроблены ў Аўстрыі. Фёдар Іванавіч зняты з усёй сваёй шматлікай сям'ёй.

Вялікую каштоўнасць уяўляюць здымкі спевака са славутай рускай балерынай Аннай Паўлавай і вядомым польскім спеваком Янам Кепурам.

Шаляпіна цягнула да простых людзей, маладосць яго прайшла не ў арэоле славы, а ў штодзённай фізічнай працы. І Фёдар Іванавіч заўсёды шукаў сустрэч з працоўнымі людзьмі. Вось ён на ферме, сярод рабочых, на жаль, не ўстаноўлена дзе і калі гэта было. На другім здымку — Шаляпін за абедзенным сталом з рабочымі.

Цяжкая хвароба надоўга прыкавала артыста да пасцелі. Серыя здымкаў зроблена менавіта ў гэты перыяд. Асабліва цікавы адзін з іх: Фёдар Іванавіч з медыцынскімі сёстрамі. І, нарэшце, шэраг здымкаў — сумнага характару: пахаванне вялікага рускага артыста ў Парыжы ў 1938 годзе.

Яфім САДОЎСКІ.

Прапануем увазе чытача два малавядомыя здымкі Шаляпіна.

НАШ ЛІТОЎСКІ СЯБРА

ПАМЯЦІ ОНЫ МІЦЮТЭ

Тэлеграф прынёс з Вільнюса сумную вестку: памерла Она Міцютэ, вядомая літоўская паэтэса, даўні сябра, перакладчык і папулярызатар беларускай літаратуры ў Літве.

Она Міцютэ нарадзілася ў 1909 годзе ў Вільні. Там жа з 1930 года на старонках прагрэсіўных выданняў пачалі друкавацца яе вершы, апавяданні, артыкулы. Будучы студэнткай Віленскага універсітэта, яна актыўна ўдзельнічала ў грамадскім жыцці, у сумесных беларуска-літоўскіх вечарах.

Цяжкому жыццю літоўскага і беларускага сялянства Віленшчыны былі прысвечаны вершы, аб'яднаныя ў першым зборніку Оны Міцютэ «Агеньчыкі на балоце» (1938). Тады ж на старонках літоўскага друку сталі з'яўляцца першыя яе пераклады з беларускай мовы. У перакладзе паэтэсы былі надрукаваны вершы Максіма Танка, М. Васілька, М. Машары і інш. У сваю чаргу М. Танк пераклаў на беларускую мову верш Оны Міцютэ «Роднаму месту».

У гады фашысцкай акупацыі Она Міцютэ напісала па-беларуску п'есу-казку для дзяцей «Чароўная скрыначка», у якой выказала цвёрдую ўпэўненасць, што ўрэшце рэшт светлыя сілы, Сонейка, вызваленае са скрыначкі, развеюць цемру, пакараюць несправядлівасць...

У пасляваенныя гады О. Міцютэ працавала ў Інстытуце мовы і літаратуры АН Літоўскай ССР. Адзін за адным выходзяць яе зборнікі вершаў для дзяцей, пераклады з беларускай і польскай моў, навуковыя артыкулы. Адзін з іх (надрукаваны ў газеце «Літаратура ір мянас» 25 мая 1957 года) быў прысвечаны творчасці Максіма Багдановіча.

...Здаецца, ці так даўно мы сядзелі разам з Онай Міцютэ за яе гасцінным сталом. Яна з хваляваннем расказвала аб сваіх сустрэчах з вядомымі дзеячамі беларускай літаратуры і мастацтва, марыла перакласці на літоўскую мову анталогію беларускіх вершаў, прысвечаных Вільнюсу, Літве. На развітанне падпісала свой апошні зборнік «Вясенні букет». Не думалася тады, што гэта сустрэча будзе апошняй, бо гаспадыня была ў расквіце творчых сіл і надзей.

Няма Оны Міцютэ. Але засталася тая добрая справа, якую яна рабіла дзеля збліжэння і ўзаемаўзбагачэння братніх беларускай і літоўскай літаратур. Значыць, застанецца пасля яе і добрая, светлая памяць.

Адам МАЛЬДЗІС.

БЕЛАРУСКАЯ П'ЕСА НА ПРАЖСКАЙ СЦЭНЕ

У ЛІСТАПАДЗЕ мінулага года ў Пражскім гістарычным музеі—помніку нацыянальнай пісьменнасці — была наладжана выстаўка «Кастрычнік і літаратура». Яна не выпадкова прысвячалася ўплыву ідэй Вялікага Кастрычніка на чэшскую літаратуру 20—30-х гадоў і тагачасным перакладам савецкай мастацкай і палітычнай літаратуры. Нядаўнія з'езды творчых саюзаў нацэлілі інтэлігенцыю на выкарыстанне і пашырэнне добрых традыцый І. Ольбрахта і П. Гляйніцкага, Ю. Фучыка і У. Ванчуры, С. К. Нейманa і Э. Уркса, В. Незвала і Я. Кратахвіла, традыцый, якія імёны ў тыя гады закладваліся лепшымі прадстаўнікамі чэхаславацкай культуры.

Заклік з'ездаў знайшоў ужо сваё канкрэтнае выяўленне ў духоўным жыцці Чэхаславакіі. Усё часцей звяртаюцца да слаўных традыцый чэшскія і славацкія тэатры, звяртаюцца да той карпатлівай працы перадавой інтэлігенцыі, якая на працягу амаль паўстагоддзя звязвала свой творчы поступ з савецкай культурай. Аднаўляюцца такія спектаклі, як «Аптымістычная трагедыя», упершыню пастаўленая на чэшскай сцэне ў 1935 годзе.

Стварэюцца інсцэніроўкі найбольш вядомых нашых мастацкіх твораў, мемуарнай і дакументальнай літаратуры (напрыклад, «Святло над Расіяй» пра У. І. Леніна).

Пастаноўка савецкіх драматычных твораў на чэшскай і славацкай сцэне мае сваю багатую гісторыю, якая ўзыходзіць да дзейнасці Саюза рабочых аматарскіх тэатраў Чэхаславакіі. Найбольш шырока асветлена дзейнасць гэтай арганізацыі ў 20—30-я гады ў кнізе вядомага працаўніка культурнага фронту Чэхаславакіі Францішка Кубра «За тэатр жыцця» (Прага, 1959 г.).

Саюз рабочых аматарскіх тэатраў Чэхаславакіі быў масавай культурнай арганізацыяй, якая з пачатку 20-х гадоў і да канца свайго існавання знаходзілася пад уплывам Камуністычнай партыі Чэхаславакіі, дапамагала гарачым словам і дасціпнай песняй змагацца супраць прыгнёту буржуазіі, супраць фашызму і вайны, за мір і сацыяльнае вызваленне.

Заслугай саюза, у прыватнасці, было знаёмства чэхаславацкага гледача з героямі твораў А. Арбузава, У. Біль-Белацаркоўскага, М. Пагодзіна, А. Серафімовіча. Кіраўнікі рабочага тэатра ў 1930, 1933, 1935 і 1936 гадах наведвалі нашу краіну. Вынікі першай паездкі чэхаславацкіх аматараў тэатра ў СССР павінны зацікавіць беларускіх літаратараў і тэатразнаўцаў, бо імённа пасля яе ў Празе была ажыццёўлена пастаноўка п'есы Р. Кобеца «Гута». Прэм'ера яе адбылася 22 лістапада 1931 года ў памяшканні тагачаснага Вялікага тэатра аперэты.

Ф. Кубр, які ўпершыню пабываў у СССР разам са сваімі калегамі, успамінаў: «Сустрэча з савецкім тэатрам натхніла нас. Мы вярталіся дамоў, нібы нанава нарадзіліся на свет. Перад намі адкрылася новая дарога. Мы пачалі перакладаць і вывучаць ставіць новыя савецкія п'есы і наогул вучыцца многаму новаму».

Дзеячы чэхаславацкага рабочага тэатра прывезлі з сабой на радзіму некалькі твораў савецкіх аўтараў, у тым ліку «Гуту» Р. Кобеца. Апрацаваў яе для пастаноўкі на чэхаславацкай сцэне рэжысёр Францішак Спіцар, які аддаў рабочаму тэатру дваццаць гадоў жыцця.

Праз некалькі дзён пасля пастаноўкі «Гуты» тэатральны крытык І. Фішарава пісала ў газеце «Народні освобозэні»: «Драматычная балада аб індустрыялізацыі ў СССР паводле беларускай п'есы «Гута»... з'яўляецца рэальным адлюстраваннем шчасця рускага рабочага — ён можа працаваць для сябе і для свайго класа... Раней прыгнечаны, — працягвала далей крытык,—гэты рабочы цяпер пераадольвае ўсе цяжкасці і дзякуючы творчай працы пераможна крочыць да святла».

Як падкрэслівала крытыка, п'еса завявала сімпатыі гледачоў, акцёры ігралі натхнёна.

П'еса Р. Кобеца ўпісалася ў біяграфію рабочых тэатраў Чэхаславакіі.

Прага.

Ул. КАЛІНОЎСКІ.

ВЯЛІКІ СЫН ПОЛЬШЧЫ

ДА 500-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ М. КАПЕРНІКА

НА ПРАЦЯГУ многіх соцень год людзі верылі, што Зямля — цэнтр Сусвету і кіраваліся гэтай схаластычнай філасофіяй. Яна служыла базісам для розных галін навукі, падставай для рэлігійных вучэнняў.

І раптам знайшоўся чалавек, які наперакор усім меркаванням «спыніў Сонца і зварухнуў Зямлю». Гэта быў вялікі польскі вучоны Мікалай Капернік. Нарадзіўся ён 19 лютага 1473 года ў Торуні на Віслe. Пяць гаду вучыўся ў Кракаўскай акадэміі, каля шасці — вывучаў царкоўныя і грамадскія законы, а таксама медыцыну ў італьянскіх універсітэтах у Балонні і Падуі, а ў Ферары абараніў званне доктара кананічнага права. І тым не менш, нягледзячы на высокі духоўны сан, менавіта ён стаў стваральнікам геліяцэнтрычнай тэорыі пабудовы Сусвету, якая абвергла казуістычную біблію, скалынула асновы іудзейскай, хрысціянскай, магаметанскай і іншых рэлігій, паставіла пад сумненне дактрыны тэолагаў, адкрыла новую эру не толькі ў астраноміі, але ва ўсім прыродазнаўстве.

Шасцітомны твор М. Каперніка «Аб абарачэнні нябесных сфер», якому вялікі астраном аддаў некалькі дзесяткаў гадоў, адлюстроўвае сутнасць новай навукі, даказвае, што Зямля, як і іншыя планеты, абарочваецца вакол Сонца, і, акрамя таго, вакол сваёй восі.

Вялікі сын польскага народа быў адважным і прынцыповым чалавекам. Доктар кананічных навук, юрыдычны вартавы царквы, ён дзеля навуковай праўды даў бой коснасці і крывадушнасці, ссек пад корань асноўныя каноны тэалогіі.

Мікалай Капернік добра ўяўляў сабе, які пераварот прынясе яго новая тэорыя і якая ў сувязі з гэтым небяспека пагражае яму з боку інквізіцыі.

Вялікі вучоны лічыўся і з тым, што яго не адразу зразумеюць, бо яго тэорыя супярэчыла поглядам, якія склаліся на працягу стагоддзяў, і абгрунтаваным такімі вучонымі старажытнасці, як Арыстоцель і Пталамей, пярэчыла бібліі і канонам каталіцкай рэлігіі. Таму зразумела, чаму многія сучаснікі Каперніка сустрэлі яго навуку варожа. За папулярызацыю і развіццё Каперніка́вай геліяцэнтрычнай сістэмы інквізітары спалілі на кастры Джардана Бруна, рэпрэсіравалі Галілея Галілея. Кардынал Рышальe дабіўся забароны вывучэння гэтай сістэмы ў Сарбонскім універсітэце. Доўгі час каштоўнейшы для навукі твор быў у ліку забароненых інквізіцыяй кніг.

Спатрэбілася шмат часу, пакуль Каперніка́ва сістэма сонечнай пабудовы Сусвету заняла належнае месца ў навуцы. Гэтаму садзейнічалі адкрыцці Яна Кеплера, Ісаака Ньютана, Альберта Эйнштэйна.

Мікалай Капернік займаўся не толькі астраноміяй. Ён актыўна ўдзельнічаў у грамадскім і палітычным жыцці Польшчы, быў паслом некалькіх сеймаў, сказаў важкае слова ў галіне эканомікі.

Перадавыя людзі свету высока ацанілі грандыёзны навуковы подзвіг Мікалая Каперніка. Сёлетні юбілей славутага астранома адзначаецца ва ўсім свеце пад эгідай ЮНЕСКА. Асабліва ўрачыста пяцісоты год з дня яго нараджэння адзначаецца на радзіме. 1973 год названы тут, годам польскай навукі. Польская акадэмія навук публікуе трохтомны збор твораў Каперніка, серыю манаграфій па гісторыі навукі і шэраг папулярных выданняў аб жыцці і дзейнасці выдатнага астранома. Вядуцца работы па добраўпарадкаванню гарадоў і мясцін, дзе жыў і працаваў вучоны. Будуюцца гмах інстытута радыёастраноміі, новыя карпусы і інтэрнаты ва універсітэцкім гарадку імя Мікалая Каперніка ў Торуні. Створаны агульнапольскі камітэт па святкаванню юбілея, у які ўвайшлі партыйныя і грамадскія дзеячы, дзеячы навукі і культуры краіны.

У жніўні 1973 года на радзіме Каперніка, у Торуні, сустрэнуцца ўдзельнікі надзвычайнага кангрэсу Міжнароднага астранамічнага саюза, на які прыедуць астраномы з усяго свету.

Памяць аб вялікім вучоным шырока адзначаецца ў Савецкім Саюзе — краіне самай перадавой у свеце навукі.

Пятро СТЭФАНОВІЧ.

СУСВЕТНЫ ТЫДЗЕНЬ МУЗЫКІ

У рамках XV сесіі Генеральнай асамблеі Міжнароднага савета музыкі ў верасні 1973 года ў Жэневе, Лазане і Монтрэ будзе праходзіць першы «Сусветны тыдзень музыкі». У праграму «Тыдня» ўвойдуць музычныя выступленні, сімпозіум, які ўключае ў сябе дыскусіі, і іншыя мерапрыемствы, а таксама выстаўка, на якой будуць экспанавацца гуказапісы і аўдыё-візуальныя дакументы. У праграмах канцэртаў першае месца адведзена творам і музыкантам, якія былі выбраны на чатырох Трыбунах, арганізаваных Міжнародным саветам музыкі ў супрацоўніцтве з ЮНЕСКА, — Міжнароднай трыбуне кампазітараў, Трыбуне афрыканскай музыкі, Трыбуне азіяцкай музыкі, Міжнароднай трыбуне маладых выканаўцаў.

Вялікае месца будзе прадастаўлена і швейцарскай музыцы. Выступаючыя артысты і ансамблі будуць выбраны ў супрацоўніцтве з Міжнародным інстытутам параўнальных музычных даследаванняў і дакументацыі. Тэма сімпозіума— «У пошуках слухачоў музыкі» — ахопіць шэраг праблем: новы падыход да сучаснай музыкі, развіццё цікавасці да музыкі ў розных узроставых групах, роля музычнай крытыкі і каментарыяў і г. д.

Выстаўка закліканa адлюстраваць аспекты музычнага жыцця ў розных краінах, а таксама міжнародную дзейнасць арганізацый — членаў МСМ. Нарэшце, прадугледжваюцца сустрэчы буйнейшых музыкантаў усіх кантынентаў з прадстаўнікамі арганізацый «Музычнай моладзі».

Навіны ЮНЕСКА.

ДЗЕВЯЦЬ МІЛЬЁНАЎ МАРАК

Будапешцкі музей філатэліі мае адну з самых поўных у свеце калекцый. Тут захоўваецца звыш дзвюхсот тысяч відаў марак — каля дзевяці мільёнаў экземпляраў, 90 працэнтаў марак, выпушчаных пачынаючы з выдання ў 1840 годзе першых англійскіх марак і да нашых дзён. З ліку сапраўды рэдкіх марак ва ўласнасці будапешцкага музея знаходзяцца выпушчаная ў 1858 г. малдаўская серыя з сілуэтам валоўяй галавы, марка, выпушчаная ў Брытанскай Гвіяне ў 1856 г., намінальным коштам у 4 цэнты, гавайскія маркі выпуску 1851 г. намінальным коштам у 5 і 13 цэнтаў, аўстрыйскія газетныя маркі выпуску 1851—1858 гг., чырвоныя і ружовыя, з сілуэтам галавы Меркурыя, і многія іншыя рэдкія маркі.

Адной з рэдкасцей лацінаамерыканскага аддзела з'яўляецца нікарагуанская марка, якая, як гавораць, вырашыла зыход перагавораў аб тым, дзе будаваць канал паміж Ціхім і Атлантычным акіянамі. Расказваюць, што спачатку выбрана была Нікарагуа. Тады прадстаўнік Панамы паказаў марку, на якой быў адлюстраваны вулкан, які курыцца. Бачні, якія дамаўляліся паміж сабою, спалохаўшыся магчымасці вывяржэння вулкана, рашылі будаваць канал у Панаме.

Асабліва цікавая ў будапешцкім філатэлістычным музеі калекцыя падробак і няправільна аддрукаваных марак. Такія калекцыі ёсць толькі ў нямногіх музеях свету. Сярод сарака тысяч падробленых марак, якія захоўваюцца ў Будапешце, шмат такіх падробак, якія можна адрозніць ад сапраўдных толькі з дапамогай кварцавай лямпы. Цікавыя маркі з памылкамі ў змесце або з друкаванымі дэфектамі. Яны цэняцца часта вельмі высока. Напрыклад, у 1921 годзе ў Венгрыі ў час выпуску марак з сілуэтам Мадонны на адным з лістоў сілуэт быў надрукаваны наадварот. Цяпер гэта адна з самых рэдкіх венгерскіх марак.

Навіны ЮНЕСКА.

МУЗЕЙ ЛЯЛЕК

У Монтэ-Карла адкрываецца музей-калекцыя лялек. На двух паверхах музея будуць экспанавацца 400 лялек, 87 аўтаматаў і 2.000 розных іншых прадметаў, якія адлюстроўваюць штодзённае жыццё, звычаі і касцюмы мінулых стагоддзяў.

У мініяцюры перад наведвальнікамі выстаўкі разгорнуцца «жанравыя карціны», якія малююць норавы эпохі. Многія экспанаты рухаюцца дзякуючы механізмам, якія ў іх знаходзяцца: так, моцна жэстыкулюючы, адвакат гаворыць абаральную прамову, музыкант іграе на клавесіне, клоуны і жанглёры выконваюць свае нумары.

Гэты своеасаблівы музей, несумненна, заваюе належнае месца сярод іншых музеяў, размешчаных на Лазурным беразе.

Навіны ЮНЕСКА.

АВОХЦІ МНЕ!

Савось АВОСЬ

ЯК У ГЕНІІ ПРАБІЦЦА?

РЭПАРТАЖ З КАЛЯ-АЛІМПА — ПА ПРОСЬБЕ «ЛІМа»

**Колькі вёснаў, зім і летаў
Членам
Секцыі паэтаў
Ходзіць паэтычны леў.
Для Пегаса мае хлеў.
Член прафкома,
Член саюза,
Знае,
Як Літфонд патузаць.
Проста ўсё ідзе,
Як быццам.
Проста ўсё.
Але патайна
Загрудкі бярэ пытанне:
Як
у геніі
прабіцца!!
Не ў свае не сядзеш сані.
А ў павазе,
А ў пашане
Ходзяць класікі жывыя ж.
Тут ад зайздрасці завыеш!
Выпускай па мікратому
І не саступай нікому.
Сам лічы,
Што ты ўжо геній.
Хай зайздросціць!
Тым не меней,
Бы ў глыбінцы аўтакрама,
Цягнецца
самарэклама.
Як ты ля тэлеэкрана
Рана й вечарам старанна
Прынцыповасці паборнік,
Рэцэнзуй уласны зборнік!
Ахнуць бы
Прымусіць свет,
А не ўдасца на літполі
Свой пакінуць
Вечны след —
Хоць бы наслядзіць уволю!**

**Падыход шукай асобы,
Не драбні сваёй асобы!
Нос угору,
Горды віцязь,
Крытыка не зможа выцяць!
Як прывыкнеш да авацый,
Модна фатаграфавацца
Навучыся тэрмінова:
Выгляд скажа больш,
Чым слова!
Маеш гонкі рост
І пыху,
Стань за класікам паціху,
Набяры паветра ў грудзі,
На дзве галавы аж
Будзеш
Ты за класіка вышэй!
Класік
Хай маўчыць цішэй!
Паэтэс у нас не шмат.
Паэтэсам —
Першы рад.
Рады быць у першым радзе:
Колькі таленту ў пагля́дзе!
Госць у хату —
Пад рукою
Фота:
«Шолахаў са мною...
Гэта Міршакар на пляжы...»
Славы цяжкая паклажа!
Кожны сам сабе не вораг.
Выпускаюць зборы твораў
Класікі —
Пішы прадмовы.
Ход канём найадмысловы!
І вядома, слынны бард
Любіць рэзацца ў більярд.
Ходзіць бард,
Як нейкі Пій,
Ты — заплеччу:
Крэйдзі кій,
Падганяй шары да лузы —
Ты ж, пакуль што,—
Служка Музы.**

**Як асвоіш
Прэферанс,
Дык падвоіш
Смелы шанс.
Слухай хатнія шаптушкі —
Ёсць жа ў геніяў дачушкі.
А дачушкі —
Не сыны,
Не прадоўжаць род яны!
Будзь заўсёды начаку,
Ёсць дачка —
Бяры дачку!
Мецьмеш дачку,
Потым дачу
І заслужаную ўдачу.
Станеш здольным зяцем,
Татам
І найпэўней кандыдатам:
Як чарга паменее —
Кандыдат у геніі!
Ты празаік
Ці паэт,—
Трэба фінскі кабінет!
Як і мэблевая мода,
Зменлівая літпагода!
Для лячэбнай фізкультуры
У саюзе зала ёсць,
Дык рабі з сябе фігуру,
Тлушч зганяй,
Пабольшвай злосць.
Тут любую ўбачыш сцэнку,
Лезуць важныя на сценку
Не ад злосці —
Ад вяльмосці,
Маладзяць жывот і косці.
Гэта шведская сцяна
У саюзе не адна!
З класікамі так не ўжыцца,
Хоць асвойвай джыу-джыцу
Ці ўжывай прыём класічны
Каркаломнай барацьбы,
Толькі быў бы шок таксічны,
Злыдзень не ўставаў абы!
Не драмі, не апрасцей,
Бегай у саюз часцей,
Там старанна слухай, нюхай,
Хто не ў духу,
Хто пад мухай...**

**...Як жа
ў геніі
прабіцца!
Трэніруй свой кожны біцэпс!**

А ТЫ АДКУЛЕЧКА, ПРЫЯЦЕЛЬ?

Рыгор ЛАЗУРКІН

ЗБОРНІК

Я піў з аўтамата ваду, як раптам нехта крануў мяне за плячо:

— Змітрок, я... я выдаў... зборнік!

Я спачатку нават не зразумеў сэнсу гэтых простых слоў, але потым да мяне дайшло... Я кінуўся абдымаць свайго сябра, аматара-літаратара, цалаваць яго, не звяртаючы ўвагі на прахожых, выказваць большую нават радасць, чым сам аўтар.

— Ай, Пятро, ай, малайчына, — у захапленні ўсклікваў я.—Дай жа, дай ты мне аўто...

Вядома, я прасіў у яго не аўтобус і не «Жыгулі», а аўтограф, і мой сябра, аматар-літаратар, правільна зразумеў мяне.

— Калі ласка, Змітрок! — сказаў ён, крыху аддыхаўшыся пасля нашых скокаў. Дастаўшы з партфеля новенькую кніжку і напісаўшы некалькі слоў на тытульным лісце, аматар-літаратар шырокім жэстам працягнуў мне яе.

Прымаючы падарунак, я кінуў позірк на назву і з расчараваннем прачытаў: «Зборнік практыкаванняў і задач па хіміі».

НІ ДАЦЬ — НІ ЎЗЯЦЬ

ГУМАРЭСКА

Ішлі здымкі фільма «Каханне карнета». Аўтар сцэнарыя Вальдэмар Галушка ні на крок не адыходзіў ад рэжысёра і млеў ад шчасця: ажывалі выпакутаваныя вобразы.

Але раптам актрыса Элеанора Бенядзіктаўна адмовілася здымацца ў ролі графіні.

— Гэта не маё амплуа! — махала яна веерам перад носам рэжысёра. — Хачу іграць гімназістку...

Элеаноры Бенядзіктаўне было далёка за сорак, але ці ж мае гэта прынцыповае значэнне ў наш час пры гэткіх дзівосах касметыкі! (О, як нам хочацца часам вярнуць сабе маладосць хоць на гадзіну!)

Што ж, перастаноўка была зроблена. Тым больш, што Элеанора Бенядзіктаўна мела магчымасць упльіваць на рэжысёра не толькі як актрыса, але і як... жонка. На гэтым не скончылася. Старую графіню адмовіліся іграць усе актрысы.

І тады рэжысёр, прыцiснуўшы да сцяны сцэнарыста, стаў даводзіць яму, што фільм павінен быць сучасны, што трэба ў ім паставіць перш за ўсё праблему моладзі, і таму ўсе персанажы грэба тэрмінова «амаладзіць». Увесь сцэнарый трэба перагледзець, дапрацаваць, сёе-тое праявіць, вызначыць і г. д...

Што было рабіць маладому сцэнарысту?

Пасля трох бяссонных начэй ён прынёс на студыю дапрацаваны сцэнарый. Але актрыса Элеанора Бенядзіктаўна знайшла, што яе новая роля, хоць і неблагая, але занадта ўжо кароткая, і па сваёй жаночай логіцы, пераставіўшы ўсё з ног на галаву, стала запэўніваць рэжысёра, што гэтую перастаноўку ён зрабіў выключна дзеля таго, каб даць магчымасць маладой актрысе— сваёй каханцы — выявіць сябе. Сцэна, якая адбылася пасля гэтай размовы, была яўна не запланавана сцэнарыем...

І рэжысёр, цяжка ўздыхнуўшы, зноў прыцiснуў маладога сцэнарыста да сцяны і стаў даводзіць яму арыгінальнасць новага варыянта сцэнарыя, калі ў ім застанецца толькі адна гераіня...

Пасля гэтай размовы сцэнарыст злёг у бальніцу, у псіханеўралагічнае аддзяленне. Праз месяц адтуль перадалі новы варыянт сцэнарыя, у якім галоўную ролю павінна была выконваць... лясная разбойніца-сава.

— Гэты незадаволены наведвальнік думае, што я яго не бачу. А я з яго ўжо цэлую гадзіну вачэй не спускаю!..

Мал. Г. МІКЛАШЭЎСКАГА.

Вы заказвалі ваду?

Мал. З. ЗЯМЕЦКАГА.

(Часопіс «Польское обозрение»).

ФРАЗЫ

Рускі пісьменнік Ц. Меламед выдаў у Рызе зборнік афарызмаў і гумарэсак «Спрасаваныя радкі» (1970 г.). У перакладзе на эстонскую мову ён выйшаў і ў Таліне. Аўтар — сталы чытач газеты «Літаратура і мастацтва» — прапанаваў нам некалькі сваіх знаходак у жанры мініжартаў. Знаёмцеся...

☐ *Добра смяецца той, каго не казычуць.*

☐ *Бывае, прыхільнік старой моды з'яўляецца вестуном новай.*

☐ *Футбольны трэнер выхваляўся: «Выхавай адзінаццаць ігракоў у Спортлато».*

☐ *Часцей за ўсё шкадуюць мінулае тыя, хто не мае будучыні.*

☐ *Ёсць чытачы, якія так вырaслі, што ім цяжка прайсці ў дзверы кнігарні.*

☐ *Калі плошчы часу грошам, не чакай ад яго залатоўкі.*

☐ *Пачуццё гумару нельга захаваць, калі яго не выкарыстоўваць.*

☐ *Самымі вялікімі стратамі ў спектаклі былі рэжысёрскія знаходкі.*

☐ *Калі стаў мужам, высветлілася, што не меў мужнасці.*

☐ *Плюс — гэта ж перакрэслены мінус.*

По тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

 Індэкс 63856 АТ 07070

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адказнага сакратара—33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, выдавецтва —32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Х. Д. ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Л. Я. ПРОКША, Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.